

ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОПТЄВ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

УДК 327(477)(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ
«ТЕХНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ»

29 – Міжнародні відносини

291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.С. Коптєв

Науковий керівник: Іщенко Ігор Васильович, доктор політичних наук,
професор

Дніпро – 2023

АНОТАЦІЯ

Коптєв О.С. Технології міжнародних відносин України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 – міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, 2023.

Дисертація присвячена аналізу основних аспектів сучасних міжнародних відносин України в контексті їх технологічного виміру. У роботі визначені теоретико-методологічні принципи технологій міжнародних відносин, зокрема, розглянуто розуміння термінологічного апарату дослідження технологій міжнародних відносин України, теоретико-концептуальний аспект технологій міжнародних відносин України та використання технологічного підходу як бази для аналізу міжнародних відносин України.

Визначено особливості публічної дипломатії як технології зовнішньої політики України та наголошено, що вона є необхідним інструментом для досягнення цілей сучасної України на міжнародній арені. Зокрема, визначено, що публічна дипломатія тісно пов'язана і з концепцією «м'якої сили» тобто здатності добиватися бажаного на основі добровільної участі інших країн, що є актуальним для країни під час великої війни з РФ.

Досліджено інтенціональність технологій міжнародних відносин України, зокрема, розкрито соціально-психологічні аспекти впливу технологій міжнародних відносин, визначено суб'єктів технологій міжнародних відносин в умовах України, сформульовано внутрішню та зовнішню об'єктивність технологій міжнародних відносин у контексті різноманітності завдань.

Досліджено особливості технологій міжнародних відносин України, зокрема, висвітлено потенціал технологій публічної дипломатії України та

його реалізацію, розкрито особливості інформаційно-комунікативних технологій у міжнародних відносинах України, проаналізовано взаємодію легітимізаційних та іміджевих технологій у впливі на сучасні міжнародні відносини України.

Наукова праця має на меті вивчення ключових аспектів сучасних міжнародних відносин України з урахуванням їх технологічного виміру. Згідно з обраною тематикою, були визначені наступні завдання дослідження:

- формулювання теоретико-методологічних принципів технологій міжнародних відносин;
- характеристику інтенціональності технологій міжнародних відносин України;
- розкриття особливостей технологій міжнародних відносин України.

Робота ґрунтується на принципах системного аналізу, історизму та наукової об'єктивності. У процесі дослідження використовувалися не лише традиційні методи формальної логіки, а й інші підходи, такі як порівняльний, що дозволив виявити різницю між технологіями міжнародних відносин у вирішенні конкретних завдань.

Багатоманітність наукових методів та підходів, що були використані у роботі утворили синергію для досягнення поставленої мети. Основою дослідження є технологічний підхід, який дозволив проаналізувати найважливіші аспекти сучасних міжнародних відносин України в контексті мотивованих взаємодій.

В роботі також був сформульований системно-структурний підхід до аналізу технологій міжнародних відносин України, який базується на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів у часовому вимірі. Цей алгоритм взаємодії полягає в поєднанні системи суб'єктів та об'єктів міжнародних відносин, залежно від конгруентності їх ментального простору у констеляції системи технологій взаємної біхевіоральності.

Разом з цим, синергетичний підхід допоміг відтворити динаміку міжнародних відносин, визначити ефективність поєднання легітимаційних та іміджевих технологій міжнародних відносин України, а також показати сутність синергії у варіативній динаміці технологій міжнародних відносин в умовах реалізму подолання криз.

Наукова новизна дослідження виражається у наступних ключових висновках:

Вперше:

- зроблено системний аналіз понятійно-категоріального комплексу технологій міжнародних відносин України з фокусом на їх взаємодію в умовах кризи, коли міжнародний простір для України стає полюсним у координатах «друг – ворог».
- проаналізовано сутність наукових підходів до технологій міжнародних відносин, які пояснюють біхевіоральну спрямованість країн, та показано синергетичну сутність варіативної динаміки цих технологій в умовах реалізму та ліберального інтернаціоналізму.
- охарактеризовано синергію впливу легітимаційних та іміджевих технологій у сучасних міжнародних відносинах України, яка залежить від ступеня персоніфікованої конгруентності іміджу та образу головних акторів зовнішньої політики України.
- сформульовано системно-структурний підхід до аналізу технологій міжнародних відносин України, що базується на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів у часовому вимірі, який включає у себе систему суб'єктів та об'єктів міжнародних відносин, залежно від конгруентності їх ментального простору в констеляції системи технологій взаємної біхевіоральності.

Уточнено:

- соціально-психологічні особливості технологій впливу на міжнародні відносини, які в позитивному аспекті можуть формувати спільний

ментальний простір у певному регіоні, і водночас викликають штучні негативні інтенції, що призводять до формування соціально-психологічної інфраструктури конфлікту.

- специфіку суб'єктів технологій міжнародних відносин України та їх діяльність, спрямовану на покращення іміджу держави, включаючи інноваційні проекти та лідерів думок.
- схему впливу технологій міжнародних відносин на індивідів і групи зовнішнього середовища, яка передбачає активацію соціальних об'єктів, зміну політичної спрямованості внутрішнього середовища в результаті суб'єкт-об'єктних взаємодій.

Набуло подальшого розвитку:

- дослідження перспектив розвитку публічної дипломатії України та необхідності підготовки високопрофесійних кадрів у галузі технологій публічної дипломатії.
- визначення значення інтернет-платформ для кризового управління та їх роль у реалізації різних видів дипломатії в умовах стабільності, дестабілізації, кризи та миротворчості.
- дослідження ефективних комунікативних технологій, таких як кризовий PR та GR менеджмент, з підкресленням важливості їхньої ролі у створенні довіри та спрощенні регулюючих норм для компаній.

Проведене дослідження технологій міжнародних відносин України розкриває унікальні риси та ефективність ключових методів у сфері міжнародних відносин, які активно використовуються країною. Отримані результати можуть бути практично використані Міністерством закордонних справ України, державними установами та організаціями, що мають відношення до формування та втілення зовнішньої політики України.

Наголошено на необхідності посилення зусиль всіх політичних інститутів і акторів міжнародних відносин, громадян, лідерів думок та представників організацій на підвищенні іміджу і легітимності України. Для цього

запропоновано активніше залучати молоде покоління до культурно-соціальних міжнародних обмінів, а також створити на рівні обласних і міських осередків профільну раду, яка опікуватиметься питаннями проведення тематичних культурно-масових заходів, розповідатиме про державу та заохочуватиме туристів до дискусій про Україну.

Акцентовано увагу на важливості ролі громадянського суспільства в розвитку української держави, яка під час повномасштабного вторгнення російських окупантів опинилася на межі свого існування. Громадські інституції та регулятори мають активніше залучатися до діяльності в сфері публічної дипломатії, «м'якої сили» та визначати вектор розвитку державної політики. Пропонується розвивати громадянське суспільство в Україні через сім'ю та друзів, адже ідентифікація українців переважно з ними.

Ключові слова: війна, гібридна війна РФ проти України, глобалізація, демократія, держава, зовнішня політика, інформація, кібербезпека, комунікація, культурна дипломатія, культурні проекти, міжнародні відносини, публічна дипломатія, радянська модель пам'яті, Україна.

SUMMARY

Koptev O.S. Technologies of international relations of Ukraine. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 291 – international relations, public communications and regional studies. Oles Honchar Dnipro National University, Dnipro, 2023.

The dissertation is devoted to the analysis of the main aspects of modern international relations of Ukraine in the context of their technological dimension. The work defines the theoretical and methodological principles of technologies of international relations, in particular, the understanding of the terminological apparatus of the research of technologies of international relations of Ukraine, the theoretical and conceptual aspect of technologies of international relations of Ukraine and the use of a technological approach as a basis for the analysis of international relations of Ukraine are considered.

The peculiarities of public diplomacy as a technology of Ukraine's foreign policy are defined and it is emphasized that it is a necessary tool for achieving the goals of modern Ukraine in the international arena. In particular, it was determined that public diplomacy is closely related to the concept of "soft power", that is, the ability to achieve what is desired on the basis of the voluntary participation of other countries, which is relevant for the country during the great war with the Russian Federation.

The intentionality of the technologies of international relations of Ukraine has been studied, in particular, the socio-psychological aspects of the influence of technologies of international relations have been revealed, the subjects of technologies of international relations in the conditions of Ukraine have been identified, the internal and external objectivity of technologies of international relations in the context of a variety of tasks has been formulated.

The peculiarities of the technologies of Ukraine's international relations were studied, in particular, the potential of Ukraine's public diplomacy technologies and its implementation were highlighted, the peculiarities of

information and communication technologies in Ukraine's international relations were revealed, the interaction of legitimation and image technologies in the influence on modern international relations of Ukraine was analyzed.

The scientific work aims to study the key aspects of modern international relations of Ukraine, taking into account their technological dimension. According to the chosen topic, the following research tasks were defined:

- formulation of theoretical and methodological principles of technologies of international relations;
- characteristic of the intentionality of technologies of international relations of Ukraine;
- disclosure of the peculiarities of the technologies of Ukraine's international relations.

The work is based on the principles of systemic analysis, historicism and scientific objectivity. In the research process, not only traditional methods of formal logic were used, but also other approaches, such as a comparative one, which made it possible to reveal the difference between the technologies of international relations in solving specific tasks.

The diversity of scientific methods and approaches that were used in the work created a synergy to achieve the set goal. The basis of the research is a technological approach, which made it possible to analyze the most important aspects of modern international relations of Ukraine in the context of motivated interactions.

The work also formulated a system-structural approach to the analysis of technologies of Ukraine's international relations, which is based on the structural algorithm of the interaction of subjects and objects in the temporal dimension. This algorithm of interaction consists in the combination of the system of subjects and objects of international relations, depending on the congruence of their mental space in the constellation of the system of technologies of mutual behavior.

At the same time, the synergistic approach helped reproduce the dynamics of international relations, determine the effectiveness of the combination of legitimation and image technologies of Ukraine's international relations, and also show the essence of synergy in the variable dynamics of international relations technologies in the conditions of realism of overcoming crises.

The scientific novelty of the study is expressed in the following key conclusions:

For the first time:

- a systematic analysis of the conceptual and categorical complex of technologies of Ukraine's international relations was carried out with a focus on their interaction in crisis conditions, when the international space for Ukraine becomes polar in the "friend-enemy" coordinates.
- the essence of scientific approaches to the technologies of international relations, which explain the behavioral orientation of countries, is analyzed, and the synergistic essence of the variable dynamics of these technologies in the conditions of realism and liberal internationalism is shown.
- the synergy of the influence of legitimation and image technologies in modern international relations of Ukraine is characterized, which depends on the degree of personified congruence of the image and image of the main actors of Ukraine's foreign policy.
- formulated a system-structural approach to the analysis of technologies of international relations of Ukraine, based on the structural algorithm of interaction of subjects and objects in the temporal dimension, which includes the system of subjects and objects of international relations, depending on the congruence of their mental space in the constellation of the system of technologies of mutual behavior.

Clarified:

- socio-psychological features of technologies of influence on international relations, which in a positive aspect can form a common mental space in a

certain region, and at the same time cause artificial negative intentions, which lead to the formation of the socio-psychological infrastructure of the conflict.

- the specificity of technology subjects of Ukraine's international relations and their activities aimed at improving the state's image, including innovative projects and thought leaders.
- the scheme of influence of technologies of international relations on individuals and groups of the external environment, which involves the activation of social objects, a change in the political orientation of the internal environment as a result of subject-object interactions.

Further development took place:

- study of prospects for the development of public diplomacy in Ukraine and the need to train highly professional personnel in the field of public diplomacy technologies.
- determination of the importance of Internet platforms for crisis management and their role in the implementation of various types of diplomacy in conditions of stability, destabilization, crisis and peacemaking.
- research on effective communication technologies, such as crisis PR and GR management, emphasizing the importance of their role in building trust and simplifying regulatory norms for companies.

The conducted study of technologies of international relations of Ukraine reveals the unique features and effectiveness of key methods in the field of international relations, which are actively used by the country. The obtained results can be practically used by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, state institutions and organizations related to the formation and implementation of Ukraine's foreign policy.

The need to strengthen the efforts of all political institutions and actors of international relations, citizens, opinion leaders and representatives of organizations to improve the image and legitimacy of Ukraine was emphasized.

For this purpose, it is proposed to more actively involve the young generation in cultural and social international exchanges, as well as to create a specialized council at the level of regional and city centers that will take care of issues of thematic cultural and mass events, talk about the state and encourage tourists to discuss Ukraine.

Attention is focused on the importance of the role of civil society in the development of the Ukrainian state, which was on the verge of existence during the full-scale invasion of the Russian invaders. Public institutions and regulators should be more actively involved in activities in the field of public diplomacy, "soft power" and determine the vector of state policy development. It is proposed to develop civil society in Ukraine through family and friends, because identification of Ukrainians is mainly with them.

Key words: communication, cultural diplomacy, cultural projects, cyber security, democracy, foreign policy, globalization, hybrid war of the Russian Federation against Ukraine, information, international relations, public diplomacy, soviet model of memory, state, Ukraine, war.

Наукові праці, у яких викладені основні положення дисертації:

1. Коптєв О. (2023). Особливості комунікативних технологій у кризовий період міжнародних відносин. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 15(1), 120-127. <https://doi.org/10.15421/352314>.
2. Коптєв, О. (2023). Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України. Міжнародні та політичні дослідження, (36), 51–60. <https://doi.org/10.18524/2707-5206.2023.36.288707>.
3. Коптєв О. (2023). Легітимаційні технології в міжнародних відносинах: теорія та практика / О. С. Коптєв // Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія. – 2023. – Вип. 35–36. – С. 90–99. <https://doi.org/10.34079/2226-2830-2023-13-35-36-90-99>.

Праці, що додатково відображають наукові результати:

1. Коптєв О. Зовнішньополітична стратегія сучасної України. Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку. Матеріали III Міжнародної наукової конференції. 26-27 березня 2021 р., м.Дніпро. Частина II. / Наук. ред. О.Ю.Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотнік», 2021. – С. 59-60.
2. Коптєв О. Сучасні інформаційні технології України. Збірка матеріалів VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Придніпровські соціологічні читання» (м. Дніпро, 30 вересня 2022 року) / відповідальний за випуск, професор В.В. Кривошеїн. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2022. С. 81-83.

ЗМІСТ

ВСТУП	14
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	20
1.1. Понятійно-категоріальний комплекс дослідження технологій міжнародних відносин України.....	20
1.2. Теоретико-концептуальні виміри технологій міжнародних відносин України.....	33
1.3. Технологічний підхід як основа дослідження міжнародних відносин України.....	53
Висновки до розділу 1.....	58
РОЗДІЛ 2. ІНТЕНЦІОНАЛЬНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ	60
2.1. Соціально-психологічні особливості впливу технологій міжнародних відносин	60
2.2. Суб'єкти технологій міжнародних відносин в реаліях України ...	73
2.3. Внутрішня і зовнішня об'єктність технологій міжнародних відносин у контексті диференціації завдань.....	81
Висновки до розділу 2.....	89
РОЗДІЛ 3. ПРОВІДНІ СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ	91
3.1. Технології публічної дипломатії України: потенціал і його реалізація	91
3.2. Інформаційно-комунікативні технології в міжнародних відносинах України.....	105
3.3. Легітимаційні та іміджеві технології міжнародних відносин України: синергія впливу на зовнішнє середовище	131
Висновки до розділу 3.....	152
ВИСНОВКИ.....	155
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	162

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасні міжнародні відносини характеризуються тенденціями до багатополярності, високою конкуренцією між державами, їх боротьбою за сфери впливу на окремих міжнародних суб'єктів і регіони. Оскільки ресурсів не вистачає, країни мотивовані об'єднуватись у нові міждержавні утворення. В цих умовах кожна країна дбає про національну безпеку, створення прийнятних умов розвитку, що обумовлює необхідність задіяти ефективні механізми розвитку міжнародних відносин. Диверсифікація цих відносин для України означає необхідність запровадити певні алгоритми встановлення зовнішніх зв'язків та їх розвитку. Таким чином, вдало обрана система технологій міжнародних відносин для нашої держави наближає успішність її руху до параметрів сприятливого зовнішнього середовища. Отже, **актуальність** дисертації пояснюється необхідністю концептуалізувати шляхи мотивації зовнішнього середовища на активні інтеракції з Україною, що констелюються в системі технологій міжнародних відносин.

Метою наукової праці є дослідження найважливіших аспектів сучасних міжнародних відносин України в технологічному вимірі.

Відповідно до обраної теми було сформульовано наступні дослідницькі **завдання:**

- визначити теоретико-методологічні засади технологій міжнародних відносин;
- охарактеризувати інтенціональність технологій міжнародних відносин України;
- розкрити особливості технологій міжнародних відносин України.

Об'єктом дослідження виступають міжнародні відносини України. **Предметом** є особливості технологій сучасних міжнародних відносин України.

Методи дослідження. Дисертаційна праця виконана на основі принципів системного аналізу, історизму та наукової об'єктивності. У дослідженні використано поряд з традиційними методами формальної логіки й інші методи, зокрема порівняльний, за його допомогою вдалося встановити відмінності між технологіями міжнародних відносин задля вирішення конкретних завдань. Використання методів моделювання та прогнозування, сприяло можливості побудувати схему впливу технологій міжнародних відносин на індивідів і груп внутрішнього, зовнішнього середовища, формулюванню рекомендацій щодо вдосконалення технологій міжнародних відносин. Останнє стало можливим завдяки ретроспекції становлення і розвитку технологій публічної дипломатії в Україні, аналізу існуючих тенденцій її розвитку в сучасності.

Наукові підходи, що використані в дисертації, створили синергію досягнення поставленої мети. В основу проведеного дослідження покладено технологічний підхід, що дозволило проаналізувати найважливіші аспекти сучасних міжнародних відносин України в контексті мотивуючих інтеракцій.

До того ж, сформульовано системно-структурний підхід до аналізу технологій міжнародних відносин України, що ґрунтується на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів в часовому вимірі, цей структурний алгоритм взаємодії полягає в поєднанні у систему суб'єктів, об'єктів міжнародних відносин і, в залежності від конгруентності їх ментального простору констеляції системи технологій взаємної біхевіоральності.

Синергетичний підхід допоміг змодельовати динаміку міжнародних відносин, окреслити дієвість поєднання легітимаційних та іміджевих технологій міжнародних відносин України, показати синергетичну сутність варіативної динаміки технологій міжнародних відносин в умовах реалізму і ліберального інтернаціоналізму, технологій подолання криз.

Наукова новизна дослідження полягає в таких результируючих положеннях

Вперше:

- здійснено системний аналіз понятійно-категоріального комплексу технологій міжнародних відносин України з акцентуацією на взаємодію у кризовому стані, за якого міжнародний простір для України поляризований в координатах друг – ворог;
- проаналізовано сутність наукових підходів до технологій міжнародних відносин, експлануючих біхевіоральну спрямованість країн, показано синергетичну сутність варіативної динаміки технологій міжнародних відносин в умовах реалізму і ліберального інтернаціоналізму;
- окреслено синергію впливу легітимаційних та іміджевих технологій сучасних міжнародних відносин України, що залежить від ступеня персоніфікованої конгруентності іміджу та образу головних акторів зовнішньої політики України;
- сформульовано системно-структурний підхід до аналізу технологій міжнародних відносин України, що ґрунтується на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів в часовому вимірі, цей структурний алгоритм взаємодії полягає в поєднанні у систему суб'єктів, об'єктів міжнародних відносин і, в залежності від конгруентності їх ментального простору констеляції системи технологій взаємної біхевіоральності;

Уточнено:

- соціально-психологічні особливості технологій впливу на міжнародні відносини, у позитивному прояві вони здатні формувати спільний ментальний простір у певному регіоні, зокрема на теренах Європейського Союзу і України; штучні негативні інтенції призводять до створення так званої соціально-психологічної інфраструктури конфлікту, вона потрібна для того, щоб адаптуватися до затяжного, виснажливого конфлікту, до неї слід зарахувати колективну пам'ять, етос конфлікту та колективні емоційні орієнтації;

- специфіку суб'єктів технологій міжнародних відносин України, а також їх діяльність, спрямовану на покращення іміджу держави, навіть в умовах війни в Україні з'являється чимало інноваційних проєктів, а лідери думок в Україні мотивують зовнішнє середовище до співпраці
- схему впливу технологій міжнародних відносин на індивідів і груп зовнішнього середовища, вона полягає в активації соціальних об'єктів, що змінюють політичну спрямованість внутрішнього середовища як результат суб'єкт-об'єктних інтеракцій;

Набуло подальшого розвитку:

- дослідження перспектив розвитку публічної дипломатії України, якій не вистачає атрактивності та системності, попри вісім років фактичного існування в Україні, досвіду ефективної реалізації публічної дипломатії обмаль, тому МЗС країни варто забезпечити підготовку високопрофесійних кадрів у цій галузі технологій;
- висвітлення значення інтернет-платформ для забезпечення кризового управління, специфіка яких полягає у забезпеченні реалізації традиційної дипломатії(в умовах стабільного миру), превентивної дипломатії(в умовах дестабілізації), кризової дипломатії (як реакція на кризу), миротворчості (в умовах війни) і доведено, що оперативне онлайн спілкування з конфліктуючими сторонами голови дипломатичної місії – впливового посередника має вирішальне значення для попередження відкритого конфлікту;
- дослідження ефективних комунікативних технологій, серед них кризовий PR в контексті провідних рис (відкритість, чесність, гнучкість та адаптивність); GR менеджмент, у контексті розширених можливостей міжнародних зв'язків (за вдалої GR діяльності, вони збільшаться в силу довіри влади, а отже й спрощення регулюючих норм для компанії).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертаційній роботі висновки та теоретичні положення можуть сприяти подальшому розвитку теорії міжнародних відносин, зокрема її значущості для практики реалізації мети зовнішньої політики України. Проведене дослідження технологій міжнародних відносин України дає можливість чіткіше визначити особливість та дієвість провідних технологій міжнародних відносин, які активно використовуються Україною. Результати дослідження можуть знайти своє застосування у практичній діяльності МЗС України, державних установ та відомств, пов'язаних із формуванням та втіленням в життя зовнішньої політики України. На основі матеріалів дисертації може бути оновлені навчальні курси з дисциплін: «Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах», «Теорія міжнародних відносин», «Сучасні міжнародні відносини», «Зовнішня політика України», «Міжнародні політичні комунікації», «Політологія міжнародних відносин», «Теорія прийняття політичних рішень» і «Система міжнародної безпеки».

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження виконано самостійно. Усі опубліковані статті за темою дисертації є одноосібними.

Апробація результатів дисертації. Ключові положення, прикладні рекомендації та результати дисертаційної роботи розглянуто на таких науково-практичних конференціях: Міжнародна наукова конференція «Зовнішньополітична стратегія сучасної України. Освіта і наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку» (Дніпро, 26-27 березня 2021 р.), VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Придніпровські соціологічні читання» (м. Дніпро, 30 вересня 2022 р.).

Також результати роботи були висвітлені у фахових журналах, зокрема: «Філософія та політологія в контексті сучасної культури» (м. Дніпро, 30 липня 2023 р.), Вісник Маріупольського державного університету, (м. Київ, 4 вересня 2023 р.), «Міжнародні та політичні дослідження» (м. Одеса, 9 жовтня 2023 р.).

Публікації. Основний зміст та результати проведеного дослідження викладено автором у 5 одноосібних публікаціях, з яких 3 статті – у наукових фахових виданнях України з міжнародних відносин та політичних наук, 2 у тезах на міжнародній науковій та науково-практичній конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Виходячи з поставленої мети, завдань, враховуючи характер, обсяг та зміст наукового дослідження, а також логіку викладу проблеми, структурно воно містить: вступ, три розділи, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновки та список використаних джерел (180 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 172 сторінки, з них основний зміст роботи викладено на 148 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1.1. Понятійно-категоріальний комплекс дослідження технологій міжнародних відносин України

На сучасному етапі міжнародних відносин України суттєво збільшується роль різноманітних засобів, їх інноваційної логіки застосування задля підвищення якості та результативності зовнішньої політики. Однією з найважливіших стратегічних складових розвитку держави, яка орієнтована на поглиблення міжнародних зв'язків та інтеграцію до ЄС і НАТО є використання технологій міжнародних відносин. Україна має можливості для успішної євроінтеграції, а Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначає якісно новий формат взаємовідносин України з Європейським союзом, що виступає стратегічним орієнтиром системних реформ у державі.

Під час повномасштабної війни налагодження дружніх стосунків з країнами-партнерами та євроінтеграція відіграють ключову роль у зростанні можливостей подальшого розвитку. Тому, тема дієвого використання технологій міжнародних відносин є однією з ключових на нинішньому етапі розвитку держави.

У контексті дослідження технологій міжнародних відносин України, понятійно-категоріальний комплекс передбачає визначення поняття «технології міжнародних відносин», розгляд таких понять, як «міжнародні відносини» та «публічна дипломатія», а також уточнення понять «кібербезпека» та «імідж держави».

Тож, міжнародні відносини являють собою систему взаємодій та зв'язків між різними суб'єктами (державами, міжнародними організаціями, громадськими об'єднаннями тощо) на міжнародній арені. Ця область досліджує політичні, економічні, соціокультурні та інші взаємодії між

різними суб'єктами у глобальному масштабі. Термін «міжнародні відносини» виник в Середньовіччі, коли укладені договори між князівствами та королівствами отримали визнання як юридичні акти, що регулюють взаємовідносини між суб'єктами різних країн. Однак поняття «міжнародні відносини» як наукового терміну виникло лише в середині XIX століття.

Існує низка підходів до визначення поняття «міжнародні відносини», їх особливість залежить теоретичних парадигмальних чинників, в межах яких воно трактується. Окреслимо основні наукові підходи до цього поняття.

В рамках системного підходу дослідники розглядають міжнародні відносини як систему, де різні компоненти (політичні, економічні, соціокультурні) взаємодіють між собою і впливають на стабільність або нестабільність системи. Системний метод був започаткований ще 1920-х роках XX ст. Міжнародна система (МС) – суть цієї системи складає взаємодію окремих держав, які є її складовими елементами. Р. Арон вважав, що системний підхід дозволяє виявити ту частку соціального детермінізму, яка є в функціонуванні міжнародних відносин, і тому розглядав його як необхідний елемент їх вивчення. У свою чергу, М. Каплан, засновуючись на загальній теорії систем і системному аналізі, конструює абстрактні теоретичні моделі, покликані сприяти кращому розумінню міжнародної реальності.

В рамках реалістичного підходу дослідники акцентують увагу на боротьбі за владу та інтересах націй. Політичні взаємини розглядаються як арена конфліктів і конкуренції. Біля витоків політичного реалізму помітною постаттю є Н. Макіавеллі. Він прагнув зробити політику більш ефективною, прибрати перепони, що цьому заважають, тому пропонував запроваджувати по суті праксеологічні принципи та у внутрішній політиці, і в міжнародних зв'язках. У його роботах є чимало раціональних порад політичним лідерам з точки зору ефективності політики, вони залишаються актуальними й по нині. Його «рецепти» на кшталт «уникати сильних союзників», чи «застосовувати хитрість там, де можна обійтися без використання сили», або «надавати

перевагу страху перед любов'ю, якщо не можна досягнути вияву обох одночасно», сприяли широкій популярності Макіавеллі як науковця-практика, особливо в кризові періоди функціонування держави. Розробка сучасної парадигми реалізму в міжнародних відносинах належить насамперед Г. Моргентау. Міжнародні відносини, на його думку, є анархічна система взаємодії держав. Кожна держава має певні ресурси, що вона використовує на міжнародній системі, так неупорядкована анархічна система констелюється у балансі сил і з часом конфлікти на певний час закінчуються, міжнародна система стабілізується. Тож вивести систему з рівноваги здатна поява нового актора міжнародних відносин – держави, що претендує на перерозподіл сфер впливу у світі. Ця ситуація відповідає сьогодні. Однак, зауважимо, що анархічність системи сьогодні вкрай небезпечніша ніж ще 40 років тому. Адже постійне вдосконалення ядерної зброї та інших засобів масового ураження, персоніфікація політики в тому числі в демократичних країнах поряд з небезпекою авторитарних режимів у можливості прийняття апокаліптичних рішень наділяє політичний реалізм негативною конотацією.

В рамках ліберального підходу міжнародні відносини орієнтуються на співпрацю, взаєморозуміння та розвиток міжнародних інститутів. Фахівці вважають, що спільні інтереси можуть призвести до стабільності та миру. На відміну від реалістів, у лібералів прямо протилежний погляд на природу людини. Вони підкреслюють її прагнення до співпраці, миру; орієнтацію на справедливість і мораль (з цієї причини підхід називають лібералізмом). Для політичного лібералізму, або як його іноді називають політичного ідеалізму, першоосновою міжнародних відносин були мораль і право. Прихильники цього підходу намагалися аналізувати цілі та завдання зовнішньої політики виходячи з моральних і абстрактно-правових норм. Відомими представниками сучасного неолібералізму, можна назвати американських вчених Дж. Ная, Р. Кеохейна, С. Краснера, М. Дойлята та ін. Відомі його теоретики Роберт Кеохейн і Джозеф Най вважали, що між країнами існує безліч зв'язків і відносин, в яких сила або могутність не є дієвим

інструментом реалізації політики. Тому чинник збройної сили не настільки значущий, як вважають неореалісти. Вплив за допомогою збройних сил на інших учасників міжнародного спілкування, вважають неоліберали, стає занадто дорогим і в прямому, і в переносному сенсі. Більш ефективними засобами впливу є економічні та правові важелі. У зв'язку з цим особливо підкреслюється взаємозв'язок політики й економіки, зважаючи на нівелювання наприкінці ХХ ст. чинника військової сили у світовій політиці. У контексті зазначеного напрямку Дж. Най започаткував ідею використання м'якої сили у міжнародних відносинах. Арсенал «м'якої сили» включає культуру, політичні цінності та зовнішню політику. [159]. Якби держава могла зробити свою владу легітимною в очах інших, вона зустріла б менший опір її зовнішній політиці. Якби державна культура та ідеологія здавалися привабливими, союзники були б готові їх дотримуватися, а не отримати наказ. І якби держава могла встановити міжнародні норми, які відповідають її власному суспільству, їй не потрібно було б змінювати свою поведінку [47, с. 260-278].

В рамках конструктивістського підходу дослідники акцентують увагу на важливості ідентичності, ідеологій та культурних факторів у формуванні міжнародних відносин. Світ швидко змінюється, разом із ним змінюється розуміння соціальної реальності залежно від інтерпретації конвенційних мовних одиниць; змінюються інтереси, цінності, ідентичності, правила та норми. Конструктивізм змінює парадигму розуміння соціального конструкту, соціальних норм і правил, ідентичності міжнародних акторів як процесу формування під час символічної та комунікативної взаємодії. Наші думки та дії буквально будують міжнародні відносини. Не тільки розподіл матеріальної влади, багатства та географічні умови можуть пояснити поведінку держави, але також ідеї, ідентичності та норми. Реальність мінлива, вона створюється самими людьми у їхньому повсякденному житті. Фундатори конструктивізму в міжнародних відносинах А. Вендт [169], Н. Онуф [160] та ін. побудували якісно відмінне від традиційних теорій

міжнародних відносин розуміння попередніх і прогнозування майбутніх змін на міжнародній арені. Технологічність їх теорій очевидна, оскільки науковці ставлять актора міжнародної політики в активне положення, саме від нього залежать вектори взаємодії у зовнішньому середовищі, наповнення цих взаємин конкретними паттернами власного позиціювання, узгодженими з іміджевими характеристиками, а також реагуванням на зміну обстановки в міжнародному просторі. Для цього міжнародного актора немає нічого неможливого, рухливість взаємин в рамках їх якості від позитиву до нейтральності і негативу на кшталт друг – суперник – ворог, вважається можливим і такий підхід немає ніяких забобонів. Існує такий вислів – немає таких перешкод, що б ми не подолали. Він якраз влучно характеризує конструктивізм. На наш погляд, такий конструктивістський підхід реалізує Китай у своїй зовнішній політиці. Ця країна так себе позиціонує, що попри комуністичну ідеологію, яка, щоправда, далека по суті з аналогічною ідеологією радянського зразка, мотивувала не тільки країни Сходу, а також країни Заходу до тісних економічних відносин. Отже, з позиції технологій міжнародних відносин, властивих конструктивізму, цю теорію слід вважати ідеологічним обґрунтуванням технологій міжнародних відносин.

Варто виокремити світ-системний підхід неомарксиста І. Валерстайна, що характеризує міжнародні відносини як взаємодію між структурними елементами світ-системи – центром, представленим високо розвинутими країнами Заходу, напівпериферією і периферією, що ідентифікуються як слаборозвинені країни Півдня [176]. Вони знайшли своє місце в міжнародному розподілі праці як виробники сировини. Якщо брати до уваги тільки саму ідею світ-системи, виникають потенційні можливості охарактеризувати, спрогнозувати взаємодію країн з цих різних щаблів світоустрою. Тож, заможні країни Заходу, володіючи високими технологіями, прагнутимуть отримати задешево сировинні ресурси від периферійних і напівпериферійних країн, а звідси й відповідні технології міжнародних відносин. Напівпериферійні країни часто домінують над

периферійними. Наприклад, Іспанія і Португалія зберегли вплив на свої колишні колонії – нинішні країни Латинської Америки. Країни центру прагнуть вплинути на формування лояльних урядів периферійних країн, готових піти на поступки. Країни периферії, зазвичай авторитарні, зі збереженням деяких демократичних процедур, прагнуть більших можливостей свого розвитку, однак внутрішньодержавна корупція, некомпетентність управлінського апарату і протидія з боку країн центру сприяють збереженню status quo такої якості функціонування державних структур. А отже, залежність від центру залишається.

Якщо світ-системний підхід акцентує увагу на економічних відносинах у світовій системі, то цивілізаційний підхід концентрується на культурі та її цінностях, розглядаючи окремі цивілізації у динамічній взаємодії. Одними з найбільших територіальних утворень, до яких входять держави як частини цілого, є цивілізації. Просторово цивілізації охоплюють великі культурні суперсистеми. Для аналізу міжнародних відносин надзвичайно важливо те, що багато суспільно-історичних процесів й особливостей країн можна побачити лише в контексті їхньої приналежності до цивілізаційного поля, частиною якого вони є. Універсальним підходом, що допомагає виділяти крупніші таксономічні одиниці – цивілізації, є врахування культурних особливостей розвитку. Ми не ставимо завдання заглибитись у деталізацію цього підходу. Для нас важливо констатувати, що взаємодія між цивілізаціями, які за А. Тойнбі можуть бути на різних стадіях динаміки – народження, зростання, зламу, занепаду і розпаду, залежатиме від конгруентності культур взаємодіючих цивілізацій, що обумовлює унікальний характер технологій міжнародних відносин. Наприклад, сучасна модель міграції в Україні, що перебуває у воєнному стані, хоча й дестабілізує Європейські країни, однак українці добре інтегруються до європейських країн, чого не можна сказати про мігрантів із мусульманських країн, що після своєї імміграції до країн ЄС утворюють локальні спільноти, і вони слабо інтегруються в культуру Європи. Такий стан прогнозував відомий політолог

С. Гантінгтон у своїй праці «Зіткнення цивілізацій» [148, с. 309-313]. Тож на часі пошук нових технологій зовнішніх міграцій, здатних впорядкувати міграцію та своєю синергією обернути міграційну кризу на позитив.

Глобалізаційний підхід аналізує взаємозв'язки та вплив глобалізації на політичні, економічні та соціокультурні процеси в міжнародних відносинах. Глобалізація – це процес, що визначається ринковими, а не державними силами. Глобалізація означає гомогенізацію життя: ціни, продукти, рівень якості охорони здоров'я, рівень доходів, відсоткові банківські ставки мають в даному випадку тенденцію до вирівнювання на світовому ринку. Глобалізація сприяє тому, що створюється глобальна по своєму масштабу система взаємозалежності, набирає силу процес, що генерує трансконтинентальні і міжрегіональні потоки; світова економіка не просто стає взаємозалежною, вона інтегрується практично в єдине ціле [28, с. 16]. Теоретико-методологічні основи аналізу глобалізації, як вважає дослідниця В. Воронкова, зводяться до використання поряд з іншими, технологічного підходу. Авторка конкретизує його з такої позиції. Головна увага приділяється найновішим «кібернетичним» технологіям як умовно вибіркової, «гібридної глобалізації», яка допомагає периферійним країнам інтегруватися в глобальну економіку, зберігаючи власне регіональну специфіку [27, с. 19].

Синергетичний підхід до аналізу міжнародних відносин розробляли І. Іщенко, О. Башкеєва, Н. Зінукова [142], В. Воронкова [27, с. 20-24], Д. Меньшакова [72], К. Барбашина [8] та ін. Синергетика як теорія сформульована наприкінці 1980-х років, до її розробки доклали вирішальних зусиль І. Пригожин, Г. Хакен та інші. Якщо охарактеризувати квінтесенцію цієї теорії в галузі міжнародних відносин, то основні її положення зводяться до найважливіших положень. Міжнародні відносини – нелінійна система, вона може бути у різних станах – стабільною, нестабільною, у періоді дестабілізації. Коли на міжнародну систему, наприклад впливає якийсь чинник (флуктуація) і виводить її зі стану рівноваги, ця система, за наявності

у неї певних ресурсів (міцні зв'язки між країнами, оформлені у союзах, наявні валютні резерви, силові ресурси, висока легітимність урядів тощо) здатна повернутися до стану рівноваги. В іншому варіанті, коли міжнародна система перебуває у послабленому стані та зазнає певної флуктуації, вона продовжує дестабілізуватися, її внутрішня ентропія не виводиться, а її окремі елементи (країни) починають розхитуватися, дестабілізуватися. Подібний стан можливий, коли з'являється у міжнародній системі потужний актор, що претендує на перерозподіл ресурсів у системі, створюючи собі привілеї, прагнучи до безпеки тощо. Уся ця динаміка притягується до дивного аттрактора «війна» [141]. Далі система переходить у зону біфуркації як зараз. Однак, стан біфуркації не постійний. Має з'явитись якийсь чинник-аттрактор, що почне вибудовувати з цього хаосу новий порядок, який може бути інваріантним – або прийти до стану рівноваги в новій якості міжнародної системи, що буде цілком легітимний в міжнародній спільноті, або стабілізуватись на деякий час у стані зміщеної (неприродної) рівноваги. Цей стан є дисипативної структури, в якій міжнародні відносини можуть продовжуватись до тих пір, поки до міжнародної системи надходить енергія (різноманітні ресурси з підтримання її життєздатності), як тільки ресурси закінчуються, ця дисипативна структура під впливом нового або того ж самого дивного аттрактора знову перейде через зростаючу внутрішню ентропію в ній (протестна активність, нестача ресурсів тощо) до зони біфуркації.

Таким чином, усвідомлення стану міжнародної системи, аттракторів, до яких вона тяжіє (це можуть бути прості аттрактори, що впорядковують міжнародні відносини, виводять зайву ентропію з них, або дивні, під впливом яких система йде до зони біфуркації) ми можемо обирати ті або інші технології міжнародних відносин, зважаючи на поставлену мету як результат цих відносин між країнами та іншими суб'єктами міжнародної політики.

Є також багато визначень терміну «міжнародні відносини», однак найбільш поширеним є розуміння їх як системної комплексності політичних,

економічних, соціальних, дипломатичних, правових, військових та гуманітарних взаємозв'язків між ключовими суб'єктами світового співтовариства. Ці суб'єкти включають народи, держави, суспільні та громадські сили, а також рухи та організації. Після Другої світової війни виникли дві концепції розуміння міжнародних відносин.

Перший це «традиціоналістський підхід», який отримав розробку в працях американського політолога Ганса Моргентау. Дослідник визначав міжнародні відносини як «політичні взаємини між націями», зосереджуючись на боротьбі за владу та національних інтересах. За другою концепцією, відомою як «модерністський підхід», досліджувались окремі компоненти міжнародного життя, і тут акцент вже робився на поведінці окремих суб'єктів, часто обмежуючись аналізом політики окремих держав.

Безпосередньо, Ганс Моргентау визначав «Міжнародні відносини» – як владні відносини між державами [155]. Хедлі Бул визначав «міжнародні відносини» – як систему взаємодії, що охоплює весь світ, включаючи держави та неурядові актори.

Унікальність міжнародних відносин виявляється в їхній децентралізації та різноманітності регуляторів, кожен з яких має свій власний вплив. Тобто можна наголосити, що однією з особливостей міжнародних відносин є відсутність єдиного центру управління, замість цього існує багато регулятивних центрів, що підкреслює важливість переговорів та співробітництва. Наприклад, в Україні поширюються міжнародні зв'язки між регіонами нашої країни і закордонними партнерами. Сьогодні помітна активність міжнародних зв'язків в освітній сфері, між університетами України та країн ЄС. Технології міжнародних відносин з реалізації освітніх проектів важливі у контексті поступовості. Достеменно не знаючи хто з ними спілкується, закордонні партнери в освітянській сфері можуть неохоче йти на розширення контактів і це підтверджується особистою практикою. Доброзичливість, мова ділового спілкування, поступовість і стабільність контактів, - ось запорука вдалих технологій міжнародних відносин у цій

сфері. Враховуючи різноманітність учасників, міжнародні відносини орієнтовані на взаємодію різних інтересів та прагнень. Види міжнародних відносин визначаються різними критеріями, такими як сфери суспільного життя (економічні, політичні, воєнно-стратегічні, культурні, ідеологічні й ін.) та тип взаємодіючих суб'єктів (міждержавні, міжпартійні, відносини між різними неурядовими асоціаціями, приватні тощо).

Важливо також зазначити, що стрижневим елементом міжнародних відносин є політичні відносини, а головним суб'єктом міжнародних відносин є держава. Держава – формальний інститут, який є формою організації політичної спільноти під управлінням уряду [«state»]. Поняття «держава» відображає політичну та територіальну організацію суспільства, в її територіальних кордонах функціонує політична система, яка володіє управлінською владою і контролем над певною територією та її населенням. Також держава – це найвища організаційна форма суспільства, в якій нація конкретизує свої політичні господарські і правні ідеї. На підставі проведеного аналізу наукової літератури [7, 52, 119], варто зауважити, що існує велике різноманіття класифікацій дефініції «держава». Це пов'язано з багатоманітністю наукових підходів до її визначення, але слід зауважити, що серед усіх визначень невід'ємним є наявність регламентованих правил і законів та громадян.

Щодо «публічної дипломатії», то в рамках дослідження визначаємо її як форму зовнішньої політики, спрямовану на встановлення відкритого та ефективного взаємного діалогу між державою та громадськістю інших країн за рахунок використання різноманітних комунікаційних засобів та стратегій для взаємодії з громадськістю, організаціями, ЗМІ та іншими суб'єктами на міжнародній арені.

Серед видатних дослідників публічної дипломатії на міжнародній арені можна зазначити: Е. Гілбоа [140], Н. Калла [134], І. Манора [151], К. Росса [170], К. Хейдена [147]. В Україні різні аспекти та виміри публічної дипломатії досліджує широке коло науковців: Н. Бурейко [13], О. Висоцький

[20], С. Гуцал [34], М. Процюк [89], Н. Піпченко [84], Т. Черненко [121] та інші.

Так, на думку Олександра Висоцького, публічна дипломатія є сукупністю технологій та інструментів зовнішньої політики, що реалізуються в рамках діяльності політичних інститутів і акторів як державних, так і недержавних, спрямованих на реалізацію комплексної дипломатичної стратегії держави через вплив на населення закордонної держави з метою впливу на її політичні процеси та прийняття політичних рішень [20]. Дослідник Ціватий вважає, що публічна дипломатія представляє інструмент довгострокової дії, який сприяє створенню сприятливого середовища для здійснення зовнішньої політики та дипломатичних ініціатив [118].

Однак, існує також й офіційне тлумачення МЗС України, автором якого є міністр Дмитро Кулеба: «Публічна дипломатія – це система заходів, за допомогою яких держава комунікує з громадськістю інших держав та впливає на формування суспільної думки населення інших країн для просування своїх національних інтересів і реалізації зовнішньополітичних цілей» [104]. Кожне з цих визначень акцентує увагу на окремих елементах – в О. Висоцького більш докладна структура цього поняття, зокрема міститься як окремий елемент технології, В. Ціватий зосереджений на часі дії публічної дипломатії, а Д. Кулеба зі своїми колегами більш узагальнене поняття. Користуючись визначенням поняття публічної дипломатії, автором якого є О. Висоцький, ми підійшли до поняття технології та його диференціації.

В рамках дослідження технологій міжнародних відносин України також нерідко зустрічаються поняття «кібербезпека» та «імідж держави». Це напряду пов'язано з нинішніми реаліями повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну. Адже під час великої війни гостро постали питання боротьби з російською пропагандою, а також підвищення іміджу на міжнародній арені задля залучення всебічної підтримки з боку закордонних партнерів.

Так, визначаємо кібербезпеку – як галузь, що вивчає та застосовує заходи для захисту комп'ютерних систем, мереж, програмного забезпечення та інших цифрових інфраструктур від кіберзагроз та розповсюдження фейкової інформації у соцмережах. Основна мета кібербезпеки полягає в уникненні, виявленні та знищенні потенційних загроз, які можуть виникнути через використання інформаційних технологій.

Проблематикою етимології понять кібербезпеки, кіберпростору, «гібридної війни», національної безпеки та інформаційних атак у державних і недержавних структурах займалися такі провідні українські та світові вчені, як І. Кочан, Є. Магда, Р. Грищук, В. Горбулін, В. Пядишев, О. Рибальський, М. Делягін, В. Кутирьов, Г. Мірської, І. Міхеєв, В. Хорос, В. Антипенко, В. Крутов, В. Ліпкан та інші. На думку дослідника М. Карпеченкова, в умовах війни питання безпеки кіберпростору стає особливо важливим, адже ворог перестає керуватися моральними принципами та прагне дестабілізувати ситуацію в країні шляхом знищення «незручної» для нього інформації та маніпулювання свідомістю українців [50].

В свою чергу поняття «імідж держави» у науковому дискурсі являє собою комплексне уявлення, враження та сприйняття, яке формується в міжнародній спільноті щодо певної країни. Адже різні аспекти, такі як: культура, економіка, політика та інші взаємодіють для створення унікального образу країни на міжнародній арені. Перші теоретико-методологічні дослідження, спрямовані на вивчення категорії «імідж держави» та його впливу на світову політику розпочалися у другій половині ХХ століття, коли західні вчені почали розробляти концепції іміджу. На сьогодні існує широкий обсяг багатогранних досліджень, присвячених різноманітним аспектам формування міжнародного іміджу держави. Дослідженням поняття міжнародного іміджу та особливостей чинників його формування займалися такі вітчизняні науковці як: В. Чекалюк, А. Старостіна, Г. Полішко, І. Єремєєва, К. Савон та інші.

Так, український дослідник В. Чекалюк визначає міжнародний імідж держави як комплекс пов'язаних між собою властивостей (економічні, географічні, національні, демографічні показники), що сформувалися в процесі історичного розвитку як складної підсистеми світового устрою, ефективність взаємодії наведених складових визначає тенденції соціально-економічних, суспільно-політичних, національно конфесійних та інших процесів як в самій державі, так і у світі [120]. В свою чергу, дослідниця Полішко вважає, що іміджем країни є описові інформаційні переконання міжнародної спільноти стосовно певної держави, її офіційних або неофіційних представників, які відображають низку об'єктивних, або суб'єктивних узагальнень [86, с. 19].

Разом з цим, враховуючи тему дисертації, пропонуємо визначити поняття «технології міжнародних відносин України». Вони являють собою комплекс інструментів, які держава застосовує у різних аспектах взаємодії з іншими країнами та акторами міжнародних відносин. Цей набір технологій включає різноманітні інструменти та стратегії, спрямовані на розвиток зовнішньополітичних, економічних та соціокультурних зв'язків. Серед ключових аспектів технологій міжнародних відносин України визначаємо: забезпечення інформаційної безпеки, застосування електронної дипломатії, використання соціальних мереж у різних аспектах PR, активне використання «м'якої сили», а також легітимаційних та іміджевих технологій для підвищення статусу держави на міжнародній арені.

Таким чином, аналіз та систематизація понять «міжнародні відносини», «публічна дипломатія», «кібербезпека» та «імідж держави» дозволили створити теоретичний базис категоріального апарату технологій міжнародних відносин, котрі, у свою чергу, покликані забезпечити теоретичний фундамент формування та реалізації стратегій, механізмів та концептуальних засад забезпечення конкурентоспроможності української держави на міжнародній арені, а також підвищити рівень іміджу країни. Також в рамках дослідження визначилися з дефініцією поняття «технології

міжнародних відносин України», що дозволить в майбутньому систематизувати досвід реалізації різних технологій і визначити ефективність їх використання.

1.2. Теоретико-концептуальні виміри технологій міжнародних відносин України

У глобальному і швидкоплинному світі міжнародні відносини відіграють ключову роль в реалізації політичних процесів всіх країн. Однак, через нелінійність розвитку саме багатоманітні міжнародні відносини та їх прояв у співробітництві між державами мотивують міжнародних акторів до створення інституційних механізмів творення політики та прийняття рішень. Звідси виходить запитання – чи можливо взагалі контролювати й управляти цим складним поєднанням взаємодіючих між собою акторів на політичній арені, кожен з яких має різні мотиви, філософію, принципи в роботі для реалізації поставлених завдань на вигідних для себе умовах. Очевидно, за будь-яких умов і ситуацій актори діють в межах цих інституційних механізмів. А отже, складне різноманіття дещо спрощується, адже всі міжнародні суб'єкти користуються тими ж самими інститутами. Наприклад, розв'язання якогось складного питання між двома країнами відбувається шляхом міжнародних переговорів, звісно якщо між ними є переговорний простір. Для того, щоб окреслити технології міжнародних відносин як поняття, пропонуємо визначитися з розумінням «міжнародних відносин», а також тих, хто в них бере безпосередню участь.

Дослідження міжнародних відносин почалися тисячі років тому. Дослідники Баррі Бузан та Річард Літл у своїх працях розглядають взаємодію старовинних шумерських міст-держав, починаючи з 3500 років до н.е., як першу повноцінну міжнародну систему. Однак, масштабного поширення вивчення міжнародних відносин в політології набуло лише за часів «холодної війни». На це були свої причини. Серед таких – страх того, що США та СРСР розпочнуть світову ядерну війну. Щоб цього не допустити

було прийнято рішення почати глибинне вивчення шляхів взаємодій між країнами з метою створення і реалізації відповідних технологій. Так, після Карибської кризи 1962 р. для виключення помилок доведення інформації до вищих посадових осіб двох країн і забезпечення оперативності цієї інформації довелося встановити прямий телефонний зв'язок між президентом США і генеральним секретарем ЦК компартії СРСР.

До недавнього часу міжнародні відносини досліджувалися виключно як взаємодія між державами. Однак новий світовий порядок після офіційного завершення «холодної війни» вимагав глибинного переосмислення. З кожним роком країни все активніше інтегруватися в соціально-економічні процеси, що дало значний поштовх ринковій економіці в розвинутих державах Європи й, в свою чергу, зумовило загальне підвищення рівня життя. Наша задача полягає в тому, що, використовуючи метод індукції, треба синтезувати поняття технологій, зокрема в міжнародних відносинах. Загалом, серед основних концепцій міжнародних відносин, з урахуванням ролі акторів, у застосуванні технологій можемо виділити наступні:

1. Ліберальний інтернаціоналізм. Це доктрина зовнішньої політики, яка стверджує що міжнародні організації повинні домагатися багатосторонніх угод між державами, які підтримують норми, що ґрунтуються на правилах, і просувають ліберальну демократію. А також, що ліберальні міжнародні організації можуть втручатися у відносини інших країн задля досягнення ліберальних цілей. Така концепція виникла у ХІХ столітті завдяки видним мислителям Лайонелю Кертісу, Альфреду Циммерну та Норману Енджеллу [163, с. 106]. Вона отримала розвиток у другому десятилітті ХХ століття під час президенства в США Вудро Вільсона. Як бачимо, у сьогоденні Сполучені Штати Америки неодноразово втручались у різні конфліктні ситуації, в тому числі в Україні з метою захисту демократичних цінностей. Варіантів цього втручання може бути декілька. Один з них характеризує технологію впливу на пострадянські країни. Через різноманітні проєкти в освітній сфері, сприяння розвитку громадянського суспільства, виховання нової

демократичної еліти, суспільство готується до демократичних перетворень. Коли ж для цього визрівають умови, починається активний інформаційний вплив на громадську думку. Далі суспільні групи поляризуються по відношенню до чинної еліти за допомогою активістів. Причому, на першому етапі загострення ситуації корінних змін політичної системи може й не відбутися. Саме такою виглядала ситуація під час Помаранчевої революції 2004 р. в Україні. Поштовхом тоді стала фальсифікація першого туру виборів президента України. Не вдаючись до перебігу подій, зазначимо – прихильниками В. Ющенка була організована серія актів громадянської непокори та Верховний суд України прийняв рішення провести повторно другий тур виборів, що згідно законодавства не передбачався. Повторний другий тур ознаменувався перемогою В. Ющенка, який тоді став президентом України. Причому, подібні технології запроваджувались і в інших пострадянських країнах, а до них у 2000 р. відбулася «Бульдозерна революція» у Сербії, що метою ставила демократизацію країни та повалення президента Слободана Мілошевича. Значну роль в цій революції відіграв молодіжний рух «Опір», його очільником був Срджа Попович. Під час Революції гідності в Україні 23 грудня 2013 року С. Попович дав інтерв'ю «Радіо Свобода», в якому прямо вказує, що напередодні Революції гідності була зустріч української опозиції та представників Опору [91]. Вірогідно обмін досвідом відбувся і з успіхом був використаний в реаліях України. За схожими зразками прокотилася низка «кольорових» революцій в Грузії, та Киргизтані. Однак, як виявилось, авторитарні лідери почали швидко реагувати на подібні події, саме через це такий варіант зміни влади в Білорусі не пройшов. Однак, технологія керованого хаосу на пострадянському просторі себе добре зарекомендувала.

Оскільки суб'єктність міжнародних відносин включає громадські організації, а найбільш радикальні з них користуються підтримкою молоді, то в критичні періоди революційних подій саме вони є суб'єктами політичних технологій, орієнтованих не тільки на внутрішній політичний

процес. Вони здійснюють постійні ітерації із зовнішнім середовищем і така синергія створює супер адитивність, позитивно впливаючи на результат.

2. Реалізм як концептуальна основа міжнародних відносин містить технологічний компонент. Вітчизняна дослідниця О. Мазур, пропонує розглядати одним з альтернативних варіантів визначення зовнішньої політики як сукупність державних і недержавних інститутів і процедур, технологій, що регулює взаємовідносини з іншими державами та інституціями щодо реалізації зовнішньо- і внутрішньополітичних інтересів, потреб, принципів і цілей [67]. Однак, фактично вона пише про міжнародні відносини. Звертаючись до ідеологічного фундаменту класичного реалізму, зазначимо – він ґрунтується на поглядах та наукових працях філософів минулого, таких як Фукідід, Н. Макіавеллі, Т. Гоббс тощо. Виникнення класичного реалізму як самостійного теоретичного напрямку припадає на 30–40 роки ХХ століття в США. С. Браун, Б. Броді, М. Каплан, Г. Моргентау, С. Хоффман, Р. Юхансон та інші представники цього напрямку зовнішню політику, міжнародні відносини розглядають у контексті національних інтересів. Причому, Г. Моргентау розрізняє національні інтереси необхідні (постійні) та другорядні (перемінні). М. Каплан виокремлює об'єктивні й суб'єктивні національні інтереси. П. Асснер наголошує на внутрішніх і зовнішніх компонентах національного інтересу. Ю. Кукулка пропонує поділяти їх на екзистенціальні й функціональні інтереси [67, с. 94]. Звідси випливає вимога – знати специфіку інтересів міжнародних партнерів тими акторами, що запроваджують технології міжнародних відносин. Залежно від ступеня узгодженості основних інтересів держав, має місце та чи інша модель зовнішньополітичної взаємодії, що відповідає певній системі технологій для її реалізації.

Реалісти стверджували, що у своїх діях держави виходять виключно зі своїх інтересів, причому при їх формулюванні та реалізації визначальними є владно-силові міркування, а морально-етичні цінності є проблемою індивідуального вибору кожного політика. У ході боротьби за владу

прагнення держав, які намагаються зберегти status quo або змінити його на свою користь, неминуче призводить до формування системи «балансу сил», тому періоди миру розглядалися як результат стабільної рівноваги між центрами сили (великими державами), коли їх амбіції та могутність врівноважують і тим самим паралізують одна одну, а війни – як наслідок порушення «балансу сил» [67, с. 100]. Основні ідеї концепції класичного реалізму включають:

Анархію в міжнародних відносинах. Суперечливість між відсутністю чіткого регулювання, як у внутрішній політиці, та стихійним розвитком міжнародних відносин. Принцип анархії можна пояснити формулою – система сама себе регулює. Рівновага в ній може зникати, тоді відбуваються конфлікти на міжнародній арені. Виникає питання які технології годяться для такої системи. На наш погляд, можна запропонувати чотири варіанти, в залежності від наявних ресурсів.

Перший варіант актуальний для суб'єктів міжнародних відносин, що володіють значними ресурсами. Коли, наприклад, міжнародна система нестабільна, однак економічна криза, міграційна криза може бути подолана за рахунок рішучих дій, кардинальних рішень. Однак для цього необхідно залучити максимальні ресурси, тоді реалізується силовий сценарій виходу з кризи [45, с. 315].

Другий варіант пов'язаний з технологією виживання. Отже, можливе й повільне проходження, за технологією виживання, коли обрїй передбачуваності набагато менший за час перебування в зоні кризи. Тут виникає опис мовою ймовірностей можливих майбутніх альтернатив, проте кризою тепер можна керувати за допомогою малих систематичних зусиль, змінюючи синергетичне середовище за рахунок поступової зміни правил гри, ігрових стратегій, стилів (зрушення в ідеології, освіті, громадській думці, надлишок або нестача інформації тощо). Кожна технологія даватиме свою відносну ймовірність посткризовим альтернативам, які зазвичай при погляді з кризи не зрозумілі, атрактори ще не виявлені, не сформувалися. Наприклад,

надзусилля попереднього варіанту передчасні та шкідливі, це безглузда витрата ресурсу. Тому кожному доводиться вибирати оптимальну, довготривалу технологію виживання, виходячи з міркувань, як підтримки ресурсу, і реалізації мінімального набору цілей і цінностей, які в кожного свої. Саме так конкурують суб'єкти міжнародних відносин на стихійному ринку.

Третій варіант подолання криз, конкретизований в технологію є найскладніший. Найбільш складним є сценарій шару, що переміщує, який можна назвати проміжним між двома попередніми варіантами. Тут горизонт передбачуваності поступово наближається до життя в кризі. Таким чином, виникає реальна можливість і потреба переключитися з режиму виживання в силовий режим остаточного вибору. При цьому, з одного боку, треба заощаджувати ресурс для силового інерційного кидка, з іншого боку ігрова технологія може допомогти правильно перерозподілити ймовірності і в момент закінчення кризи опинитися в зоні тяжіння новонародженого бажаного атрактора. В останньому випадку ресурс може знадобитися для утримання системи поблизу ще слабкого атрактора. Можливі й точкові уколи в точках нестабільності, що вирішують проблему вибору, так виявлено роль випадку, роль особистості в історії тощо. Саме так можна вплинути на процес створення соціально-значущої, цінної інформації. Біржові технології Д. Сороса – яскравий приклад такого варіанта.

Четвертий варіант технологій міжнародних відносин полягає в наступному і він також пов'язаний з невеликим запасом ресурсів для вирішення якоїсь міжнародної проблеми. У розвиненому хаосі, з яким ми асоціюємо політичну, економічну кризу, міжнародний конфлікт тощо існує технологія особливого пасивного пошуку-зустрічі, де використовуються властивості перемішування в хаотичному середовищі. Передбачається, що, стартуючи з будь-якого стану, ви рано чи пізно потрапите в будь-який інший стан, зустрінете всіх учасників подій. Звідси й стародавні висловлювання мудреців: «все повернеться на круги свої», «і це минеться» і т.д. Наука здатна

оцінити час повернення чи ймовірність зустрічі. Хаос надає енергію переміщення, і завдання пошуку схоже на завдання мисливця в засідці --- не пропустити момент. Тут важливіше терпіння та увага, а не активність. В особистісній історії (так же як і в міжнародних відносинах) можна простежити періоди, коли переважають чіткі тверді, симетричні рамки життєпобудови, задані певними загальноприйнятими культурними нормами, і періоди, коли симетрія зміщується і починають домінувати невизначеність, хаотична багатозначність повсякденності. Спокійні періоди терпіння і збалансованості змінюються бурхливими періодами ризикованого пошуку нових балансів [108, с. 71].

Ключова роль держави – це постулат, що постійно присутній у теорії представників реалізму. Головним актором в міжнародних відносинах є національна держава, яка діє раціонально. Робиться наголос на національних інтересах. Держави діють відповідно до своїх національних інтересів та прагнуть до контролю над ключовими економічними ресурсами.

Військове протистояння в теорії реалізму можна вважати системоутворюючим елементом. Адже баланс сили як стан рівноваги та стабільності міжнародних відносин якраз пояснюється наявною військовою силою у сторін взаємодії. Її кількісні та якісні параметри врівноважені. Основою подієвої змістовності міжнародної політики є військове протистояння, а військова міць є головним інструментом. Обов'язок держави забезпечувати військовий потенціал: Держави повинні постійно дбати про розвиток свого військового потенціалу для забезпечення власної виживаності.

Наступне положення реалізму жорстко пов'язує право на існування з ресурсами держави. Це право належить лише самодостатнім, потужним державам. Вважається, що тільки потужні країни у військовому розумінні мають право на існування, тоді як менші держави приречені на зникнення або залежне існування. Звідси й технології міжнародних відносин мають варіативно орієнтуватися або на нав'язування своєї волі іншим (яскравий

приклад – США), або спрямовувати їх на пошук геополітичних союзників, коли власних ресурсів обмаль (Україна саме в такому стані).

Ідеологи класичного реалізму вважають, що причинами конфліктів між країнами є агресивна природа людини, яка може бути пом'якшена урбанізацією та науково-технічним прогресом, але також може бути поглиблена ними. Найбільш видатним представником школи політичного реалізму в США є Ганс Морґентау (1904–1980). Згідно з його поглядами, суспільство та його політична система керуються об'єктивними законами, які знаходяться в коренях людської природи [156]. Він вважав, що саме в цій природі містяться об'єктивні закони, які регулюють суспільно-політичні відносини. За його переконанням, тільки особа, яка повністю усвідомлює ризик поразки, може відмовитися від виконання цих законів.

Важливо також усвідомлювати залежність права на існування від активності поведінки держав на міжнародній арені. Відтак у рамках реалістичного підходу поведінка держави у міжнародному просторі розглядається науковцями з двох позицій:

- як суб'єкта міжнародних відносин, якщо держава діє з метою реалізації власних інтересів (інтенцій);
- як об'єкта, якщо дії держави мають переважно характер реакції на зовнішні або внутрішні подразники. Таким чином, зовнішньополітична діяльність держави може виявлятися як адаптація до міжнародного середовища або як реакція на нього. Отже, суб'єктна та об'єктна зовнішньополітична діяльність здійснюється між внутрішнім та зовнішнім державними середовищами і являє собою специфічну сферу державної активності.

Саме цю особливість мав на увазі англійський дослідник міжнародних відносин В. Веллейс, визначаючи зовнішню політику як «простір політичної поведінки держави, певний зв'язок між її внутрішніми справами і міжнародною спільнотою» [175, с. 7].

Зупинимось на Неореалізмі. Він має назву також – «структурний реалізм». Його основоположником вважається Кеннет Ніл Волц – американський політолог, відомий своєю книгою «Теорія міжнародних відносин» («Theory of International Politics»), яка була опублікована у 1979 році [145]. Волц є одним з представників структурного реалізму, а неореалізм і структурний реалізм вживаються як синоніми в контексті його теорії. Згідно з неореалізмом, основними акторами у міжнародних відносинах є держави, а поведінка цих держав зумовлена структурою міжнародної системи. Одним із ключових тверджень неореалізму є ідея анірональності (анархії) у міжнародній системі, де відсутній вищий орган, що контролює дії держав. Неореалізм підкреслює роль аналізу системи і структури визначення поведінки держав, а також наголошує на важливості розуміння стратегій, які держави обирають для максимізації свого безпекового положення в умовах анірональності. Тобто, керуючись ідеями неореалізму Україна має максимізувати свою безпеку, враховуючи ресурси зовнішнього середовища і свої власні ресурси.

Наступна парадигма, в рамках якої науковці розглядають існування міжнародних відносин – функціоналізм. Основоположником школи функціоналізму вважається Девід Мітрані. Його концепція виходить з того, що у відносинах між державами або в питаннях, які виходять за межі їхніх територій, а також за межі можливостей окремих держав є сфера спільних інтересів держав, а разом із нею – можливість та необхідність співробітництва для задоволення спільних потреб [154, с. 67]. На думку його думку це явище є природним для акторів міжнародних відносин. Поширення ці ідеї набули у 1940-ті роки. По суті ідеї функціоналізму відсувають на другий план держави як міжнародні суб'єкти. Зрештою суб'єктами міжнародних відносин виступають індивіди, що здатні домовлятися, тобто не слід шукати ідеальну форму міжнародних відносин, а треба створити умови для людей, за яких вони неважливо в яких рамках, наприклад в рамках міжнародних громадських організацій будуть виконувати ті ж самі функції,

які на думку реалістів мають виконувати тільки держави в своїй взаємодії. Звідси випливає можливість застосування технології пошуку того суб'єкта, що здатний взяти на себе відповідальність і володіючий необхідними ресурсами для розв'язання важливої міжнародної проблеми, може консолідувати міжнародне співтовариство. Для України зараз вкрай важливим є використання горизонтальних зв'язків на всіх континентах для всебічної допомоги.

Неофункціоналізм має свої закономірності. Представники цієї концепції розглядають суспільство як історично визначену соціальну систему і конкретний життєвий світ, як інтерсуб'єктивну і первісну даність світу самих суб'єктів життєдіяльності. Сам термін був введений у 1985 р. американським соціологом Дж. Александером, а безпосередньо засновником неофункціоналізму вважається німецький і американський політолог Ернст Б. Хааз. Ідеї цієї теорії набули поширення у 1950-ті роки.

Неофункціоналісти значно просунулись у розумінні ролі об'єднуючих чинників на міжнародній арені. Принциповою ж відмінністю між функціоналізмом і неофункціоналізмом стало детальне вивчення передумов інтеграції останнім. Співпраця не може починатися на порожньому місці, вважали неофункціоналісти. Для цього необхідні певні умови: загальні економічні інтереси, схожість економічних систем, деякий ступінь взаємозалежності, політичний плюралізм. Найпершим і найважливішим положенням стратегії неофункціоналістів стала теза про те, що, в першу чергу, слід починати співпрацю в тих питаннях, за якими легше всього домовитися.

У цьому й полягає технологія взаємодії, тобто вона може бути охарактеризована принципом поступовості розширення інтересів до взаємодії. Водночас потрібно переконатися, що мова йде про ключові сектори економіки (видобування вугілля і виробництво сталі, наприклад). Функціональна інтеграція Європи починається саме зі створення ЄОВС. Відмінною рисою цього Співтовариства стало об'єднання інтересів

європейських країн у сфері «низькою» політики, тобто економіки. Більше того, вугілля і сталь є ключовими галузями економіки, що відповідає стратегії інтеграції неофункціоналістів [112, с. 126]. Іншими словами, неофункціоналісти вважають, якщо інтеграція проходить вдало в одному секторі, то вона тягне за собою інші суміжні галузі, що підвищує міру взаємодії в усьому регіоні. У рамках цієї теорії поширення інтеграції пояснюється за допомогою концепції «переливання» [49, с.126].

Ще одна теорія – трансакціоналізм, розглядає комунікацію на міжнародному рівні інтегральну складову об'єднаних процесів. Вона набула значної популярності у 1950-ті роки. Головним рушієм ідей був Карл В. Дойч. У своїй книзі «Нерви управління: моделі політичної комунікації та контролю» він розмірковує про політичну систему, як про процес управління і координації зусиль суспільства по досягненню поставлених цілей [136]. Ще його класичну теорію політичної системи називають інформаційно-кібернетичною. За його теорією, політична система працює ефективно тоді, коли інформація від неї до середовища і від середовища до політичної системи циркулює вільно і по зворотному зв'язку надходить та сприймається вся без виключення інформація – і позитивна, і негативна. Модель демонструє здатність політичної системи продукувати нестабільність, якщо політичні актори, відповідальні за приймання інформації до політичної системи, її добір на основі ціннісних параметрів та за прийняття політичних рішень унеможлиблюватимуть надходження негативної інформації, заблокують інформаційні канали від зовнішнього середовища до політичної системи. Отже, негативний зворотний зв'язок дозволяє політичній системі змінюватись, щоб досягти поставлених цілей.

Процес прийняття рішень К. Дойч розділив на чотири послідовно розташованих блоків-субпроцесів, що складають єдиний інформаційно-комунікативний процес управління середовищем. У першому блоці розташовані численні приймаючі елементи (політико-інституційні структури), в які надходять безперервні потоки інформації із зовнішнього і

внутрішнього середовища, тобто з самих різних джерел: державних і громадських, офіційних і неофіційних, відкритих і закритих. Тут здійснюється відбір необхідних даних та їх кодування.

У другому блоці відбувається порівняння отриманої інформації з домінуючими в політичній системі цінностями, традиціями і нормами і її відбір відповідно до бажаних цілей, а також її накопичення і зберігання. Варіанти можливого розвитку процесів і викликані ними зміни передаються в третій блок, або в центр прийняття рішень. Готові рішення передаються в блок для їх реалізації виконавцям, які не тільки виконують рішення, а й інформують політичну систему про результати їх виконання, про стан самої системи, або, кажучи іншими словами, подають на вхід системи сигнал зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок відіграє в системі важливу роль: вона стабілізує цю динамічну і готову до несподіваних змін конструкцію. Саме тому деякі автори зараховують систему-процес К. Дойча до кібернетичного типу моделей.

Дані функціональні схеми покликані регулювати всю систему суспільних відносин у середовищі, що й відбувається в дійсності, коли йдеться про консолідовані демократії. По суті існує механізм адаптації політичної системи та її політичних інститутів до зміни умов існування зовнішнього середовища. Мається на увазі сукупність певних політичних інститутів, процесів і відносин, за допомогою яких забезпечуються оптимальні умови нормального функціонування політичної системи, підтримки хоча б мінімального рівня її життєдіяльності на різних етапах розвитку. Ідеться про різноманітні економічні, соціально-політичні, організаційні, правові, психологічні та ідеологічні фактори розвитку політичної системи, її пристосування до зовнішнього середовища, що змінюється [45, с. 49-50].

Трансакціоналізм (плюралістична теорія або теорія комунікацій). На думку теоретиків трансакціоналізма точки зіткнення між державами для інтеграції знаходяться там, де найактивніше йдуть комунікативні процеси —

обмін трансакціями (матеріальними, культурними, політичними). Від міри інтенсивності цього обміну залежить рівень розвитку інтеграції. К. Дойч сформулював «договірний» (транзакційний) підхід до регіоналізації, суть якого полягає в тому, що група держав, яка не розглядає силу як засіб вирішення конфліктів, у договірний спосіб утворює «співтовариство безпеки». При цьому держави зберігають свої суверенні позиції, регіональні інституції допомагають їм вирішувати конфлікти, а транскордонні соціально-економічні угоди виступають в якості основних драйверів розвитку зв'язків між членами спільноти [49, с. 126]. Теорія трансакціоналізму детермінує технології міжнародних відносин в напрямку докладання зусиль в міжнародній комунікації саме в тому секторі зв'язків з іншою країною, в якому найбільше шансів дійти згоди. Якщо спроба виявиться вдалою, то можна за правилами нового функціоналізму розширювати зв'язки на інші сфери.

Інша теорія – конструктивізм, частково розглядалася нами у попередньому підрозділі, однак, на ній варто зосередитись більш докладно, оскільки на базі цієї теорії сьогодні формується багатополарний світ. Як відомо, прогностичний потенціал цієї теорії несподівано реалізувався, так відбулося становлення цього підходу наприкінці 1980-х - на початку 1990-х років у відповідь на фундаментальні труднощі традиційних напрямів теорії міжнародних відносин того часу, зокрема реалізму, у поясненні міжнародної політики, зокрема неочікуваного завершення холодної війни [173, с. 115-122]. Засновником конструктивізму вважається Александер Вендт. В рамках соціального конструктивізму він вважає, що соціальні реальності формують наше сприйняття світу, а не просто віддзеркалюють його. Александер Вендт вніс вагомий внесок у вивчення міжнародних відносин, розвиваючи ідеї конструктивізму через теорію соціального конструктивізму [178]. Основні ідеї соціального конструктивізму Вендта включають:

1. Соціальні структури, що створюють реальність. Вендт стверджує, що соціальні структури, такі як держави, міжнародні організації та ідеології, є

результатом людської взаємодії та їхньої спільної будови світу. Однак, за структурами перебувають конкретні індивіди, від яких залежить, по суті, варіативність синтезу елементів, створюючих реальність, за цим проглядаються технології, саме вони здатні до синтезу окремих елементів в нову синергійну конструкцію, що здатні перетворити бажану реальність у дійсну.

2. Актори формують інтереси через соціальний контекст. За Вендтом, інтереси держав і інших акторів у міжнародних відносинах визначаються соціальними нормами та ідеями, а не лише матеріальними обставинами. Іншими словами, політичні лідери продукують систему ідей, що вони втілюють на практиці у внутрішній політиці. Привабливість цих ідей в зовнішньому середовищі забезпечується формуванням іміджу (держави, організації тощо), що мотивує до взаємодії на міжнародній арені.

3. Анірональність залежить від взаємодії. Вендт аргументує, що характер міжнародної системи (анірональна або ієрархічна) залежить від того, які соціальні структури держави створюють. Міждержавні об'єднання на нашу думку, матимуть більшу анірональність, коли сила держав приблизно рівна, і навпаки, асиметрія в силі взаємодіючих держав знижує анірональність і породжує ієрархічність.

4. Поняття самовизначення акторів. Вендт вводить ідею, що актори (держави) мають здатність самостійно визначати свої інтереси на основі соціальних норм і взаємодій.

Ще однією з прийнятих дефініцій конструктивізму є «особливий підхід до міжнародних відносин, який приділяє виняткову вагомість соціальному чи міжсуб'єктному виміру глобальної політики» [141, с. 56].

Всі вищезгадані напрацювання закордонних теоретиків міжнародних відносин заклали фундамент розвитку зовнішньополітичних процесів у всьому світі. Адже сьогодні сутність міжнародних відносин визначається в комплексному вивченні та розумінні взаємодії між акторами на міжнародній арені. Вони досліджують процеси, взаємовідносини та динаміку між

державами, міжнародними організаціями, структурами та іншими суб'єктами глобальної системи. Серед основних аспектів сучасних міжнародних відносин є міжнародне право, міждержавна співпраця та конкуренція, принципи дипломатії та процеси глобалізації.

Безпосередньо в Україні низка фахівців займається дослідженнями різних технологій міжнародних відносин, як-то: інформаційних, комунікативних, іміджевих, технології м'якої сили, публічної дипломатії тощо.

В свою чергу, ми в рамках дослідження здійснюємо системний аналіз технологій міжнародних відносин України завдяки використанню системно-структурного, синергетичного, індуктивного та порівняльно-правового методів.

На думку дослідника Мателешко, міжнародні відносини це сукупність політичних, економічних, соціальних, культурних та інших зв'язків і взаємовідносин між акторами, які діють на міжнародній арені. Серед цих учасників виділяють: держави та союзи держав, транснаціональні корпорації, етнічні та національні групи, політичні та громадські організації, різноманітні суспільні рухи, а також публічні особи [68, с. 8]. Всі вони на різних рівнях комунікують між собою, вирішуючи низку соціально-політичних, економічних, юридичних та інших питань.

Варто розуміти, що природа технологій у міжнародних відносинах визначається їх впливом на взаємодію, втілювану в спілкування, взаємодію, що може мати різні наслідки у діапазоні від мирного співробітництва до конфлікту між країнами та іншими міжнародними акторами.

Технології в цьому контексті включають інформаційно-комунікаційні, іміджеві, засоби кібербезпеку та інші інструменти, які використовуються у міжнародних процесах. З одного боку, технології можуть полегшувати спілкування та співпрацю між країнами, забезпечуючи швидкий обмін інформацією та поліпшуючи доступ до даних. Вони можуть підтримувати дипломатію, політичні переговори та економічний обмін. А з іншого, можуть

бути використані для кібератак, шпигунства, масового збору даних та інших кіберзлочинних дій, що порушують кібербезпеку країн.

Вони можуть також призводити до створення нових видів зброї та військових технологій, що впливає на геополітичні відносини та безпеку в різних регіонах світу. Технології у міжнародних відносинах відображають складну динаміку між співпрацею та конфліктами, і вони вимагають ефективного управління для забезпечення стабільності та безпеки на міжнародній арені. У сучасному світі існує низка технологій, які активно використовуються в рамках міжнародних відносин для досягнення поставлених цілей та завдань, таких як: привернення уваги, мотивація інвесторів, формування іміджу, впливу на громадську думку тощо.

Технологію можна визначити як систему, що забезпечує високу ефективність тієї чи іншої діяльності, сукупність різноманітних компонентів: знань, методів, операцій та правил, а також політичних, економічних, технічних, кадрових та інших ресурсів. Кожна технологія має свої особливості і використовується, виходячи із поставлених цілей і завдань в багатополлярному світі. Говорячи про полярність у міжнародних відносинах вона відображає різні способи, за якими влада розподіляється у світовій системі. Ця аналітична технологія описує структуру міжнародної системи у конкретний період часу і може бути класифікована як однополярність, біполярність або мультиполярність, залежно від кількості центрів влади. Протягом останніх десятиліть у світі спостерігається тенденція до переходу від моноцентричності до багаточентричності, що дає науковцям пласт для дослідження природи міжнародної системи та дієвості різних технологій в будь-який період часу.

В рамках дисертації ми досліджуємо низку технологій міжнародних відносин України, зокрема: PR-технології, публічну дипломатію як технологію зовнішньої політики України, інформаційні технології, технології формування міжнародного іміджу, а також легітимізаційні та комунікативні технології. Однак, це лише деякі технології, які мають вплив на міжнародні

відносини і є інструментами для досягнення завдань у зовнішній політиці. Існують також, наприклад, безпекові технології, twitter-дипломатія, різні психологічні технології, які є не менш дієвими та корисними у зовнішній політиці держави. Ба більше, кількість технологій на сучасному етапі не обмежується вище переліченими. На прикладі інформаційних технологій ми можемо бачити, як з плином часу змінилися правила гри на міжнародній арені. Нові способи передачі та обробки інформації з появою глобальної мережі Інтернет розширили можливості та дали змогу всім акторам публічної дипломатії брати безпосередню участь у політиці шляхом висвітлення інформації та створення власної аудиторії.

Безпосередньо, технології міжнародних відносин України містять використання різних інформаційних, комунікаційних та аналітичних засобів для сприяння співпраці й розвитку, врегулюванню конфліктів між країнами та іншими міжнародними акторами. Серед основних аспектів, можна виділити:

Телекомунікації та соціальні мережі. Традиційно, дипломатичні представництва, консульські установи використовують електронну пошту та інші комунікаційні платформи для обміну інформацією, здійснення переговорів і координації спільних заходів, Україна не є виключенням. Також використовуються соціальні мережі для збільшення своєї глобальної помітності, взаємодії з громадськістю та іншими країнами, а також для вирішення конфліктів і сприяння подальшому розвитку.

Всі ці процеси відбуваються в рамках цифрової дипломатії, її також ще називають електронна чи медійна дипломатія. Вона використовує можливості Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення дипломатичних завдань. Наприклад, в Міністерстві закордонних справ України (далі – МЗС) створений підрозділ цифрової дипломатії.

Ця концепція включає використання медіа, соціальних мереж, блогів та інших платформ в глобальній мережі. У цифровій дипломатії беруть участь

урядові та інші державні органи, а також неурядові організації, які займаються реалізацією зовнішньополітичних завдань.

До них можна віднести просування зовнішньополітичних інтересів та інформаційну пропаганду через Інтернет, телебачення, соціальні мережі та мобільні телефони, спрямовану на масову свідомість і політичні еліти. Однак, суб'єктам цифрової дипломатії доводиться ставити перед собою складні завдання, такі як: оперативне надання достовірної інформації, спростування неправдивих відомостей та підтвердження інформації з офіційних джерел [117]. Важливо розуміти, що основною метою використання цифрової дипломатії будь-якою країною полягає, насамперед, у забезпеченні внутрішньої стабільності та безпеки, а також у просуванні власного зовнішньополітичного напрямку діяльності [34].

Іншим, не менш важливим напрямком технологій міжнародних відносин є кібербезпека. Технології кібербезпеки використовуються для захисту державних систем від кібератак, включаючи атаки на державні інституції та критичну інфраструктуру. Разом зі зростанням сфери інформаційних технологій, зростає і загроза кібератак та кіберзлочинності. На допомогу прийшла кібербезпека, яка стала ключовим аспектом міжнародних відносин. Дослідник А. Кохен висловив думку, що необхідно зосередити увагу на злочинах, пов'язаних із хакерськими атаками, особливо тими, які мають суттєвий вплив на інформаційні та електронні ресурси компаній і урядів у різних країнах світу. Він закликав акцентувати увагу на пріоритетних завданнях, спрямованих на забезпечення безпеки інформаційних масивів, а також розробляти нові стратегії для захисту кіберпростору [132].

Криптографія як технологія в сучасних умовах набула розповсюдження. Важлива вона і в міжнародних відносинах. Шифрування та інші методи криптографії використовуються для захисту конфіденційності та цілісності інформації, якою обмінюються країни, органи військового управління – штаби, приватні компанії тощо. Наприклад, в контексті комунікативних

технологій вона відіграє важливу роль у забезпеченні конфіденційності, цілісності та автентичності передачі інформації.

Штучний інтелект та аналітика даних все більше займають різноманітних вузькопрофільних сфер діяльності, поширюються вони й на міжнародному полі взаємодії. Аналіз великих обсягів даних та застосування штучного інтелекту можуть допомагати в прогнозуванні подій, виявленні тенденцій міжнародних процесів та формулюванні ефективних стратегій для міжнародних відносин. Однак, в умовах інформаційної війни між країнами штучний інтелект доволі часто використовують для створення Deep Fake, причому ця технологія доволі проста у використанні. Її часто застосовують в процесі створення фейкових новин, особливо це помітно під час Російсько-Української війни.

Геопросторові технології настільки органічно увійшли в міжнародне життя, що важко собі уявити як можна виконати складне логістичне та інше завдання без їх допомоги. Вони являють собою сучасний напрям, що використовується для збору, обробки та аналізу просторової інформації. Ці технології включають в себе географічні інформаційні системи (ГІС), глобальні навігаційні супутникові системи (ГНСС), дистанційне зондування та інші інноваційні засоби для взаємодії з геопросторовою інформацією.

1. Географічні інформаційні системи (ГІС): ГІС є ключовим компонентом геопросторових технологій. Вони дозволяють збирати, зберігати, обробляти та аналізувати геопросторову інформацію для прийняття рішень в різних галузях, включаючи географію, геологію, екологію та урбаністику.
2. Глобальні навігаційні супутникові системи (ГНСС): ГНСС, такі як GPS (Global Positioning System), GLONASS та Galileo, забезпечують точне визначення місцеперебування об'єктів на поверхні Землі. Вони мають широке застосування у навігації, картографії, автомобільній індустрії та інших галузях.

3. Дистанційне зондування: Використовуючи супутникові та повітряні засоби, дистанційне зондування дозволяє отримувати інформацію про земельну поверхню, рослинність, водні ресурси та інші параметри. Це важливий інструмент для моніторингу середовища та природних ресурсів.

Застосування геопросторових технологій допомагають в управлінні та оптимізації використання природних ресурсів, плануванні територій, а також в розробці інфраструктурних проєктів. Також допомагають створювати точні та актуальні карти для різних потреб, включаючи навігацію, рятувальні операції та планування міського розвитку. Разом з цим, геопросторові технології використовуються для вивчення змін в природних середовищах, виявлення забруднень та моніторингу екосистем.

Як було зазначено раніше, визначаємо технології міжнародних відносин України як набір інструментів, які держава використовує в різних аспектах взаємодії з іншими країнами та іншими міжнародними акторами. Ці технології включають в себе різноманітні інструменти та підходи, що сприяють розвитку зовнішньополітичних, економічних, дипломатичних та соціокультурних відносин. Серед основних аспектів технологій міжнародних відносин України визначаємо наступні: інформаційні безпекові технології, електронну дипломатію, використання соціальних мереж, використання технології «м'якої сили», а також дієве використання легітимаційних та іміджевих технологій для підвищення статусу держави на міжнародній арені.

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що технології міжнародних відносин зароджувалися та формувалися протягом довгого часу завдяки різним науковим школам та теоріям. Генеза активного розвитку політичної думки охоплює декілька століть, під час яких суспільна думка пройшла шлях від аналізу зародження старовинних шумерських міст-держав до дослідження на регіональному і глобальному рівнях соціально-політичних, іміджевих та інтеграційних процесів.

З початку незалежності в Україні почали активно досліджувати ефективність використання тих чи інших технологій міжнародних відносин, а також шукати шляхи підвищення статусу держави на міжнародній арені.

На підставі вивчення змісту наукових підходів нами було здійснено спробу створення універсального визначення сутності досліджуваного поняття «технологій міжнародних відносин України». Представлене трактування передбачає акцент на структурній складовій. Наголошено, що технології міжнародних відносин України – це інструменти які використовуються для досягнення зовнішньополітичних завдань.

1.3. Технологічний підхід як основа дослідження міжнародних відносин України

Методологічною основою дослідження є технологічний підхід, який дозволив розглянути двосторонні технології міжнародних відносин України як комплекс ефективних інструментів зовнішньої політики, що спрямовані на підтримку взаємовигідного співробітництва України на міжнародній арені. Обґрунтування доцільності та актуальності використання технологічного підходу як методологічного інструменту у вивченні зовнішньополітичної активності можна знайти у працях О. Висоцького [17, 21]. Вибір методології дослідження обумовлений науковою цілеспрямованістю, і це дослідження ґрунтується на технологічному підході, що дозволило ретельно вивчити ключові аспекти сучасних міжнародних відносин України в контексті технологічних вимірів. Методи, що використовуються у дисертаційній роботі, базуються на загальних принципах системного аналізу, історизму, формальної логіки та наукової об'єктивності. Для більш глибокого розуміння доцільності використання технологічного підходу в аналізі міжнародних відносин України розкриємо його переваги в дослідженні проблем управління міжнародними відносинами.

Зокрема, застосування системно-структурного підходу дозволяє провести комплексний аналіз технологій міжнародних відносин та розробити

технологічний підхід до вивчення міжнародних відносин України, заснований на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів в часовому аспекті. Цей структурний алгоритм взаємодії полягає у поєднанні у систему суб'єктів, об'єктів міжнародних відносин і, в залежності від конгруентності їх ментального простору констеляції системи технологій взаємної біхевіоральності.

Порівняльний метод, а також методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції дозволяють проаналізувати основні проблеми, пов'язані з технологіями міжнародних відносин України.

Принцип історизму дає змогу проаналізувати в історичному розвитку наскільки ідеї та теорії міжнародної взаємодії актуальні сьогодні, зокрема цей принцип є ключовим у дослідженні походження технологій міжнародних відносин. Це пояснюється тим, що перед вивченням сучасного стану взаємодії держави на міжнародній арені було важливо проаналізувати та оцінити попередню теорію і практику використання різних технологій міжнародних відносин.

Синергетичний підхід допоміг змоделювати динаміку міжнародних відносин, окреслити дієвість поєднання легітимаційних та іміджевих технологій міжнародних відносин України, показати синергетичну сутність варіативної динаміки технологій міжнародних відносин в умовах реалізму і ліберального інтернаціоналізму, технологій подолання криз.

Використання методів моделювання та прогнозування, в певному розумінні, сприяло формулюванню рекомендацій щодо удосконалення технологій міжнародних відносин. Моделювання технологій ставить за мету поєднати в систему суб'єкти й об'єкти міжнародних відносин через опосередкування технологій. Метод прогнозування ґрунтується на дослідженні тенденцій зародження, формування та розвитку технологій міжнародної взаємодії. На основі виявлення цих тенденцій можливо скласти рекомендації щодо вдосконалення технологій міжнародних відносин.

Сучасні міжнародні відносини України, вимагають, для успішного подальшого розвитку, постійного аналізу, виявлення характерних закономірностей їх становлення та функціонування. Для якісного виконання наукового завдання необхідна оптимізація наукового пошуку та застосування досконалого інструментарію. Таким дієвим засобом у сучасній науці є методологія.

Деталізуючи сутність терміну «методологія», професор О. Скакун зазначає, що це – «система принципів, логічних прийомів, конкретних засобів дослідження предмета науки» [101, с. 13]. А от філософський енциклопедичний словник визначає методологію як комплексну систему підходів, методів, та процедур, що застосовуються у процесі наукового дослідження та практичної діяльності з метою досягнення заздалегідь визначених цілей. У науковому пізнанні такою метою є отримання об'єктивного істинного наукового знання або формулювання та логічне обґрунтування наукової теорії. Згідно із визначенням дослідника Шейко [125], методологія є вченням про правила мислення при формулюванні наукових теорій. Безпосередньо термін «метод» у дослідженнях визначають як підтверджену практикою теорію, що об'єднує теоретичні та практичні аспекти. Наприклад, матеріалістична філософія розглядає метод як адекватне відображення певних явищ та закономірностей об'єктивного світу та аналог дійсності.

Проблематика методології наукових досліджень знаходить відображення у численних дослідженнях вітчизняних та закордонних вчених, серед яких можна виділити: В. Андрійчука [3] П. Лузана [64], С. Виговську, С. Романенка [94], А. Мазаракі [66] та інших. У своїх публікаціях автори розглядають поняття методології з двох основних точок зору:

- як вчення про структуру та методи діяльності, організацію наукового методу пізнання;

- як сукупність методів, що використовуються в будь-якій сфері діяльності.

В свою чергу, варто наголосити, що технологізація всіх сфер життєдіяльності суспільства розпочалася ще за довго до цього. Вона розглядалась дослідниками ще з середини ХХ століття. Серед провідних виділяємо: Д. Ная [157], Ж. Еллюля [137], К. Поппера, Е. Тофлера та інших. Ці питання і сьогодні залишаються предметом постійного обговорення. Автори по-новому ставлять проблему сучасних міжнародних відносин, з одного боку, як проблему управління світовими процесами, а з іншого, як ефективної реалізації інтересів суб'єктів міжнародних відносин.

Виходячи з теми дослідження, одним із завдань є розкриття евристичних можливостей та переваг технологічного підходу в осмисленні проблеми управління міжнародними відносинами. Дослідження міжнародних відносин у технологічному вимірі націлене на те, щоб перетворити неявні та приховані технології глобального управління із засобу відсторонення більшості країн від прийняття важливих світових рішень на ефективний інструмент. Метою є привести до того, щоб ці технології сприяли підвищенню справедливості, відповідальності, свободи та солідарності на міжнародному рівні. У контексті ідей І. Канта та Ю. Габермаса можна стверджувати, що лише тоді, коли технології глобального управління стають об'єктом публічного обговорення, вони можуть перетворитись із інструменту таємного примусу в засіб визволення та реалізації колективної волі всесвітньої спільноти [17]. На нашу думку, в умовах технологізації всіх сфер суспільства використання саме технологічного підходу є найбільш виправданим, у порівнянні з різного роду дескриптивними чи нормативними підходами з огляду на сучасні вимоги до наукового пізнання.

Безпосередньо, для розкриття суті технологічного підходу необхідно спочатку визначити, що розуміється під терміном «технологія». Етимологічно слово «технологія» походить від грецького терміну «мистецтво, майстерність, вміння». У науковому контексті термін

«технологія» вперше використав Й. Бекман, який дав назву навчальній дисципліні, яку він викладав в Геттінгенському університеті. У своїй праці «Вступ до технології» (1777 р.), він наголошував, що технологія має систематично пояснювати всі аспекти праці, розкриваючи їх причини та наслідки [171]. Ж. Еллюль розглядав поняття «технологія» як концепцію, що дозволяє нам розуміти ряд явищ, навіть ті, які залишаються невидимими, навіть коли технології виявляються очевидними [137, с. 23]. За його визначенням, технологія не обмежується лише видимими та конкретними аспектами технічних систем, але охоплює ширший контекст соціокультурних та філософських взаємодій.

На нашу думку, технологічний підхід дає практично-орієнтований шлях, спрямований на вирішення конкретних завдань та впровадження технологій для оптимізації конкретно окреслених процесів. Звертаючи увагу на значущість технологічного підходу в міжнародній політиці, важливо відзначити, що він дає можливість конкретизувати теоретичні науково-політичні знання щодо глобальних процесів у практичній діяльності. Таким чином, відкривається можливість використовувати різноманітні знання міжнародними учасниками для захисту своїх інтересів на світовій арені. Однією з ключових переваг технологічного підходу є можливість розглядати проблему міжнародних відносин в технологічному вимірі, тобто як результат взаємодії різноманітних практик, застосовуваних суб'єктами міжнародних відносин у прагненні (або врахуванні необхідності) забезпечення власних інтересів.

Безпосередньо, технологічний підхід фокусується на практичному застосуванні знань та вирішенні конкретних завдань, які стоять перед нашою державою на даний час. Це дозволяє розглядати конкретні технології та підходи, які можуть покращити ефективність взаємодії України на світовій арені.

Таким чином, в ході дослідження ми розкрили переваги технологічного підходу в осмисленні проблеми управління міжнародними відносинами. Він

вирізняється серед інших підходів вищим ступенем комплексності та синтетичності, а також одночасно спрямований на практичне перетворення результатів дослідження. Технології управління світовими процесами є найважливішими інструментами сталого розвитку сучасного глобального суспільства. Саме технології виступають найважливішим засобом раціоналізації й оптимізації міжнародних відносин.

Технології є дієвими в використанні для визначення, порівняння та оптимізації різних аспектів міжнародних відносин, вони дозволяють знайти оптимальні рішення для досягнення стратегічних цілей української держави на міжнародній арені. Зокрема, ефективне використання провідних технологій може покращити глобальну конкурентоспроможність України. Дослідження технологічних аспектів міжнародних відносин може допомогти розробити стратегії, спрямовані на зміцнення позицій країни в світі.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи отримані результати за першим розділом, можна зробити наступні висновки.

По-перше, на основі систематизації ключових понять за темою дослідження вдалося створити теоретичний базис категоріального апарату технологій міжнародних відносин. Серед ключових понять в рамках технологій міжнародних відносин України визначено наступні: «міжнародні відносини», «публічна дипломатія», «кібербезпека» та «імідж держави».

По-друге, ми визначилися з дефініцією поняття «технології міжнародних відносин України», що дозволило в рамках подальшого дослідження систематизувати досвід реалізації різних технологій, які використовуються акторами міжнародних відносин в зовнішній політиці України, а також визначити ефективність використання технологій.

По-третє, на основні дослідження теоретико-концептуальних вимірів технологій міжнародних відносин окреслено генезу розвитку політичної думки, безпосередньо, орієнтованої на дослідження міжнародних відносин та

технологій їх використання в Україні. На підставі вивчення змісту наукових підходів здійснено спробу створення універсального визначення сутності досліджуваного поняття «технологій міжнародних відносин України» з акцентом на структурній складовій. Визначено технології міжнародних відносин України як інструменти, які використовуються для досягнення зовнішньополітичних завдань.

По-четверте, розкриті переваги технологічного підходу в осмисленні проблеми управління міжнародними відносинами. Визначено, що саме технології є дієвими для визначення, порівняння та оптимізації різних аспектів сучасних міжнародних відносин. Безпосередньо для України це є актуальним, адже в умовах великої війни є можливість знайти оптимальні рішення для досягнення стратегічних цілей на міжнародній арені, таких як: підвищення іміджу країни, її впливу на міжнародні процеси та залучення міжнародної допомоги.

РОЗДІЛ 2. ІНТЕНЦІОНАЛЬНІСТЬ ТЕХНОЛОГІЙ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

2.1. Соціально-психологічні особливості впливу технологій міжнародних відносин

Сучасний світ переживає період інтенсивного розвитку технологій, який має значний вплив на всі сфери життя суспільства, зокрема на міжнародні відносини. Технології надають нові можливості спілкування, обміну інформацією та взаємодії між державами, що суттєво впливає на їх соціально-психологічний ландшафт. В рамках дисертації розглядаються соціально-психологічні аспекти впливу технологій на міжнародні відносини на прикладі конкретних подій та явищ, адже глобалізація породжує великі виклики для зовнішньої політики, що потребує виявлення нових форм взаємодії з іншими учасниками міжнародних відносин.

Загалом соціально-психологічний вплив діє на всіх рівнях соціальної дійсності, охоплюючи ініціаторів та адресатів впливу. Зазначений вплив відбувається в різних сферах життєдіяльності, зокрема: на побутовому рівні, а також у масових комунікаціях, пропаганді, зокрема в ідеологічному впливі. До того ж, соціально-психологічний вплив є дієвою технологією міжнародних відносин, адже охоплює великі групи людей та впливає на їх громадську думку. Зазвичай метою соціально-психологічного впливу є зміна психологічних або соціально-психологічних характеристик людини, або групи людей.

Питання соціально-психологічного впливу у міжнародних відносинах досліджувалися низкою українських та закордонних фахівців. Кожен з них розглядає різні проблеми, як-то: інформаційної безпеки, кібербезпеки, низької грамотності серед населення, використання «м'якої сили» та інше. Серед дослідників соціально-психологічні особливості впливу технологій міжнародних відносин досліджували: Г. Почепцов, О. Сенченко, Є.

Макаренко, Д. Кулеба, В. Ціватий, О. Кучмій, Т. Пересунько, В. Гулай, К. Базюк та багато інших.

Так, на думку Б. Кобільник та А. Гізун, соціально-психологічний вплив, що діє у вигляді інформаційної зброї є небезпечним, адже впливає на свідомість великої кількості людей (Б. Кобільник, А. Гізун). А дослідники В. Гулай та К. Базюк акцентують увагу на характеристиці використання інструментів соціально-психологічного впливу на український народ та світові спільноти з початку вторгнення російських окупантів в Україну у 2014 році [9].

Розглядаючи особливості соціально-психологічного впливу технологій міжнародних відносин, варто розуміти, хто є об'єктом, а хто суб'єктом. Безпосередньо, об'єктами соціально-психологічного впливу можуть бути індивіди, соціальні групи, організації чи суспільство в цілому. Він має вплив на психіку та поведінку людей у різних соціальних контекстах, як-то: з боку сім'ї, друзів, релігійних установ, засобів масової інформації, уряду та інших соціальних чинників. В цьому аспекті важко переоцінити роль особистості в сучасному світі і безпосередньо у міжнародних відносинах. З глобалізацією у переважній більшості населення світу з'явилася можливість користуватися інтернет-технологіями для отримання та перевірки інформації. На думку дослідниці Т. Белавіної, кожна особистість має відбиток тих соціальних умов, в яких вона живе. Кожна особистість може бути експлікована певною системою соціально значущих характеристик, вона освоює соціальні цінності та вміє їх успішно реалізовувати у своєму найближчому оточенні [10].

В свою чергу, суб'єктом соціально-психологічного впливу є та особа чи група, яка здійснює вплив на інших в рамках соціальних взаємодій. Це може бути реалізовано через різноманітні механізми, такі як: комунікація, маніпуляція тощо. Суб'єкти соціально-психологічного впливу включають окремих індивідів, різні групи людей, організації, чи навіть суспільство в цілому, коли його ментальний простір зосереджений на спільні цінності. Ці суб'єкти мають певний ступінь влади або авторитету, який дозволяє їм

взаємодіяти та впливати на інших у соціальному середовищі. В цьому аспекті також варто враховувати твердження дослідників Дж. Ная [159], Дж. Розенау [167] та Дж. Сінгера [172], які у своїх працях наголошували на тому, що структурні перетворення, які відбулися протягом десятиріччя ХХ століття спричинили посилення взаємозалежності між народами і суспільствами, що викликало глобальні трансформації в міжнародних відносинах.

Соціально-психологічний вплив в міжнародних відносинах проявляється через різноманітних суб'єктів, які взаємодіють у глобальному світі. Серед таких виділяємо наступних:

1. Лідери країн. Адже політичні лідери мають величезний вплив на міжнародні відносини через свою риторику, виборчі обіцянки, а також свої дії на міжнародній арені. Прикладом може бути президент США або Президент України.

2. Засоби масової інформації. Вони відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та уявлень про інші країни. Наприклад, стереотипи, які формуються через ЗМІ, можуть впливати на міжнародні стосунки.

3. Міжнародні організації. Такі організації, як ООН, Європейський союз, НАТО, впливають на міжнародні відносини, сприяючи співпраці, синергії розвитку, а також вирішенню міжнародних конфліктів. Однак, повномасштабне вторгнення російських окупантів в Україну поставило під сумнів їх дієвість та можливість боротися з глобальними викликами сучасності. У сучасності активізуються альтернативні глобальні організації, здатні протистояти традиційним.

4. Міжнародні корпорації. Безпосередньо це економічні суб'єкти, які мають глобальний вплив та можуть визначати економічні та політичні рішення в країнах, що взаємодіють з урядами та впливаючи на економічну політику.

5. Культурна дипломатія. Розвинуті держави використовують культурну дипломатію для зміцнення своїх стосунків з іншими, поширюючи досягнення культури у різних суспільних галузях, мотивуючи до відносин.

Щодо інструментів технологій міжнародних відносин, важливо відзначити використання соціальних мереж, електронної дипломатії, гібридних військових стратегій та інших сучасних методів. Ефективне використання цих інструментів дозволяє державам впливати на події в інших державах та задовольняти свої інтереси у міжнародному контексті. Наприклад, один із яскравих прикладів впливу технологій на міжнародні відносини – це Революція гідності. Інтернет значно спростив організацію протестів та підвищив рівень політичної участі в них населення, якщо порівняти Помаранчеву революцію та Революцію гідності. Суспільно-політичний вплив соціальних мереж на інформаційний простір має хвилеподібну природу, що приводить до швидкого переходу від індивідуальних закликів до колективних дій. Соціальні мережі спонукають людей до участі у вуличних акціях по двох каналах: інформаційному та координаційному. Перший пов'язаний із низькими бар'єрами входу на ринок медіа, тобто легким доступом до інформації. Мобілізація сприяє помітному зниженню витрат на координацію колективних дій. Вектор мислення людей та їхня поведінка в процесі інформаційної революції все більш керовані цифровими інструментами впливу [25].

Завдяки технологіям міжнародних відносин сучасні держави мають можливість швидше та ефективніше реагувати на глобальні виклики, сприяти мирному вирішенню конфліктів, а також сприяти стабільності та розвитку на світовій арені. Однак, разом з цим, важливо враховувати етичні аспекти, адже недалуге їх використання може вести до порушення прав людей та суверенітету країн. Не таємниця, що соціально-психологічні особливості технологій впливу мають як позитивні, так і негативні складові в рамках міжнародних відносин. Зокрема, серед позитивних виокремимо наступні:

1. Активізація суспільного середовища з надання гуманітарної допомоги. Надання гуманітарної допомоги в разі природних катастроф чи гуманітарних криз сприяє створенню позитивного образу країни-донора та підвищенню її міжнародного авторитету.

2. Міжнародна освіта та обміни. Програми обміну студентами, науковцями та культурними представниками і взагалі дієве використання «м'якої сили» сприяють взаєморозумінню між країнами та покращують міжкультурні відносини. Соціально-психологічний вплив цих проектів полягає в можливості формувати спільний ментальний простір у певному регіоні, зокрема на теренах Європейського Союзу і України.

3. Міжнародна співпраця в науці та технологіях. Спільні науково-дослідні проекти, що стосуються й технологій їх реалізації, сприяють розвитку науки, слугують задоволенню інтересів взаємодіючих суб'єктів, відкривають нові можливості для співпраці в інших галузях.

В свою чергу, негативний вплив технологій може проявлятися у провокуванні конфліктів, створенні негативної конотації переговорів, нав'язуванні власних наративів на міжнародній арені, залякуванні та навіть шантажу. Серед найбільш поширених в рамках дослідження виділяємо:

1. Підбурення до конфліктів, зокрема міжнародних. З цією метою, події минулого, упродовж якого до сьогодні змінилося декілька поколінь людей, через негативні стереотипи ненависть до інших країн, створюють напружені відносини з ними. Найбільш об'ємно і докладно про це написали у своїй роботі науковці Л. Піер і Дж. Річі. Вони акцентують увагу на створенні так званої соціально-психологічної інфраструктури конфлікту. Вона потрібна для того, щоб адаптуватися до затяжного, виснажливого конфлікту. До неї слід зарахувати колективну пам'ять та колективні емоційні орієнтації.

В результаті адаптації сторони долають стрес і психологічний тиск супротивника. Разом з тим, замало винайти цю інфраструктуру. Наступним кроком політичного керівництва є запровадження її в середовище. Це означає організацію суспільного дискурсу, громадських обрядів, в тому числі й

військових ритуалів. Елементом соціально-психологічної інфраструктури конфлікту є висвітлення певних політичних подій в шкільних підручниках, дидактичного матеріалу вищих навчальних закладів тощо. Вся поточна інформація про об'єкт даного конфлікту сприймається сторонами на підставі сформованих стереотипів, провідну роль в яких відіграє згадана соціально-психологічна інфраструктура. У такий спосіб створюється мотивація до потенційного продовження конфлікту [164].

2. Скоєння терористичних актів, метою яких – викликати таке масоподібне явище як страх. Терористичні акти справляють вкрай негативне враження про країну, в якій вони відбуваються. Для терористів важливі дві складові – сам факт терору і швидке розповсюдження інформації щодо його наслідків. Знаковою фігурою лівого тероризму був Карлос Марігелла – автор книги «Короткий посібник з організації міської герильї (в перекладі герилья — війна)», вважав, що «які б не були обставини, борг революціонера — робити революцію». Він розробив свою концепцію, яка полягає в наступному. Політичну кризу необхідно перетворити на озброєний конфлікт за допомогою насильства. Влада буде вимушена трансформувати політичну ситуацію у військову, що змусить маси збунтуватися проти армії і поліції. Марігелла сформулював цілі герильї: ліквідація верхівки армії і поліції, при цьому експропріація у великих власників засобів на боротьбу; провокація репресій з боку уряду з метою – зробити життя мас нестерпним, що змусить їх обуритися і повстати проти уряду. Його так звана робота була опублікована у 1982 р., а свій рукопис Марігелла написав у 1969 р. [152]. Відтоді минуло чимало часу. У сьогоденньому інформаційному суспільстві ця тактика підсилуватиметься миттєвим розповсюдженням інформації і може справити ефект «чорного лебедя», коли виявиться вирішальною флуктуацією в умовах слабкої політичної системи. З цього моменту можуть початися масові заворушення, зміна влади як це мало місце під час Арабської весни 2011 р.

3. Міграційні кризи та реагування на них залишається нагальною проблемою сучасності. В Україні міграція пришвидшилась із введенням безвізового режиму з ЄС. Тисячі переміщених осіб з Донецької, Луганської областей і Криму продовжили міграцію до країн Європи. Міграція перетворилася на справжнє демографічне лихо внаслідок сучасної війни в Україні. Оскільки міграція населення є складним процесом, вона вимагає уваги різноманітних структур. Акценти робляться на розвиток багатостороннього співробітництва у цій сфері, адже все більше і більше країн втягуються в міграційну взаємозалежність. Якщо не проводити міграційну політику у взаємодії з громадськими та національними організаціями, засобами масової інформації та органами місцевого самоврядування, то завдання, які покладаються на міграцію, не зможуть реалізуватися успішно [63]. Отже, непоінформованість мігрантів про такі життєво необхідні речі – Де знайти роботу? Де знайти житло? Як можна вивчити мову країни перебування? Як можна пройти перекваліфікацію? Усі ці питання закономірно виникають у мігрантів, якщо на них не відповісти, трапляється справжнє лихо. Кризи, пов'язані з масовою міграцією, породжують соціальні та психологічні напруження в приймаючих країнах та викликають загострення конфлікту, тому соціальна робота в приймаючих країнах разом з ефективними інформаційними технологіями та в Україні, і в приймаючих країнах (реципієнтах) є необхідною умовою пом'якшення наслідків міграційних криз.

4. Економічні кризи як наслідок несподіваних або очікуваних подій вкрай негативно позначаються на житті країни, міжнародних відносинах. Як **відомо**, існують економіко-математичні технології розрахунків прогнозів, що вимірюють періоди економічних підйомів, спадів, амплітуди відхилення від норми тощо. Навіть цей складний математичний апарат не дає повної гарантії настання тих чи інших подій. І більше того, суб'єкт застосування прогностичних технологій може власноруч погіршити якість виконаних розрахунків. На думку Є. Богуславського та Є. Дорохова супутніми

обставинами такого негативного підсумку прогнозу є наступні: По-перше, самовпевненість. Жертви зайвої самовпевненості часто демонструють нехтування думкою інших, втрачають загальний погляд на ситуацію, в якій вони навіть не усвідомлюють, що можуть зробити помилку, чогось не знати. По-друге, стадний інстинкт. Бажання псевдозахисту під тінню суспільства змушує багатьох відкинути здоровий глузд, відмовитися від своєї індивідуальності. Все це зменшує якість прогнозування, притупляє людські інстинкти. По-третє, спотворення наративу. Наратив – це виклад взаємопов'язаних подій, представлених у вигляді причинно-наслідкового потоку даних. Дуже часто люди припускаються грубої помилки прогнозування: не володіючи повним обсягом інформації, щоб робити хоч якісь висновки, намагаються передбачити тенденції. По-четверте, занепокоєння постфактум (ретроспективний оман). Звичайне спостереження в минулому багато хто приймає за щось остаточне і показове для майбутнього, така людина робить прогнози на основі лише статистичних даних, не керуючись інтуїцією й здоровим глуздом. У-п'ятих, проблема прихованих свідчень. Те, що знає один індивідуум, може виявитися не всім, що є на світі. Прикладом може стати той факт, що чорний лебідь вважався вигадкою до відкриття Австралії. По-шосте, невизнання помилки. З огляду на надмірну гордість навіть зробивши помилку, деякі люди не визнають її. Все це не більше ніж заперечення, яке приховує суть проблеми, не дозволяючи знайти вихід з ситуації, що склалася. По-сьоме, когнітивне спотворення. Це систематичне відхилення в поведінці, сприйнятті і мисленні, викликане різними соціальними або емоційними причинами, стереотипами, збоями в обробці інформації, а також проблемами всередині людського мозку (фізичні і психічні збої в роботі головного мозку людини). По-восьме, впевненість в масштабованості початкових даних. Підсвідомо кожна людина прагне максимально спростити й масштабувати отримувану інформацію для того, щоб заощадити час на обробку даних. В-дев'ятих, ставлення і характер аналізу отриманих даних. Скептик-емпірик в умовах невизначеності виграє,

тому що повністю впевнений лише у своєму досвіді і знаннях, решту ж інформації він ретельно перевіряє. Це допоможе вхопитися за позитивного чорного лебедя [12, с. 65]. Як наслідок, непередбачувана криза призводить до різкого погіршення життя громадян та викликають соціальне невдоволення як технології міжнародних відносин.

5. Інформаційні кампанії з метою дестабілізації, такі технології часто застосовувані під час міжнародних конфліктів, інформаційної війни. Саме такою сьогодні є ситуація в Україні, що зазнає російського впливу і сама надає цей вплив на російське середовище. Розповсюдження дезінформації та фейків призводить до спотворення образу країни, її політичних лідерів, а викликає їх де легітимацію, ненависть до них, створюючи конфліктогенне середовище. З появою та бурхливим розвитком Інтернету, соціальних мереж та інших засобів комунікації суттєво змінилися й способи сприйняття інформації про події у світі. Наприклад, інформаційні технології сьогодні дозволяють швидко отримувати доступ до новин та аналізу подій з будь-якої точки світу. Це змінило сприйняття подій у міжнародних відносинах і привело до посилення взаємодії між державами та громадянами.

6. Руйнівний вплив на міжнародні відносини надає Інформаційна війна. Спеціально створювані державами структурні підрозділи використовують соціально-психологічні методи для маніпулювання інформацією та впливу на громадську думку в інших країнах. Все це включає розповсюдження дезінформації, проведення масштабних інформаційних кампаній чи використання соціальних мереж для впливу на погляди громадськості.

7. Психологічні операції в збройних конфліктах в сучасних умовах супроводжують практично кожний конфлікт. Не є виключенням війна в Україні. У зоні конфліктів соціально-психологічні технології використовуватися для впливу на психологію ворога шляхом розповсюдження дезінформації та деморалізації ворога. Адже перемога у війні досягається, в тому числі методом деморалізації противника. Збройні Сили України використовують закордонний досвід надання психологічного

впливу на противника. Слід зазначити, що стратегія національної безпеки США передбачає широке застосування психологічних операцій (PSYOP) з метою дестабілізації обстановки на території країни вірогідного противника. Причому, передбачено такий алгоритм їх запровадження, що передуює застосуванню військової сили [165].

8. Ще однією особливістю технологій міжнародних відносин є розвиток кіберпростору та кібербезпеки. Це стає важливим аспектом в контексті кібератак, які можуть впливати на національну безпеку та економічну стійкість держав. Розвиток кіберзброї відкриває нові можливості для здійснення впливу та ведення кібероперацій у міжнародному просторі. Саме через це у сучасній історії так часто зустрічаються поняття інформаційна війна, інформаційно-психологічні операції та пропаганда. Як відомо, сутністю останньої є постійний процес конструювання переконливих та мобілізуючих для суспільства наративів з метою забезпечення перемоги одних й тих самих політичних сил у боротьбі за владу [22].

В залежності від умілого створення та застосування слід назвати технології міжнародного PR, брендингу як процесу, що сприяє ототожненню країни міжнародною спільнотою з певною унікальною характеристикою, яка вигідно її вирізняє серед інших країн. Одним з найважливіших засобів і технологій у вирішенні цих завдань є публічна дипломатія – багатогранна діяльність, що має системний комплекс наповнення різноманітними технологіями.

Невід’ємним інструментом публічної дипломатії в сучасності є використання соціальних мереж. Платформи соціальних мереж дозволяють впливати на свідомість та погляди громадськості як всередині країни, так і поза її межами за рахунок публікацій, спрямованих на конкретні групи або регіони, а також створення онлайн-діалогу.

Показовими для України з початком повномасштабного вторгнення російських окупантів є приклади так званої асиметричної дипломатії. РФ її почала активно використовувати з 2022 року після того, як стало зрозуміло,

що провалився бліцкриг із захоплення Києва та були введені безпрецедентні санкції проти агресора. Російські терористи почали погрожувати цивілізованому світу завданням ядерних ударів, блокуванням українських портів, виходом з міжнародних організацій та демпінгуванням цін на газ і нафту, намагаючись позбавитися економічних заборон.

Але, більш наочним є приклад Північної Кореї. На думку І. Юхименка, асиметрична дипломатія КНДР включає безліч інструментів та механізмів, які в сукупності ефективно вирішують її зовнішньополітичні завдання [127]. Асиметрична дипломатія має вагоме значення для Північної Кореї у сучасних умовах. З одного боку, вона визначає КНДР як державу, яка становить загрозу світовій безпеці, що призводить до того, що Північна Корея стає об'єктом особливої уваги у зовнішній політиці низки міжнародних гравців, як-то: США, Китаю, Росії та Японії. З іншого боку, асиметрична дипломатія надає можливість КНДР здобувати вигоду від великих держав, інвестуючи лише обмежені ресурси. Підтвердженням дієвості використання асиметричної дипломатії і проросійська налаштованість Північної Кореї під час повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну. В ООН КНДР голосувала проти всіх резолюцій, які засуджували російські дії в Україні та навіть другими після Сирії підтримали незалежність так званих «ДНР» і «ЛНР». Водночас РФ використовує право вето в Раді Безпеки ООН, заважає ухваленню резолюцій, що передбачають додаткові санкції проти Північної Кореї. Співпраця цих двох авторитарних держав поглиблюється, однак, на думку дослідника А. Ланкова, виходячи з принципів асиметричної дипломатії, КНДР не піде на велику угоду з РФ, а продовжить пропонувати невеликі, поступові кроки, за кожен із яких вимагатиме максимальної компенсації [149]. Загалом, асиметричну дипломатію КНДР варто розглядати як гібридну війну проти США та їх союзників на міжнародній арені.

Варто зазначити, що реалізація асиметричної дипломатії можлива виключно за умов авторитарного режиму, відсутності в країні свободи слова

та демократичних перетворень, а також за наявності потужної пропаганди, яка спроможна доносити ворожі настрої до представників міжнародної спільноти.

Окремо визначмо соціально-психологічні особливості впливу технологій міжнародних відносин в контексті повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну. Варто розуміти, що протягом останніх 10 років РФ веде масштабну гібридну війну проти України, а також продовжує агресивну політику під приводом захисту російськомовних людей. Для цього РФ використовує різноманітні технології, як-то: інформаційно-комунікативні, психологічні, безпекові, мережеві, кібернетичні та багато інших. Головним завданням загарбників є дестабілізація ситуації в Україні.

Задля цього вони ставлять низку цілей:

- здійснення деструктивного ідеологічного впливу;
- маніпулювання громадською думкою;
- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями і рухами для розпалення конфліктів всередині України;
- введення населення в оману щодо роботи державних органів влади, та дискредитація їхніх дій;
- провокування соціальних, політичних, національно-етнічних, релігійно-конфесійних зіткнень;
- ініціювання страйків, масових заворушень, інших акцій протесту і непокори;
- підривання міжнародного авторитету держави та її співпраці з іншими державами;
- дискредитація фактів історичної, національної самобутності народу, зміна системи цінностей українського народу;
- створення передумов для економічної, духовної чи військової поразки, втрати волі до боротьби й перемоги;

- представлення свого способу життя як поведінки та світогляду майбутнього, які повинні наслідувати інші;
- деморалізація населення і, як наслідок, зниження обороноздатності та бойового потенціалу [4].

На думку дослідниці О. Волошенюк, у війні, яка не мала раціональних причин, окрім хворобливих імперських амбіцій РФ, основною ідеєю є твердження, що НАТО та Україна готувались до «каральної операції на Донбасі» і до вторгнення на історичні землі так званої Росії, включаючи Крим, як частину «ціннісної сутності РФ». Такі наративи росіяни постійно просувають в інформаційному просторі, хоча самі співпрацювали з Організацією Північноатлантичного договору ще з кінця 1990-х років [26].

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що у практиці міжнародної політики одним з ключових завдань є своєчасне реагування та протидія різного роду деструктивним соціально-психологічним впливам, як-то: маніпулюванню думками громадян, дезінформації тощо.

В ході російсько-української війни наше суспільство стикнулося з потужною інформаційною пропагандистською машиною, яка має деструктивні соціально-психологічні особливості впливу. У лютому 2022 року українцям вдалося об'єднатися навколо спільної мети – збереження суверенітету та територіальної цілісності України. Однак, низці державних систем та українській громадськості після перемоги у війні ще доведеться пройти великий шлях до формування єдиної національної ідеї. Також важливо розвивати державний бренд та інформаційну безпеку, що дозволить якісно протидіяти розповсюдженню фейків та пропаганди. Разом з цим завдяки туризму, поширенню української культури необхідно продовжувати підвищувати репутацію та імідж України на міжнародній арені.

Наразі країни як головні суб'єкти міжнародних відносин у вирішенні ключових завдань використовують низку технологій здійснення соціально-психологічного впливу з метою підвищення рівня державного іміджу,

формування довіри, а також залучення соціально-економічної та політичної підтримки.

2.2. Суб'єкти технологій міжнародних відносин в реаліях України

Традиційно, у політичному середовищі ключова роль у формуванні та розвитку міжнародних відносин відводиться учасникам. Серед них можуть бути уряди, підприємці та конкретні особистості, які впливають на процеси, що розгортаються як у межах країни, так і за її межами. Ці учасники отримали право визначати курс країни та формувати міжнародні відносини через демократичний процес, де народ є єдиним джерелом влади. Одним з перших класифікацію учасників міжнародних відносин сформулював польський дослідник К. Ваставський. Він розрізняв суспільних та операційних суб'єктів серед учасників міжнародних відносин. Суспільні суб'єкти представляють широкі суспільні групи, такі як національні громадські організації, релігійні об'єднання та соціальні рухи. Операційні суб'єкти, у свою чергу, включають держави, політичні партії та міжнародні організації, що активно впливали на політичні процеси. Така класифікація відображає різні рівні участі різних суб'єктів у міжнародних відносинах та їх різні ролі у формуванні світового порядку.

Однак, найбільш поширеними термінами серед вчених стали «суб'єкт» та «актор». Крім того, у дослідженнях часто використовуються такі поняття, як «суб'єкт міжнародного права», «партнер», «агент», «сторона» тощо.

В більшості випадків, особливо в практичних дослідженнях, для аналізу конкретних взаємодій зазвичай використовується термін «суб'єкт» як основа класифікації. Суб'єкт – це особа, що має вплив на зовнішній світ, здатний здійснювати вплив на міжнародні відносини з причинного погляду, тоді як учасник може виконувати будь-яку активність на міжнародній арені та мати виконавчий характер.

Таке ж саме за змістом поняття «актор» широко використовується західними дослідниками міжнародних відносин, такими як Дж. Розенау, Дж.

Догерті, Б. Рассет, Х. Старр, Ф. Брайар, М.-Р. Джалілі, Ю. Кукулка та Р. Земба. Наприклад Дж. Догерті вважає, що актором міжнародних відносин є суспільна одиниця, яка характеризується достатнім рівнем організації та самостійністю, а Ф. Брайар, М.-Р. Джалілі трактують актором будь-яку особу, яка відіграє важливу роль у сфері міжнародних відносин, бере активну участь у її функціонуванні [38]. В свою чергу, американський політолог і дипломат Розенау [168] розглядав акторів міжнародних відносин у широкому контексті, враховуючи не тільки держави, але й інші суб'єкти, які впливають на міжнародні події. Він виділяв наступних акторів міжнародних відносин: Держави. Традиційні суб'єкти міжнародних відносин, які володіють політичною та економічною владою.

Міжнародні організації. Інституції, які об'єднують держави для спільного розв'язання питань та співпраці в різних сферах.

Недержавні актори. Серед них – організації, такі як неурядові громадські організації, міжнародні компанії, неформальні групи, які можуть впливати на світові події.

Глобальні громадські мережі. У сучасному вимірі це інтернет та соціальні мережі, які можуть об'єднувати громадян та впливати на міжнародні справи. Соціальні мережі сьогодні стали не лише майданчиком для взаємодії та обміну інформацією, але і потужним інструментом для бізнесу, освіти та суспільства в цілому. Вони сприяють створенню та розвитку онлайн-спільнот, які об'єднують людей за спільними інтересами, хобі та цілями. Це створює унікальний простір для обміну ідеями та досвідом. У сучасному світі соціальні мережі дозволяють компаніям будувати та підтримувати свій бренд через взаємодію з аудиторією. Платформи, такі як Instagram та Facebook, стали основними каналами для реклами та просування продуктів та послуг.

Транснаціональні корпорації. Міжнародні компанії, які мають значний економічний та політичний вплив.

Дослідженням ролі акторів міжнародних відносин займається й низка українських дослідників, зокрема: П. Мартиненко, І. Поп'юк-Рисінська, Г. Почепцов [87], М. Токар, Л. Дорош та багато інших.

Так, дослідниця І. Поп'юк-Рисінська розрізняє групи учасників міжнародних відносин на транснаціональні та субнаціональні [165]. Транснаціональні учасники є «колективними суб'єктами, які виходять з одного центру. Вони не є справжніми міжнародними об'єднаннями, а скоріше являють собою національні суб'єкти з філіями та агентствами за кордоном». Сюди відносяться міжнародні фонди та підприємства. В свою чергу, субнаціональні учасники міжнародних відносин – «це всі приватні суб'єкти в межах держави, які активно діють на міжнародній арені без участі або посередництва урядів». Серед них можуть бути особи, творчі об'єднання, громадські групи та їхні організації (політичні партії, культурні проекти, організації, професійні спілки тощо), фонди, пресагенції, туристичні та виробничі підприємства [69]. Разом з цим, П. Мартиненко висловлює погляд, що соціальні групи в контексті міжнародних відносин проявляють суб'єктність, враховуючи їхнє існування та активність.

В свою чергу, технології в сучасному світі є однією з ключових складових міжнародних відносин. Вони визначають економічний, політичний та культурний вимір співпраці між країнами. Суб'єкти міжнародних технологій грають важливу роль у визначенні та розвитку цих відносин у всіх розвинутих демократичних країнах, в тому числі й в Україні. Суб'єктами міжнародних технологій України є організації, установи, а також конкретні особистості, які займаються певною міжнародною діяльністю, а для підвищення її ефективності опікуються розробкою, впровадженням і використанням технологій у міжнародних відносинах. Це ті, хто безпосередньо впливають на міжнародні процеси навколо нашої держави, займаються її популяризацією, залученням у країну інвестицій, підвищують рівень обізнаності про Україну за її межами та виконують низку інших важливих соціокультурних, економічних та політичних функцій.

В рамках дослідження поділяємо суб'єктів міжнародних технологій України на персональних та інституційних. До персональних суб'єктів відносимо лідерів думок, популярних особистостей, провідних фахівців у різних галузях, підприємців та стартаперів. До інституційних – державні інституції, органи, фонди та організації, які мають вплив на міжнародні процеси України.

Отже, до персональними суб'єктами міжнародних технологій України є:

Лідери громадської думки. Президент України, Головнокомандувач Збройних Сил, конкретний народний депутат, політик, публічна особистість тощо. Вони беруть безпосередню участь у формуванні громадської думки та вона поширюється на міжнародний рівень. В рамках публічної дипломатії вони мають можливість впливати на жителів інших країни за допомогою звернень. Сучасний світ сильно персоналізований і багато в чому залежить від репутації конкретної особи.

Яскравим прикладом важливості лідерів громадської думки можна вважати нещодавню статтю Головка Валерія Залужного про позиційну війну в Україні, яка має назву «Сучасна позиційна війна та як її виграти» [180]. В ній він написав, що ситуація на фронті зайшла у глухий кут. Це суттєво активізувало інформаційне поле і в черговий раз привернуло увагу міжнародної спільноти до подій в Україні. Реакцією на статтю Головка був виступ речника Білого дому з питань національної безпеки Джона Кірбі, який підкреслив важливість продовження підтримки України. Ця стаття знайшла відгук низки міжнародних топ-дипломатів, які висловили підтримку українській державі. Згодом Україна підписала рекордний контракт з французькою оборонною компанією Cybergun на виробництво озброєння.

Також потужним рушієм є громадські лідери та активісти. Особливо важливою їх діяльністю є під час повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну. Як суб'єкти міжнародних технологій вони впливають на міжнародні відносини через громадський тиск, представляючи інтереси та цінності. Наприклад, реалізують соціально-культурні програми, а також

займаються волонтерством, організують збори коштів на потреби української армії тощо.

Ще одним впливовим суб'єктом можна вважати медійних лідерів. Це журналісти та редактори, які визначають образ країни у світових ЗМІ та впливають на громадську думку. Ці особистості разом визначають курс та обличчя міжнародної діяльності України, формуючи її стосунки з іншими країнами та участь у міжнародних ініціативах.

Іншими персональними суб'єктами технологій міжнародних відносин є підприємці, що розробляють і реалізують стартапи. Розробники, які заснували власні компанії та стартапи для розробки та комерціалізації сучасних технологій на міжнародному ринку. Вони є одними з головних гравців на міжнародному ринку, оскільки мають великий попит. Нерідко вдало реалізовані стартапи в одній з країн з рештою опиняються в іншій через більш стабільний економічний рівень, умови та підтримку від державних органів.

Україна має надзвичайно потужний технологічний потенціал. Навіть під час війни в країні продовжують народжуватися та розширюються нові інноваційні проекти. Зокрема, на міжнародному форумі 4YFN 2023 Україна представила:

- Numo ADHD – програма для підтримки та підвищення продуктивності для людей із синдромом порушення активності та уваги;
- Finmap – інструмент управління грошовими потоками для малого та середнього бізнесу;
- DeHealth – децентралізований застосунок на основі ШІ та медичних даних.

Наступний тип – Інституціональні суб'єкти технологій міжнародних відносин України. До них належать:

Державні органи влади. До них належать урядові відомства та департаменти, які сприяють регулюванню, фінансуванню та розвитку

міжнародних технологій. Мають постійний контакт з аналогічними органами інших держав, співпрацюють у різних сферах зовнішньої політики. До них відносяться: Міністерство закордонних справ України, Кабінет Міністрів України, Офіс Президента України, департаменти органів місцевого самоврядування тощо.

Міжнародні організації, головною з яких є Організація Об'єднаних Націй (ООН), спрямована на збереження миру та безпеки, співпрацю в політичній, економічній та соціальній сферах, захисті прав людини. Європейський Союз (ЄС). Політико-економічний союз, який визначає економічні, соціальні та політичні відносини України з країнами ЄС. НАТО (Північноатлантичний альянс) як важлива військово-політична організація, що впливає на стратегічні аспекти безпеки України. Міжнародний Валютний Фонд (МВФ) - фінансовий інститут, який надає фінансову допомогу та впливає на економічні реформи в Україні.

Неприбуткові та неурядові організації. Вони працюють в рамках парадипломатії, тобто встановлюють і розвивають зв'язки субнаціональних (нецентральних, регіональних, місцевих) органів влади. Тут слід назвати різноманітні фонди та громадські організації, які надають підтримку, консультації та фінансування для проєктів з розробки та впровадження технологій. Як правило вони є сполучною ланкою між громадянами, бізнесом та урядом, що допомагає збалансовувати інтереси різних сторін та забезпечує сталий розвиток суспільства. Неурядова організація – допомагає людям, захищає навколишнє середовище тощо і яка не керується урядом, владою чи державою. Кожна неурядова організація повинна мати конкретну мету діяльності, для досягнення якої вона створена. Як правило, це задоволення певних потреб чи вираження інтересів їх членів [128, с. 209]. На думку дослідника Маріана Токара, неурядові громадські організації за своєю сутністю сприяють суспільно-державній інтеграції українців та інституціоналізації публічних інтересів громадян держави через дотримання демократичних процедур. Ба більше, вони здійснюють свою діяльність на

демократичних засадах, якими є добровільність членства та неприбутковість [109, с. 36].

До інституціональних суб'єктів технологій міжнародних відносин належать також промислові підприємства. Поширюючи свою PR діяльність на міжнародний рівень, вони сприяють розвитку партнерства за кордоном. Наприклад, така широковідома міжнародна виробнича компанія як «Interpipe» у своїй структурі відділ зв'язків з інвесторами, завданням якого є розвивати міжнародні зв'язки, організовувати виставки продукції за кордоном тощо [24]. Тобто, подібні компанії, до яких належить і «Interpipe», розробляють та виробляють продукцію на основі нових технологій і, тим самим, мотивують закордонних партнерів до співпраці, беруть активну участь у пошуку міжнародних партнерів з метою залучення інвестицій та розширення свого впливу у конкретній сфері.

Також суб'єктів міжнародних технологій України можна виокремити за впливом:

По-перше, до них слід прирахувати політичних суб'єктів. Україна знаходиться під впливом різноманітних політичних суб'єктів, зокрема: країн-партнерів та міжнародних організацій. Наприклад, партнерство з Європейським Союзом визначає напрями політичних та економічних реформ в Україні, спрямованих на наближення до європейських стандартів.

По-друге, в їх числі економічні суб'єкти. Міжнародні корпорації та інвестиційні фонди мають величезний вплив на економічний розвиток України. Зовнішні інвестиції та технології, які вони привозять, сприяють модернізації української економіки та зміцненню її конкурентоспроможності. Наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку всебічно підтримує українські міста під час великої війни. Так, у липні 2023 року вони повідомили про виділення місту Дніпро 25 мільйонів євро для забезпечення безперебійного надання комунальних послуг у місті [41].

Культурні суб'єкти. Медіа, освітні та наукові інституції грають важливу роль у формуванні міжнародного образу України та обміні культурними

цінностями. Інтернет та соціальні мережі розширюють можливості для культурного обміну та сприяють взаєморозумінню. На важливості позиціонування України, в тому числі з позицій популяризації власної культури наголошували дослідники І. Іщенко та О. Башкеєва [142]. Вони вважають, що позиціонування і ребрендинг України є важливим чинником її безпеки в глобальному просторі.

Отже, суб'єкти технологій міжнародних відносин відіграють важливу роль у творенні політичних процесів на міжнародному рівні. Вони приймають безпосередню участь у співпраці з іншими міжнародними суб'єктами, що є важливим для розвитку інновацій та підвищення конкурентоспроможності країни, беруть участь в міжнародних проєктах та ініціативах, що дозволяє Україні взаємодіяти з іншими країнами та міжнародними організаціями для спільного розв'язання глобальних викликів, а також є обличчям країни та приймає доленосні для неї рішення.

В рамках дослідження вдалося встановити, що суб'єкти технологій міжнародних відносин приймають активну участь у міжнародних процесах в розвинутих демократичних країнах. В свою чергу, в авторитарних та тоталітарних країнах цей інструмент значно скорочений, бо там суб'єктами міжнародних відносин виступають виключно лідери. Безсумнівно, є важливою роль особистості в історії держави, однак фокусування на єдиному суб'єкті міжнародних відносин говорить про неспроможність держави до демократичних перетворень та врахування всіх точок зору під час розв'язання нагальних проблем.

Узагальнили поняття «суб'єкт», «актор», «суб'єкт міжнародного права», «партнер» та «агент», що дозволило проаналізувати різні підходи до визначення суб'єктів міжнародних відносин.

Визначили суб'єктів технологій міжнародних відносин України, а також їх діяльність, спрямовану на покращення іміджу держави та розвиток соціально-політичних, економічних, культурних та інших зв'язків.

2.3. Внутрішня і зовнішня об'єктність технологій міжнародних відносин у контексті диференціації завдань

В рамках глобальних процесів суб'єкти технологій міжнародних відносин мають вплив на низку груп людей, сфери життєдіяльності суспільства та міжнародних партнерів. Все це є об'єктами міжнародних технологій. Це люди, групи людей, організації, органи влади та цілі країни на які, безпосередньо, впливає внутрішня (через імідж) та зовнішня політика інших країн. Дослідження об'єктів міжнародних технологій та їх ролі є комплексним і включає в себе низку ідей та поглядів.

Основні теоретичні підходи до пояснення явища «державного управління» систематизував Г. Райт [90]. Він визначав його як об'єктивну та основну схему процесу формування державності в цілому і пояснював це як конкретне організаційне середовище.

Зокрема, на думку дослідника М. Бердяєва, держава рятує людину від колективізму, який поглинає його особистість. На його думку, держава більше необхідна людині, ніж людина державі, яку він розглядав як соціальний інститут, що засновується на примусовому володарюванні людини над людиною. Дослідник Динник додає, що держава підтримує мінімум добра і справедливості у суспільстві, а без цього настане хаос, який поглине як суспільство, так і саму державу [37]. В свою чергу, на думку директора Департаменту легалізації об'єднань громадян України О. Семьоркіної, сильна країна вимагає наявності розвиненого громадянського суспільства, що активно сприяє процесам формування держави. А це можливо лише завдяки конструктивній та соціально відповідальній взаємодії з державними органами в рамках встановлених правових норм [98].

Дослідженням взаємодії держави та громадянського суспільства в Україні займається значна кількість дослідників серед яких: Ю. Левенець О. Семьоркіна, І. Динник, В. Алексєєв [1] та інші. Сучасні теорії трансформації держав та суспільства аналізують політологи, економісти, соціологи: О. Білорус, К. Бужимська, В. Голуб і Р. Войтович. А дослідженнями взаємодії

держав на міжнародній арені займалися українські дослідники: Д. Кулеба, В. І. Іщенко, Циватий, П. Петров, М. Терещук, Є. Тихомирова, О. Чечель, В. Гапоненко В. Риліх та багато інших.

Варто розуміти, що політика держави спрямована на різні сфери та рівні впливу, як в середині держави, так і ззовні. Саме тому в рамках дослідження основні об'єкти міжнародних технологій України розділимо відповідно на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх об'єктів міжнародних технологій України відносимо: громадян, групи людей та об'єднання, акторів соціальної, судової, економічної та освітньої сфер. До зовнішніх: керівництва держав, громадяни інших країн, лідерів громадської думки за кордоном, представників міжнародних організацій, а також акторів соціально-політичних та економічних галузей.

Внутрішні об'єкти міжнародних технологій України:

Якщо ми маємо на увазі внутрішній аспект технологій міжнародних відносин, то очевидно, індивіди на яких спрямовані технології міжнародних відносин можуть бути як громадянами України, так і громадянами інших країн, перебуваючи в нашій державі. Державна політика спрямована на громадян країни, містить в собі нормативні засади, регулятор міжнародну економічну діяльність, серед них: сплату податків, реалізація соціальних програм, забезпечення прав та свобод громадян, здійснення соціальних та освітніх програм, захист громадян за кордоном тощо. В свою чергу, Конституцією України, згідно статті 26, іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, – за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Тобто дієвість технологій міжнародних відносин України по відношенню до останньої категорії індивідів залежатиме від рівня володіння ними українською мовою, рівня їх соціальної активності тощо. Іноземцям та особам без громадянства може бути надано притулок у порядку, встановленому законом.

Разом з тим, об'єктами технологій міжнародних відносин України є також громадяни інших держав. Ці технології націлені на створення привабливого міжнародного іміджу країни, залучення всіх напрямків публічної дипломатії. Звісно, в умовах війни іноземні туристи навряд чи наважаться приїхати в Україну масово, однак, на нашу думку, треба проводити і демонструвати на зовнішню аудиторію більше заходів, що мають атрактивність, а не тільки викликають почуття скорботи [114].

Групи людей та об'єднання потенційно виступають у якості об'єктів технологій міжнародних відносин. Як правило це соціально-активні громадяни, які приймають безпосередню участь у життєдіяльності суспільства та іноді у політичних процесах. Держава регулює діяльність таких об'єднань, визначає їх правовий статус, а також гарантує права та свободи. Зауважимо, якщо в європейських країнах, на які в тому числі спрямовані технології міжнародних відносин України, кожен пересічний громадянин є учасником 6-7 громадських організацій, то в Україні, згідно з даними опитування 85-90% громадян взагалі не беруть жодної участі в політиці. Натомість у 2021 р. в Україні понад 60% респондентів ототожили себе з рідними та друзями [141, с. 430]. Очевидно саме на ці референтні групи варто впливати технологіями міжнародних відносин. Схема впливу на індивідів та референтні групи внутрішнього, зовнішнього середовища виглядає так, як показано на рис. 1:

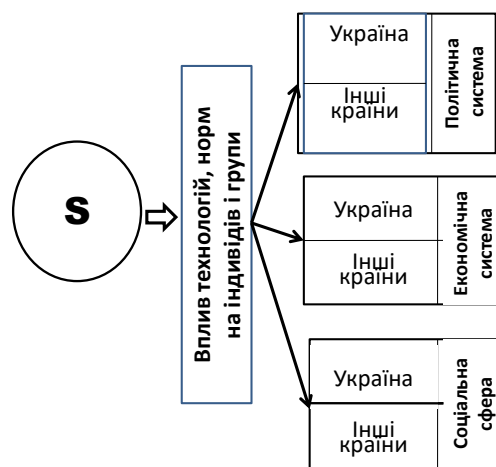

Рис.1 Схеми впливу технологій міжнародних відносин на індивідів і групи внутрішнього, зовнішнього середовища

Як видно з цієї схеми, політична та економічна система України та інших країн зазнає впливу цих технологій через формальні та неформальні норми, а також через безпосередніх об'єктів впливу, через яких відбуваються політичні, економічні зміни взаємодіючих країн. Державна політика впливає на економіку країни. Ці процеси включають в себе регулювання господарської діяльності, податкову політику, фінансовий сектор, торгівлю та інші аспекти економічного життя, однак в центрі уваги перебувають конкретні суспільні одиниці (індивіди та групи), що сприймають інформацію й трансформують її в рішення та дії.

За такою ж схемою суб'єкти технологій міжнародних відносин України впливають на соціальну сферу. У полі зору активуються проблеми забезпечення соціальних гарантій, соціального захисту населення, розвиток культури, освіти та охорони здоров'я, боротьба з бідністю тощо.

Сфера освіти в Україні постійно трансформується під впливом нашої специфіки, Болонського процесу. Враховуючи абсолютну відкритість країни для співробітництва, освіта України має усі шанси стати провідною на міжнародному рівні, та не останню роль в цьому надана найбільш ефективним формам-технологіям для розвитку української освіти з використанням закордонного досвіду. Останніми роками в Україні запроваджена система якості вищої освіти, науково-педагогічні працівники долучаються до міжнародних проєктів, таких як Еразмус+, Горизонт тощо. Українське студентство також бере участь у цих заходах. У кожній області України функціонують Інформаційні Центри ЄС, один з них успішно працює на базі кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Охорона здоров'я поряд з іншими – найбільш значуща для життя людини й тому, згідно з конституцією України, посідає провідне місце.

Україна постійно стає місцем міжнародних форумів, на яких демонструються новітні досягнення в медицині [28]. Розвиток медичної інфраструктури, модернізація системи охорони здоров'я, боротьба з епідеміями та інфекційними захворюваннями відбувається з міжнародним обміном технологіями лікування, участю України у міжнародних організаціях з охорони здоров'я: Всесвітня організація охорони здоров'я та її Європейське регіональне бюро, Міжнародний дитячий фонд UNICEF, Міжнародна організація праці (ILO), Міжнародна організація з питань освіти, науки та культури (UNESCO), Міжнародного комітету Червоного Хреста та деяких інших організацій. Усі ці структури можуть розглядатися і як об'єкти технологій міжнародних відносин, коли Україна їх використовує для розв'язання своїх нагальних питань, і як об'єкт – за умови надання цими організаціями впливу на систему охорони здоров'я нашої держави.

Зупинимось на характеристиці зовнішніх об'єктів технологій міжнародних відносин України:

По-перше, політичні лідери закордонних держав. Вони мають можливість надавати всебічну допомогу нашій державі, що позитивно впливає на її розвиток. Іноземна допомога Україні являє собою фінансову, технічну чи гуманітарну підтримку, яку надають інші країни, міжнародні організації або благодійні фонди. На новий рівень такі взаємовідносини вийшли з початку повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну. Зараз українська держава отримує значну підтримку від ЄС у формі фінансової та технічної допомоги для реформ, розвитку економіки та впровадження стандартів європейської інтеграції. Україна також укладає програми співпраці з МВФ, отримуючи фінансову підтримку для економічних реформ та стабілізації фінансової ситуації. Однією з головних залишається американська допомога Україні, яка включає фінансову підтримку, а також військову та технічну допомогу. Польща активно сприяє розвитку партнерства з Україною, сприяючи розвитку культурного обміну та підтримуючи ініціативи розвитку прикордонних регіонів.

По-друге, громадяни інших країн. Забезпечення національних інтересів в міжнародному вимірі, розвиток дипломатичних відносин, участь в міжнародних організаціях та ініціативах. Державна політика спрямована на взаємодію з громадянами інших країн. Безпосередньо, в Україні це реалізується завдяки технології «м'якої сили», яка реалізується за рахунок створення міжнародних програм, обмінів, проведення конференцій з обміну досвідом, а також публічної дипломатії. В цьому аспекті визначальною є роль громадської думки закордонних громадян. Це стосується як української діаспори, так і громадян інших країн, які висловлюють свої погляди та ставлення до подій, що відбуваються в Україні.

Закордонна громадська думка прямо впливає на обсяг та напрямок гуманітарної допомоги, яку надають інші країни або жителі на підтримку України, безпосередньо під час великої війни в Україні, закордонна громадська думка впливає на діяльність та позиції України в міжнародних організаціях, де є представництво або членство, а також громадська думка закордонних громадян має велике значення для формування іміджу України у світі. В свою чергу, позитивне ставлення та підтримка громадян за кордоном сприяють покращенню репутації нашої країни.

Найбільш значущі сфери відносин України з іншими країнами, як показано на рис. 1, є економічна співпраця і торгівля як її напрямок. Причому, статистика свідчить про позитивну динаміку зростання обсягу зовнішньої торгівлі України. Так, протягом січня-липня 2023 року товарообіг України становив 57,5 мільярда доларів, що на 3% більше, ніж за аналогічний період 2022 року. Найбільше Україна імпортувала товарів з Китаю – 5,6 млрд доларів, Польщі – 3,8 млрд доларів та Туреччини – 2,8 млрд доларів. При цьому експортували з України найбільше до Польщі – на 3 млрд доларів, Румунії – 2,2 млрд доларів та Китаю – на 1,7 млрд доларів [71]. Укладання та реалізація торговельних угод, стимулювання експорту та імпорту, повертання іноземних інвестицій – питання, якими постійно опікується уряд України, поширюючи свої технології взаємодії із закордонними партнерами.

Внутрішня та зовнішня об'єктність технологій взаємодії з міжнародними партнерами у сфері безпеки та оборони має декілька ключових напрямків. Зазначимо, що 21 лютого 2019 року до Конституції України було внесено зміни, норми щодо стратегічного курсу України на членство в Європейському Союзі та НАТО, закріплені в преамбулі Основного Закону, трьох статтях та перехідних положеннях. Головними структурами міжнародної взаємодії в цій сфері з боку України є Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки Верховної Ради України; Міністерство оборони України.

Прикладом міжінституційної співпраці на міжнародному рівні є зустрічі представників нашого комітету Верховної Ради із зарубіжними партнерами. Так, голова цього комітету Олександр Завітневич розповів у своєму інтерв'ю: «За цей рік члени Комітету здійснили низку офіційних візитів, брали участь у міжнародних заходах. Географія такої діяльності визначена географією національних інтересів України щодо безпекової допомоги, створення антипутінської коаліції. Серед найбільш знакових переговорів я б виділив ті, що відбулися з представниками Німеччини, зокрема з моєю німецької візаві Марі-Агнес Штрак-Ціммерманн на першому в історії спільному засіданні оборонних комітетів українського та німецького парламентів. Важливими для нарощування безпекової допомоги з Німеччини був обмін думками з державним міністром МЗС ФРН Тобіасом Лінднером, парламентською державною секретаркою при міністрі оборони ФРН Сілтє Мьоллер. Подібні зустрічі були з представниками Франції, Великої Британії, Швеції» [48].

Забезпечення національної безпеки, співпраця з партнерами НАТО в проєкті «Партнерство заради миру», Україна підписала рамкову угоду про партнерство в цьому проєкті 8 лютого 1994 р. Програма «Партнерство заради миру» (ПЗМ) є інструментом взаємодії НАТО з країнами-партнерами, що базується на практичному співробітництві та відданості демократичним принципам. Мета Програми: сприяти реформам, підвищити стабільність, зменшити світові загрози безпеці, створити міцні відносини у сфері безпеки

між країнами-партнерами та НАТО, а також між самими партнерами [80]. Під час великої війни українські захисники також активно співпрацюють з військовослужбовцями різних країн: обмінюються досвідом та проходять навчання на сучасній техніці, яку країни-партнери обіцяють поставити.

Важко переоцінити важливість технологій що стосуються енергетики. Суб'єкт-об'єктні зв'язки України особливо актуальні під час сучасної війни. Забезпечення енергетичної безпеки, розвиток відновлювальних джерел енергії, участь у міжнародних енергетичних проєктах. Екологія та природокористування: захист природи, регулювання використання природних ресурсів, участь в глобальних екологічних ініціативах. Успішним прикладом взаємодії є приєднання України до синхронної енергомережі континентальної Європи ENTSO-E після початку повномасштабного російського вторгнення. Це стало ключовою подією для подальшого розвитку українського енергетичного сектору, адже тепер держава має надійних партнерів, які допомагатимуть у разі виникнення проблем в енергетичному секторі, що може статися через ворожі атаки з боку окупантів.

Отже, варто зазначити, що об'єкти технологій міжнародних відносин відіграють ключову роль в міжнародних перетвореннях і активно допомагають українській державі, яка стала жертвою повномасштабного вторгнення російських загарбників. Все це частково є запорукою успіху державної політики України, яка орієнтується на захист демократичних цінностей.

Українська держава має вплив на міжнародних партнерів через різні механізми та інструменти, що включають політичні, економічні, культурні та дипломатичні засоби. Наша держава веде активну зовнішню політику, спрямовану на зміцнення співпраці з іншими країнами. Встановлення дипломатичних відносин, підписання міжнародних угод, участь у міжнародних організаціях – це всі аспекти формують образ та статус України в світі. Україна активно розвиває торговельні та економічні відносини з іншими країнами. Яскравим прикладом цього стало подолання так званої

«зернової кризи», яка утворилася через терористичні дії РФ та знищення ними портової інфраструктури нашої держави.

Окремо важливо наголосити на важливості суб'єкт-об'єктної взаємодії з громадянами громадян інших країн. В рамках публічної дипломатії Україна співпрацює з іноземцями, розповідаючи їм про те, що відбувається в країні, а також про її цінності, культуру, освіту та перспективи розвитку. Іноземні громадяни активно виступають лобістами України, засуджуючи збройну агресію РФ, що залучає увагу до ключових питань та ініціатив нашої держави на міжнародному рівні.

В рамках дослідження вдалося встановити, що об'єкти технологій міжнародних відносин мають ключову роль у соціально-політичних міжнародних процесах України.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи отримані результати за другим розділом, можна зробити наступні висновки.

По-перше, в рамках дослідження соціально-психологічних особливостей впливу технологій міжнародних відносин визначені головні проблеми, з якими наразі стикнулося українське суспільство. Під час повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну ворог націлений на маніпулювання свідомістю громадян, поширення фейків та дезінформації. Наголошено на недосконалості державних систем і діяльності громадськості у боротьбі з пропагандою. Запропоновано посилити роль культурної дипломатії та використання безпекових технологій в протидії ворожим ІІСО.

По-друге, визначено технології здійснення соціально-психологічного впливу з метою формування підвищення рівня державного іміджу, формування довіри, а також залучення соціально-економічної та політичної підтримки. Зокрема наголошено на необхідності використанні іміджевих та інформаційного-психологічних технологій.

По-третє, сформульовано технологічний підхід до міжнародних відносин України, що ґрунтується на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів в часовому вимірі. Було визначено суб'єктно-об'єктний характер технологій міжнародних відносин України. Встановлено, що суб'єкти технологій міжнародних відносин приймають активну участь у міжнародних процесах в розвинутих демократичних країнах, в тому числі і в Україні. А от в авторитарних країнах цей інструмент значно скорочений, бо там суб'єктами міжнародних відносин виступають виключно лідери країн.

По-четверте, було узагальнено основні поняття суб'єктно-об'єктного характеру технологій міжнародних відносин України, що дозволило проаналізувати різні підходи до визначення ролі суб'єктів та об'єктів, які діють в рамках міжнародних відносин.

По-п'яте, наголошено на важливості ролі громадянського суспільства в розвитку української держави, яка під час повномасштабного вторгнення російських окупантів опинилася на межі свого існування. Громадські інституції та регулятори мають активніше залучатися до діяльності в сфері публічної дипломатії, «м'якої сили» та визначати вектор розвитку державної політики. Пропонується розвивати громадянське суспільство в Україні через сім'ю та друзів, адже ідентифікація українців переважно з ними.

РОЗДІЛ 3. ПРОВІДНІ СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

3.1. Технології публічної дипломатії України: потенціал і його реалізація

Публічна дипломатія є важливим інструментом зовнішньої політики сучасних держав, в тому числі та України. Вона відіграє важливу роль у побудові позитивного іміджу держави, а також сприяє розумінню та сприянню її інтересам на міжнародній арені. Одним з основних завдань публічної дипломатії є підвищення інформованості та свідомості громадськості у світі про Україну, її культуру, історію, досягнення та виклики, з якими країна зіткнулася. Це досягається через активне використання засобів масової інформації, соціальних мереж, організацію культурних та освітніх заходів, виставок, фестивалів, конференцій та інших заходів з метою популяризації України.

Безпосередньо дослідженням публічної дипломатії займалися чимало провідних іноземних науковців, таких як: Е. Гілбоа [139], Н. Калл [134], Х. Кім [146], М. Леонард [150], Дж. Паммент [162], К. Росс [170].

В Україні різні аспекти та виміри публічної дипломатії досліджують: Н. Бурейко, К. Балабанов [6], О. Висоцький, О. Висоцька [21], С. Гуцал, О. Децик, І. Іщенко, М. Процюк, О. Опанасюк [77], О. Сегеда [97] Н. Піпченко, М. Трофименко, і дипломатів– практиків: Д. Кулеба, Є. Перебийніс [81], В. Ціватий, В. Шейко та інші.

Іншим важливим аспектом публічної дипломатії є комунікація з зарубіжними громадськими організаціями, активістами та експертами. Це допомагає створити партнерські відносини та сприяє обміну думками, ідеями та досвідом. Така комунікація може включати зустрічі, консультації, публічні дебати та інші формати. Окрім того, публічна дипломатія передбачає активну участь України у міжнародних організаціях та форумах. Це дає можливість виступати з позиції країни щодо актуальних глобальних питань, долучатися до прийняття рішень та сприяти формуванню міжнародної політики. Одним з

найважливіших інструментів міжнародної політики є публічна дипломатія. Завдяки її правильному використанню можна налагодити плідні й довготривалі взаємовідносини з міжнародними партнерами, а також популяризувати нашу країну на міжнародній арені.

Від початку існування незалежної України у 1991 році зовнішня політика держави поступово вибудовувалася навколо країн колишнього СРСР. Україна, як новостворена держава мала з нуля вибудовувати взаємовідносини на міжнародній арені, знаходити друзів та вливатися у соціально-політичні та економічні світові процеси.

З огляду на історію можна із впевненістю сказати, що зовнішня політика України ледь не завжди стояла на засадах публічної дипломатії, яка є реалізацією м'якої влади країни і слугує задля просування інтересів держави у світі за рахунок підтримки закордонної громадськості [20]. Ця підтримка досягається завдяки стимулюванню бажання закордонної громадськості споживати ідеали демократичності, раціонального управління, добropорядності, добробуту, безпеки, успішності та необмежених можливостей розвитку людського потенціалу. Чимало фахівців сходяться на думці, що для країн, які розвиваються та значно поступаються у могутності більш розвинутим, «публічна дипломатія» може стати ефективним засобом заявити про себе, зосередити увагу громадськості на важливих для них питаннях, а також підвищити авторитет і посилити вплив на внутрішні та міжнародні процеси [62]. Увага громадськості до нагальних проблем досягається за рахунок інформування спільноти про політику країни та популяризацію її національних та культурних цінностей.

Вивченням значення публічної дипломатії займалося й чимало вітчизняних науковців. Наприклад, на думку В. Ціватого, публічна дипломатія — це інструмент довгострокової дії, який створює сприятливий клімат для зовнішньої політики і дипломатії. Він стверджує, що публічна дипломатія не замінює собою класичної дипломатії, а лише допомагає

підготувати підґрунтя для проведення офіційних заходів на зовнішньополітичній арені.

В свою чергу, науковці Є. Макаренко та О. Кучмій стверджують, що публічна дипломатія охоплює вимір міжнародних відносин за рамками традиційної дипломатії. А на думку Світлани Гуцал, сучасний розвиток у сфері міжнародних відносин України вимагає набагато складніших механізмів успішної реалізації зовнішньої політики через публічну дипломатію з метою зайняття гідного місця на світовій арені [34, с. 112].

Через виклики, перед якими постала українська держава ми маємо докорінно змінити підхід до реалізації публічної політики шляхом виявлення дієвих технологій та створення нових практик.

Так, основні принципи публічної дипломатії України включають прозорість, відкритість, діалог та співпрацю. А одна з головних функцій публічної дипломатії полягає в забезпеченні ефективного комунікаційного процесу між Україною та міжнародним співтовариством. Це означає, що уряд України та дипломатичні місії активно взаємодіють з міжнародними ЗМІ, громадськістю, академічними колами та громадськими організаціями, щоб розповісти про свої позиції, інтереси, цінності та досягнення. Все це дозволяє формувати правильне сприйняття України на міжнародній арені, залучати підтримку іноземних держав та народів, а також протидіяти дезінформації та негативній пропаганді.

Задля оцінки ефективності публічної дипломатії пропонуємо розглянути поняття, сутність та її роль у зовнішній політиці. Вперше термін «публічна дипломатія» було використано у 1856 році у лондонській газеті «Times», для позначення культури та ввічливості [133, с. 19]. А у науковий обіг цей термін у 1965 році ввів декан Флетчерівської школи права і дипломатії Едмунд Гулліон. На його думку, публічна дипломатія може бути описана як сукупність заходів та інструментів, спрямованих на комунікацію з міжнародними аудиторіями з метою формування позитивного іміджу країни, просування своїх національних інтересів та забезпечення сприятливого

міжнародного оточення. Публічна дипломатія включає в себе використання ЗМІ, культурні проєкти, обміни, громадські візити, публічні промови, впливових особистостей та соціальних медіа.

Так, британський науковець Н. Калл вивів основні та додаткові елементи публічної дипломатії:

- збір і пошук необхідної інформації;
- стимулювання інтересу до мови, літератури, мистецтва;
- популяризація своїх цінностей, пояснення політичних кроків;
- обміни студентами та науковцями;
- телевізійні і радіопрограми, як джерела інформації про події в країні [134].

Окремо можемо виділити культурну дипломатію, як ефективний чинник підвищення престижу і впізнаваності на міжнародній арені. В рамках дослідження визначаємо термін «культурна дипломатія» як сукупність заходів та ініціатив, спрямованих на використання культурних ресурсів (мова, література, мистецтво, наука, спорт тощо) для підтримки та підвищення взаєморозуміння між націями, зміцнення міжнародних відносин та утвердження позитивного іміджу держави у світі. Культурна дипломатія сприяє обміну ідеями, розбудові партнерств і встановленню довіри між різними культурами та націями через сприяння взаємному вивченню та апробації різноманітних аспектів культурного досвіду. На думку дослідника І. Мусієнка, культурна дипломатія має посісти гідне місце у зовнішній політиці України як важлива складова гуманітарної стратегії держави та вагомий чинник міжнародної економічної діяльності [74].

Безпосередньо в Україні визнання важливості розвитку культурного потенціалу на державному рівні стало очевидним лише у 2015 році, коли в Міністерстві закордонних справ було створено Управління публічної дипломатії. Працівники цього підрозділу особливо активно під час великої війни розширюють зв'язки з міжнародною громадськістю та реалізують

різноманітні іміджеві проєкти та заходи. Однак, попри досягнення, застосуванню культурної дипломатії на державному рівні все ще не вистачає системності, що створює низку перепон в успішній реалізації публічної політики.

Не варто забувати, що публічна дипломатія також має внутрішній вимір, що означає залучення громадськості та стейкхолдерів до формування і реалізації зовнішньої політики України. Це може бути здійснено шляхом проведення громадських дебатів, консультацій з експертами, залучення активістів громадськості до публічних заходів тощо. Подібний підхід дозволяє створити широкий консенсус щодо зовнішньополітичних пріоритетів країни і підвищує довіру до влади. В цьому аспекті, доречнішим буде використовувати термін «громадська дипломатія». На думку дослідниці І. Сухорольської, «громадська дипломатія» використовується як прямий аналог англomовного терміну «public diplomacy», що розглядається як діяльність не лише урядових структур, але й різних неурядових учасників з метою впливу на міжнародну політику [106]. На її думку, цей термін значно ширший і дозволяє визначити всі процеси міжнародної комунікації, в яких беруть участь в тому числі неурядові організації та представники громадськості.

В свою чергу, україномовна наукова література часто використовує термін «публічна дипломатія» для опису даної форми зовнішньополітичної діяльності, що безпосередньо відображено у нашому дослідженні. Прикметник «public» в англійській мові має багато значень, серед них в тому числі «публічний» і «громадський».

В Україні на офіційному рівні та в більшості наукових публікацій «public diplomacy» перекладається як «публічна дипломатія». Такий варіант асоціюється переважно з «відкритою» дипломатією держави й охоплює діяльність державних органів, зокрема Міністерства закордонних справ та підпорядкованих їм структур, спрямовану на взаємодію з іншими народами та організаціями за кордоном [107]. Саме тому в рамках дослідження надалі

використовуватимемо поняття «публічна дипломатія» і «громадська дипломатія» як синонімічні, оскільки обидва терміни походять від «public diplomacy».

Основи теорії стейкхолдерських відносин у сфері бізнесу формувалися ще з 30-х рр. ХХ ст. У ті часи були висунуті перші припущення, що цілі економічної корпорації включають у себе не тільки отримання прибутку, а й забезпечення безпечних робочих місць, кращої якості продукції, підвищення добробуту місцевого співтовариства. Але найбільш повно теорія стейкхолдерських відносин була вперше описана в 1984 р. Едвардом Фріманом у книзі «Стратегічний менеджмент: стейкхолдерський підхід» [166]. Він розглядав стратегію розвитку фірми з точки зору врахування інтересів стейкхолдерів (зацікавлених сторін – організацій або індивідів), на які вона впливає і від яких залежить. Тому, відповідно до теорії, керівники компанії повинні вести справи так, щоб інтереси стейкхолдерів не порушувалися.

Англійський термін «stakeholder» буквально перекладається як «держатель інтересу». В українській науковій літературі він найбільш часто фігурує як «зацікавлена сторона», «зацікавлена група», «група інтересів», «група впливу» або просто «стейкхолдер». Однак змістове порівняння всіх цих термінів показує різне їх смислове навантаження. Це поняття має широке і вузьке трактування. Перше — теоретичне, а друге – більш практичне і включає в себе впливових стейкхолдерів, з якими фірма стикається найчастіше. У широкому сенсі стейкхолдер – це фізичні або юридичні особи, що є заінтересованими у результатах діяльності компанії (тобто, акціонери, члени органів управління, персонал, фінансові агенти, клієнти, територіальна громада, суспільство в цілому, уряд тощо).

В свою чергу Н. Доценко виокремлює стейкхолдерів, як активи проекту чи його проблеми, проте не наголошує, яких саме фігурантів слід відносити до стейкхолдерів [39].

Однак науковий розвиток не стоїть на місці, і в економіці постійно відкриваються нові зв'язки, взаємодії та елементи. Тому більш правильним буде використання визначення широкого трактування (класичне теоретичне визначення), яке включає практично всіх, хто стикається з фірмою: «stakeholder» – це будь-яка група або індивід, які можуть вплинути або на які впливає діяльність організації. Це визначення дає змогу використовувати термін у будь-яких контекстах, у той час, як вузьке трактування накладає деякі жорсткі обмеження.

Американські дослідники Джонс і Уїкс [143] так сформулювали положення теорії зацікавлених сторін:

- корпорація (фірма) має відносини з великою кількістю груп та індивідів (стейкхолдерів, що складають її внутрішнє та зовнішнє оточення), які впливають або на які можуть вплинути прийняті корпорацією рішення;
- теорія займається природою цих відносин: процесами (супроводжуваними відносинами) і результатами (ресурсного обміну) для фірми та її стейкхолдерів;
- інтереси всіх стейкхолдерів повинні бути взяті до уваги і задоволені своєчасно;
- теорія робить акцент на управлінському рішенні (тому цільовою групою є власне менеджмент).

Функціонування зацікавлених сторін у державній політиці може бути як явним, так і прихованим. Зокрема, стейкхолдери у держполітиці – це і лобісти, і економічні групи, і групи тиску, і бандугрупуювання, дотичні до тих чи інших політичних прошарків. Діяльність стейкхолдерів або є узаконеною, або не потребує нормативного оформлення. Заборони ж стосуються явно неконвенційної сутності у частині безпосередніх форм діяльності.

Суто історично у країнах світу було сформовано різне бачення щодо роботи стейкхолдерів. Наприклад у США діяльність так званих лобістів

узаконена та гідно оплачується, а от, наприклад в Україні така діяльність де-юре є забороненою, хоча звичайно що, де-факто вона знаходить своє відображення. Загалом лобізм – визначають як процес впливу на прийняття рішень, які стосуються інтересів групи осіб чи організацій. Цей вплив може бути спрямований на створення чи зміну законодавства, регулювання певних сфер господарської або соціальної діяльності, а також на формування громадської або загальносуспільної думки щодо певних питань. Лобістами можуть бути представниками бізнесу, громадських організацій, професійних спілок, неприбуткових організацій чи інших груп інтересів. Вони можуть використовувати особисті зустрічі з політиками, публічні кампанії, фінансову підтримку виборчих кампаній або благодійність, щоб сприяти своїм інтересам та впливати на прийняття рішень.

Лобізм може бути легальним та законним способом вираження громадянського впливу на політичний процес, але він також може викликати питання про прозорість, відкритість та можливість впливу грошей на політичні рішення.

Звичайно що, спеціаліст-стейкхолдер має відповідати певним критеріям:

- обізнаний;
- комунікабельний;
- харизматичний;
- стриманий;
- володіння декількома мовами;
- знання психологічних особливостей ведення переговорів;
- має орієнтуватися та аналізувати нагальну політичну ситуацію.

В рамках державної політики, стейкхолдери можуть виступати сильними гравцями, котрі здатні налагодити комунікацію між сторонами та налаштувати перемовини на правильний лад. Однак, негативним чинником залишається корупційна складова, а також лобіювання інтересів шляхом погроз чи шантажу. Як правило, в країнах із нестійкою демократією

стейкхолдери (лобісти) орієнтовані на досягнення своєї мети як можна швидше, не завжди у чесний спосіб. Саме тому, на мою думку, діяльність стейкхолдерів є ефективною складовою у сфері державної політики, однак така діяльність обов'язково має бути врегульована чинним законодавством та захищатися державою з метою уникнення різноманітних злочинних схем.

Публічна дипломатія та стейкхолдери мають важливе значення для зовнішньої політики України з декількох причин. По-перше, вони дозволяють підвищити обізнаність міжнародної спільноти про Україну та її культуру, історію та досягнення. Це стимулює позитивне ставлення до країни та залучення іноземних інвестицій. По-друге, публічна дипломатія сприяє підтримці міжнародної коаліції на підтримку України у контексті конфлікту на Сході країни. За допомогою публічних промов та інформаційних кампаній, Україна може мобілізувати підтримку міжнародної спільноти та підвищити свою міжнародну дипломатичну вагу. Одними з найбільш популярних способів є міжнародні культурні обміни, масові заходи, презентації тощо, які дозволяють показувати українські досягнення на світовій арені. Все це є елементом PR-технології, а також важливою складовою популяризації України у глобальному світі, підвищенні її економічної, політичної, соціальної важливості.

Окрім того, Україна активно використовує соціальні медіа для залучення уваги до своїх позицій та цінностей, особливо під час війни. Адже в сучасних умовах життя постійно зростає обсяг та швидкість передачі політичної інформації. Українське суспільство характеризується підвищенням ролі мас-медіа у створенні, поширенні, відборі та фільтрації інформаційних потоків, ефективності взаємодії влади та громадянського суспільства, висуванням на політичну арену інтернет-комунікацій [56, с. 27]. Політичний дискурс інтернет-комунікацій стає універсальним, вирішуючи у суспільстві такі завдання, як створення інформаційного контенту, передача політичної інформації, структурування політичного простору тощо. А розвиток політичного дискурсу призводить не лише до появи та формування

нових технологічних механізмів впливу політичних акторів на суспільство, а й привертає значну увагу лідерів думок, політиків та населення за кордоном. Важливу роль відіграють офіційні сторінки Президента України, посадовців, депутатів, військових, спортсменів, лідерів думок, які активно взаємодіють з міжнародною аудиторією та розповідають про досягнення України.

Інша річ, що в Україні на початку століття публічна дипломатія використовувалася взагалі неефективно і не дозволяла більш розвинутим країнам відтворити для себе повну картину тодішніх політичних процесів. На нашу думку, довгий час після набуття незалежності Україна була відсторонена від більшості європейських держав, а також вела багатовекторну політику.

У ці складні часи, на мою думку, залучення світової спільноти на бік України вимагає стратегічного та систематичного підходу, спільної дипломатичної роботи, інформаційних кампаній, створення нових міжнародних альянсів та посилення політичного та санкційного тиску на Росію. На відміну від подій 2014 року з анексією Криму, після повномасштабного вторгнення окупантів в Україну, міжнародна спільнота рішуче засудила РФ і ввела проти них безпрецедентні санкції.

Важливо акцентувати, що поняття публічної дипломатії тісно пов'язано і з концепцією «м'якої сили» тобто здатності досягати бажаного на основі добровільної участі інших країн. Наприклад, Джозеф Най вказує три джерела «м'якої сили» держави: політичні дії, культура та цінності. А «публічну дипломатію» розглядає як засіб, за допомогою якого держава може розповісти світу про себе [158]. На жаль, довгий час цьому не приділялось достатньо уваги, а роль публічної політики в Україні мала епізодичний характер. За приклад можна взяти події Помаранчевої революції. Тоді через іноземні ЗМІ та інші інформаційні канали активно підіймалися питання політичних перетворень в Україні. Під час війни силами публічної дипломатії вдалося досягнути значного просування сучасної української літератури, сприяння участі України в провідних міжнародних книжкових

виставках, сприяння перекладу та виданню творів українських письменників за кордоном;

Публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики України вийшла на новий рівень лише з військовою агресією Росії, яка для нашої країни стала глобальним викликом. Бойові дії на сході країни значно дестабілізували фінансові та дипломатичні стосунки з європейськими державами, які певний час мали розгублену реакцію щодо подій у Криму та нині анексованих регіонах Донецької та Луганської областей.

На початку 2014 року Україні було нічого протиставити діяльності «Кремлівського рупору», головним завданням якого є дискредитація української влади та національної ідеї в очах самих же мешканців України, а також пересічних жителів РФ, Білорусі, Казахстану, Угорщини, Польщі та багатьох інших країн світу. Результатом діяльності російської пропаганди є значний вплив на думки українців. Адже, згідно з дослідженнями одної з українських компаній на медіаринку, найбільший інформаційний вплив Росії є в Угорщині, де індекс становив – 61, далі йшли Грузія – 54, Україна – 49 та Чехія – 48 [57, с. 24]. За висновками фахівців, у всіх цих країнах медіапростір є сприятливим для інформаційного впливу.

На противагу інформаційній політиці Росії в Україні почалися стрімкі зрушення у публічній дипломатії. Найбільшим досягненням прийнято вважати створення департаменту публічної дипломатії у складі МЗС України, який невпинно веде соціально-політичну, культурну та інформаційну діяльність, спрямовану на покращення взаємовідносин з дружніми державами.

Серед іншого активного розвитку набули спільноти у соціальних мережах, де публічні особи порушують питання стратегічного розвитку та підтримки один одного насамперед у культурних та соціальних ініціативах. Найбільша з цих спільнот була створена у 2015 році. Це «Клуб культурної дипломатії при МЗС України». Безпосередньо в Україні у 2015 році Міністерство закордонних справ заявило і про напрям роботи у сфері публічної дипломатії. Тоді ж був створений новий підрозділ, завданням якого

є популяризації України в світі: «Публічна дипломатія України стала реальністю. Ми будемо з урахуванням вже набутого досвіду спільно з іншими органами влади та народною дипломатією ще активніше розповідати світові про Україну», – зазначив тодішній голова МЗС України Павло Клімкін.

Сьогодні у прагненні підтримувати рівновагу між різними елементами зовнішньої політики, Україна намагається відсторонитися від Росії та відкривається до співпраці з США та країнами Європи, що говорить про перехід вектора міжнародних відносин від двовекторності до євроатлантичної інтеграції. Також, 14 лютого 2022 року, під час двосторонньої зустрічі українська сторона висловила зацікавленість плідною співпрацею в оборонній сфері з представниками Об'єднаних Арабських Еміратів. Потурбувалися й про створення позитивного іміджу держави. Дуже вагомим кроком в контексті розвитку публічної політики України було залучення лідерів європейських країн, котрі мають позитивне ставлення до України. Достатньо згадати лише колишнього Президента Литви Даля Грибаускайте та інших.

Під час презентації стратегії публічної дипломатії України на 2021-2025 роки Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба зазначив, що «публічна дипломатія» представляє собою комплекс заходів, за допомогою яких країна взаємодіє з громадськістю інших держав з метою впливу на формування громадської думки та сприяння своїм національним інтересам і зовнішньополітичним цілям [104]. В свою чергу, інструменти публічної дипломатії дозволяють значно розширити аудиторію, створювати нові партнерства та залучати представників сфери, що перебувають поза офіційними органами влади (неурядові організації, бізнес, аналітичні центри, освітні заклади, молодь, лідери громадської думки та окремі громадяни). Таким чином, публічна дипломатія (або у ширшому значенні громадська дипломатія), відкриває значні можливості для співпраці та досягнення зовнішньополітичних цілей країни.

Повномасштабне вторгнення російських загарбників в Україну поставило перед країною чималу кількість викликів, в тому числі та у площині публічної дипломатії. Виявилось, що у світі існує низький рівень обізнаності про Україну, а також відсутній сталий образ країни за кордоном. Саме тому одним з першочергових завдань, на мою думку, є формування позитивного іміджу України у світі через інституціоналізацію та посилення функції публічної дипломатії. До цієї роботи мають залучатися представники МЗС, закордонних дипломатичних установ України, а також державні та недержавні органи, лідери думок, які можуть підвищити імідж держави.

Наразі основними напрямками розвитку публічної дипломатії мають бути культурна, економічна, науково-освітня, спортивна і цифрова дипломатії. В кожному з напрямків пропонуємо створити компетентні групи, які опікуватимуться іміджевою політикою України, а також протидії російській агресії.

Виходячи з основних проблем, з якими наразі стикається Україна, нашої державі важливо поглибити міжнародну співпрацю в економічній, науковій, освітній та культурній сферах з допомогою лідерів думок, волонтерів та активістів. Повномасштабне вторгнення окупантів в Україну виявило нових суспільних лідерів, які від імені великих груп людей допомагають країні стримувати російську навалу.

Також в рамках публічної дипломатії доцільно, на мою думку, буде створити громадську інституцію з кібербезпеки, яка допомагатиме правоохоронцям з Кіберполіції та представникам Міністерства цифрової політики. Оскільки в Україні ІТ-галузь є значно розвиненою, впевнений, що серед кваліфікованих фахівців знайдуться ті, хто допомагатиме у кібервійні з ворогом. Так само представники громадської інституції проводитимуть інформаційну роботу в інтернеті з метою популяризації України та українських цінностей.

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що публічна дипломатія є невід'ємною складовою зовнішньої політики України. Особливо в контексті

сучасного світу, де міжнародні стосунки все більше стають складними та конкурентними, публічна дипломатія є необхідним інструментом для досягнення зовнішньополітичних цілей країни. Вона дозволяє підвищити обізнаність міжнародної спільноти про Україну, просунути її національні інтереси та отримати міжнародну підтримку. Застосування інструментів публічної дипломатії, таких як: публічні заходи та соціальні медіа, є важливими, а діяльність стейкхолдерів є необхідною для збільшення присутності нашої держави на світовій арені, особливо під час війни.

Велика російсько-українська війна докорінно змінила вектор розвитку міжнародних відносин України з двовекторного на тотальну євроатлантичну інтеграцію. Останнє положення було закріплено в головному Законі України, що говорить про непорушність обраного шляху, який має захистити державу від російської агресії.

Сьогодні у зовнішній політиці України спостерігаються позитивні зрушення, які супроводжуються поступовим покращенням взаємних відносин з багатьма іншими державами за рахунок вдалої публічної політики. Україна активно використовує публічну дипломатію у своїй зовнішній політиці, зокрема в контексті війни з Росією. За допомогою міжнародних кампаній та заходів, представники нашої держави створюють позитивний образ, просувають свої позиції та мобілізують підтримку спільноти інших держав. Разом із розвитком культурних і соціальних проєктів створюються також і передумови для економічних проєктів та залучення іноземного капіталу, що надалі може позитивно вплинути на розвиток нашої країни.

Проведене дослідження свідчить, що потенціал використання публічної дипломатії в Україні далеко не вичерпаний, що доводить необхідність посилення зусиль всіх акторів міжнародних відносин, громадян, лідерів думок та представників організацій на підвищенні іміджу України, а також її економічному, соціальному, політичному та культурному збагаченні. Для цього слід сформувати компетентні фахові групи, які підпорядковуватимуться профільним міністерствам, а також створити

громадську інституцію з кібербезпеки. Вона допомагатиме в проведенні інформаційної роботи в інтернеті з метою популяризації України як бренду.

3.2. Інформаційно-комунікативні технології в міжнародних відносинах України

Інформаційно-комунікативні технології відіграють важливу роль у в міжнародних відносинах України. Завдяки розвитку Інтернету та соціальних мереж комунікація між країнами та міжнародними організаціями стала більш швидкою та ефективною. Сьогодні інформаційно-комунікативні технології активно використовуються Україною у різних аспектах, як-то:

Дипломатичних комунікацій. Україна використовує інтернет та соціальні мережі для обміну інформацією з іншими країнами, висловлення своїх позицій у міжнародних питаннях, а також для співпраці з міжнародними партнерами. З цією метою Департамент публічної дипломатії та комунікацій МЗС України розмістив свої контактні дані у прямому доступі і будь-яка особа в Україні, за кордоном може у різних формах онлайн комунікувати з нашим МЗС, наразі за ці питання в міністерстві відповідає Ірина Боровець [35].

В умовах військового конфлікту передбачені технології кризового управління. В ситуаціях кризи чи конфлікту Україна використовує інформаційні ресурси для розповсюдження актуальної та достовірної інформації щодо подій, які відбуваються, щоб уникнути поширення міфів та дезінформації. Динаміка кризового управління і, відповідно, технологій дипломатичного впливу має свою специфіку. В умовах стабільного миру використовується традиційна дипломатія з використанням онлайн спілкування. На наступному етапі вступає до дії так звана превентивна дипломатія. Превентивна дипломатія – це дії, спрямовані на запобігання виникненню спорів між сторонами, недопущення переростання існуючих спорів у конфлікти та обмеження масштабів конфліктів після їх виникнення.

Превентивна дипломатія може використовувати різноманітні дипломатичні, політичні, економічні, фінансові, правові, військові та інші інструменти для попередження переростання конфлікту у гарячу фазу чи для його локалізації [153].

Неабияке значення за цього має оперативність спілкування, що неможливо без Інтернет-платформ. Синергетична картина такої ситуації являє собою дисипативну структуру взаємин між країнами та іншими суб'єктами що розхитується від надлишкової ентропії (зростання протиріч між суб'єктами), однак ще не перейшла до біфуркації і має шанс бути стабілізованою за рахунок введення в дію нових чинників-аттракторів, що притягують конфліктуючі сторони до взаємодії. Відтак, ключова роль для успіху превентивної дипломатії відводиться фактору часу [70].

Тобто оперативне онлайн спілкування з конфліктуючими сторонами голови та членів дипломатичних місій має вирішальне значення для попередження відкритого конфлікту. Такою діяльністю займалися представники української миротворчої місії в колишній Югославії.

Важливим аспектом онлайн спілкування в період дестабілізації обстановки в країні є моніторинг ситуації. І Україна і наші партнери, бізнес-структури мають у своєму розпорядженні спеціальні підрозділи які цим займаються. Моніторинг міжнародних відносин, що визначає рівень конфліктності між сторонами спирається як на офіційні, так й на неофіційні процедури. Однією з таких неофіційних вимірювальних процедур є оцінки політичних ризиків. Річ у тому, що міжнародні бізнес-структури має свої можливості аналізувати ситуацію у країнах реципієнтах, якщо йдеться про ТНК. Бізнес не буде інвестувати в ті країни, де назріває відкритий збройний конфлікт, політична криза тощо. Кількість таких аналітичних центрів зростає. Ось, наприклад відома англійська корпорація International Alert розробила свою методику, з якої видно за яких обставин стабільна обстановка може перерости в нестабільну і конфліктну. Її зміст полягає в складанні матриці з системи параметрів (політичного управління, економіки, соціально-культурних умов і

стану безпеки). Кожен параметр за наявності прояву може позначатися певним кольором в залежності від кореляції з нестабільністю і конфліктом [129, с.42-50]. Переважання якогось кольору свідчить про відповідний рівень ризику нестабільності й конфлікту. Як відомо, існують й інші методики, орієнтовані на визначення політичних ризиків, наприклад «Business Environmental Risk Index». Звідси випливає, що війна в Україні демотивує приватних інвесторів, які потенційно могли б розгорнути свій бізнес в Україні і цей моніторинг відбувається онлайн з використанням спеціальних комп'ютерних програм, цифрових платформ.

Культурний обмін між Україною та іншими країнами світу в сучасних умовах відбувається з використанням цифрових платформ. Яскравим прикладом є діяльність новоствореного Українського інституту. Його місія полягає у зміцненні міжнародної та внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії [115]. Його яскравий інтерфейс приваблює як внутрішню, так і зовнішню аудиторію. Серед основних стратегічних цілей Українського інституту:

1. Покращення розуміння та впізнаваності України серед закордонних аудиторій;
2. Забезпечення сталого запиту на фахову взаємодію з Україною;
3. Зміцнення спроможності гравців української культури, освіти, науки та громадянського суспільства до міжнародної співпраці.

Отже, інтернет і соціальні мережі дозволяють Україні проводити культурний обмін з іншими країнами, демонструвати свою культурну спадщину та взаємодіяти з громадськістю інших націй.

Всі ці процеси є наслідком глобалізації. В рамках дослідження під терміном «глобалізація» визначаємо процес нарощення взаємозв'язків, взаємодії та взаємозалежності між різними країнами та регіонами світу у різних сферах, таких як економіка, культура, технології, політика та соціальні відносини. Цей процес призводить до зниження меж та бар'єрів між країнами, що сприяє вільній торгівлі товарами та послугами, руху капіталу,

ідей, інформації та людей між країнами. Глобалізація виникає через розвиток технологій та засобів зв'язку, зростання міжнародної торгівлі та інвестицій, а також збільшення культурного та соціального обміну між різними націями. Цей процес може мати як позитивні, так і негативні наслідки. У міжнародних відносинах глобалізація відіграє ключову роль, оскільки вона перетворила спосіб, яким країни взаємодіють одна з одною.

Сьогодні, безпосередньо, інформаційні технології використовуються для обміну інформацією, сприяють зв'язку між державами, покращують доступ до даних і дозволяють проводити ефективну аналітику. Інформаційне забезпечення зовнішньої політики держави має значущу роль у формуванні громадської думки. Це досягається через діяльність державних установ та органів зовнішньої політики, які роз'яснюють цілі та основні завдання державної політики країни, а також її позицію щодо важливих світових подій перед міжнародною громадськістю та урядами інших країн. Головна мета такої інформаційної діяльності полягає в передбаченні тенденцій та прийнятті вчасних заходів у відповідь на різні ситуації. Такі заходи покликані захищати національні інтереси країни, зберігати інформаційні зв'язки з іншими країнами, а також визначати позиції країни на світовій арені.

Розвиток інформаційних технологій в міжнародних відносинах відбувався протягом останніх десятиліть і перетворив спосіб, яким країни взаємодіють та спілкуються одна з одною. Інформаційна діяльність орієнтована безпосередньо на передбачення змін, які можуть виникнути, з метою захисту та покращення позицій країни у глобальному контексті. Адже сьогодні зовнішньополітичні комунікації є процесом обміну інформацією в системі міжнародних відносин між її суб'єктами, державами, суспільними групами, лідерами думок тощо [124].

Для більш чіткого розуміння ефективності використання інформаційних технологій в міжнародних відносинах та їх ролі у глобальних процесах визначимося з поняттям «інформаційні технології», а також

окреслимо генезу їх розвитку, виокремимо цілі та завдання, які вони виконують сьогодні в міжнародних комунікаціях.

Щоб розглянути класичне поняття та значення терміну «інформаційні технології», можна звернутися до законодавства України, зокрема до Закону про Національну програму інформатизації [82]. У цьому законі термін використовується для опису цілеспрямованої та організованої системи різних інформаційних процесів, що включають активне використання засобів обчислювальної техніки. Ці технології допомагають прискорити обробку даних, забезпечують швидкий пошук інформації, розподіл даних і, найважливіше, надають доступ до джерел інформації, незалежно від їх місця знаходження.

На думку В. Плєскач, інформаційні технології являють собою комплекс методів, процесів і прийомів використання технічних засобів та систем зв'язку для створення, збору, передачі, пошуку, оброблення та поширення інформації з метою ефективної організації суспільної діяльності [85].

Дослідник О. Синєокий описує інформаційні технології як комплекс дій, засобів, умов і заходів, які базуються на високих технологіях і призначені для ефективного задоволення інформаційних потреб громадян і юридичних осіб, а також виконання інформаційних функцій [99].

Мерилін Кауфманн і Жюльєн Жандесбоз зазначають, що в політичній сфері спостерігається зростаюче поширення цифрових пристроїв, які мають значний вплив на управління державним апаратом та виконання функцій держави [144]. Зазначимо також, що на відміну від комунікативних, інформаційні технології мають більший охоплюючий характер. Адже комунікативні технології переважно стосуються взаємодії між особами та організацією передачі, обміну та сприйняттям інформації, а інформаційні натомість застосовуються у всіх аспектах збирання, обробки, зберігання, захисту та використання інформації, незалежно від взаємодії та обміну інформацією [14].

Розвиток інформаційних технологій напряду пов'язаний з виникненням перших комп'ютерних мереж. У 1960-х та 1970-х роках був створений «Arpanet». Саме його вважають початком Інтернету. Тоді мережа використовувалася для обміну даними між університетами та дослідницькими установами. Вона була обмеженою за своєю масштабованістю та доступністю і мала локальний рівень.

Створення та активне поширення мережі Інтернет у світі почалося у 1990-х роках. Саме тоді з'явився сучасний Інтернет, який значно розширив можливості спілкування та обміну інформацією між країнами. Він став масово доступним інструментом для широкого кола людей та організацій. Лише протягом п'яти років електронна пошта, вебсайти та форуми стали популярними засобами комунікації та обміну інформацією.

На початку 2000-х почалася ера глобалізації електронних комунікацій. Тобто все більше людей у світі почали отримувати доступ до єдиної мережі, яка виступає платформою знань, обміну інформацією та спілкування. З поширенням Інтернету електронна пошта, соціальні мережі, миттєві повідомлення та відеоконференції стали повсякденними засобами спілкування в міжнародних відносинах. Все це дозволили здійснювати обмін інформацією набагато швидко та ефективніше, незалежно від відстані.

Тоді ж разом з розвитком сфери інформаційних технологій зростає і загроза кібератак і кіберзлочинності. Кібербезпека стала важливим аспектом міжнародних відносин. Країни активно співпрацюють у питаннях кібербезпеки, розробляють політики та законодавство щодо кіберзахисту, обмінюються інформацією про загрози та виконують спільні вправи для забезпечення кібербезпеки.

У 2010-х роках у світі було вже важко уявити установи, які не мали електронної пошти, вебсайтів та соціальних мереж. Їх наявність дозволяє отримувати зворотний зв'язок. Не є виключенням сталі й дипломатичні установи, котрі використовують інформаційні технології для забезпечення електронної дипломатії та кібердипломатії. Це охоплює використання всіх

медіаплатформ для спілкування з представниками інших країн, публічної презентації політики, а також розповсюдження інформації про діяльність держави.

Зараз розвиток інформаційних технологій у міжнародних відносинах продовжується, і нові технології, такі як штучний інтелект та розширена реальність, мають потенціал значно змінити спосіб, яким ведуться міжнародні відносини.

Серед основних завдань інформаційних технологій у міжнародних відносинах можемо виділити наступні:

Комунікація та обмін інформацією. Адже інформаційні технології дозволяють швидко та ефективно обмінюватись даними між державами та їх представниками на будь-яких рівнях. Це включає електронну пошту, відеоконференції, телекомунікаційні системи та інші інструменти, які полегшують комунікацію та спілкування. Причому в Україні, завдяки цифровізації, можна знайти в Інтернеті практично усі види інформації. Наприклад, телебачення, радіомовлення, періодичний друк, що десять років тому функціонували у традиційному технологічному наповненні – аналоговому, друкованому, то сьогодні вони мають цифровий формат, що поширюється також на комунікацію. Необхідність оволодіння комплексом інформаційних технологій збирання та використання інформації впливає із сутності й характеру головних завдань, що постають перед інформаційно-аналітичною роботою дипломатичної служби, оскільки вона зобов'язана постійно забезпечувати державне і політичне керівництво країни якісною інформацією. Насамперед це стосується аналітичних матеріалів.

Якість останніх визначається такими характеристиками, як «достовірність», «повнота», «актуальність». Практична цінність використання інформаційних технологій збирання інформації аналітичних матеріалів дипломатичної служби особливо зростає в тих випадках, коли в них містяться елементи випереджальної інформації, тобто такої, яка дає

можливість правильно передбачити або спрогнозувати подальший розвиток політичних подій в певній країні чи цілому регіоні світу [60].

Звертаючись до українських реалій, коли в умовах воєнного стану тривають повітряні тривоги, ракетні обстріли, дроніві атаки, зростає необхідність збереження керованості територіями, створення безпечних умов праці співробітників державних органів та місцевого самоврядування. Якщо про електронне урядування до війни говорили як про бажане, то зараз – це суворі необхідність. Електронне урядування включає в себе використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для планування, організації та контролю діяльності державних структур. Під час війни, ці технології виявляються особливо корисними, оскільки вони дозволяють владі оперативно отримувати, обробляти та передавати інформацію, необхідну для прийняття важливих рішень. Технології електронного урядування допомагають уряду інформувати громадян про поточну ситуацію, роз'яснювати дії під час евакуації тощо. Основні елементи технологій електронного урядування включають: електронні послуги (електронні сервіси та додатки, які надаються громадянам та бізнесу для взаємодії з державними органами). Прикладами можуть бути електронне подання заявок, електронні платежі, електронний доступ до публічної інформації тощо. Функціонування послуги «Мобільний уряд» (скорочено м-уряд, m-government) є розширенням доступу до е-уряду з мереж фіксованого зв'язку або Інтернету на мобільні платформи (смартфонів), а також реалізацією таких державних послуг додатків, отримати які можна лише при використанні стільникових (мобільних) телефонів, смартфонів та планшетних комп'ютерів і бездротової Інтернет-інфраструктури. М-уряд – це додатковий канал надання послуг населенню [2, с. 6].

Електронне урядування. Інформаційні технології в міжнародних відносинах дозволяють державам здійснювати свою діяльність більш ефективно та прозоро. Ці процеси включають в себе запровадження електронних систем для збору, обробки та зберігання інформації про

міжнародні договори, законодавство, економічні показники та інші важливі дані. Крім того, на особистісному рівні яскравим прикладом надання електронних цифрових послуг є додаток «Дія», що був презентований 6 лютого 2020 року. Причому, з кожним роком все більше інформаційних послуг надає цей додаток. Його значення, як технології міжнародних відносин, полягає у розміщенні в цьому додатку біометричного паспорта громадян України для виїзду за кордон.

Широке використання цифрових платформ загострило проблему кібербезпеки, адже з підвищенням рівня цифрової залежності у міжнародних відносинах зростає і загроза кібератак. Інформаційні технології в міжнародних відносинах також займаються захистом інформації, кібербезпекою та протидією кіберзлочинності. Вони розробляються для захисту конфіденційної інформації, мережевої інфраструктури та інших критичних систем. Україна робить перші кроки на цьому шляху. Прийнятий 5 жовтня 2017 року Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» можна по праву вважати першим нормативним інструментом, що зачіпає цю галузь на національному рівні. Однак по факту Закон швидше встановлює загальні положення та декларує основні аспекти цієї сфери, аніж служить правовим інструментом для практичного застосування. Причому, Україні є де запозичити досвід кіберзахисту, найбільш досконало з правового і технічного забезпечення система кібербезпеки організована в США [30].

Електронна торгівля. Це ноу-хау для більшості Європейських країн, які активно використовують електронні платформи в мережі Інтернет для проведення тендерів та інших закупівель. Електронна торгівля дозволила зменшити рівень корупції, шляхом прозорості процедури оформлення і проведення тендерів. Сьогодні завдяки запровадженню е-торгівлі можна укласти договори, забезпечувати безпечність та надійність фінансових транзакцій, а також отримувати доступ до товарів і послуг. Україна згідно з дослідженнями у 2021 р. стала 65-м за величиною ринком електронної комерції з доходом в 1,1 млрд доларів США (об'єм ринку – понад 4 млрд

доларів США, що становить 2,6 % ВВП країни). У 2021 р. український ринок електронної комерції зріс на 27 % порівняно зі світовим темпом зростання на 15 %. Загальмувала цю тенденцію війна, яка призводить до знищення української економіки. Наприкінці лютого, у березні та квітні 2022 р. електронна комерція майже зникла в Україні. Доходи від неї знизилися на 87%. Проте український ринок e-commerce вистояв, адаптувався до воєнного часу та почав відновлюватися. За оцінками, уже в травні обсяги почали наближатися до 80 %, а у червні-липні становили 90 % порівняно з довоєнними показниками [126].

Не варто забувати й про необхідність інформаційних технологій на соціальному рівні. Вони активно використовуються для спілкування, пошуку корисної інформації. Останнє відіграє важливу роль у міжнародних відносинах та сприяє поглибленню взаєморозуміння, обміну досвідом між різними культурами та народами [119].

Зв'язок та спілкування через цифрові платформи, інформаційні технології забезпечують миттєву комунікацію між людьми з різних країн. Електронна пошта, відеоконференції, соціальні мережі та інші інструменти забезпечують швидкий обмін інформацією та спілкування на великі відстані. Ба більше, у світі де інформація є одним з найважливіших інструментів продовжують розроблятися програми, додатки і месенджери, які покликані спростити та покращити якість спілкування [93].

Глобальний доступ до інформації експланується тим, що сьогодні мережа Інтернет надає можливість отримати доступ до різноманітної інформації з усього світу. Це дозволяє міжнародним акторам швидко знаходити та аналізувати дані, які необхідні для прийняття рішень в міжнародних відносинах. До того ж навчання роботі з базами даних в Україні організовано на високому рівні [131].

Культурний обмін України зі світом важко собі уявити поза інформаційних технологій. Вони сприяють культурному обміну міжнародними акторами шляхом забезпечення доступу до різноманітних

культурних матеріалів, мовного перекладу та спільної роботи над проєктами в режимі онлайн. Це допомагає зміцнити розуміння та взаємодію між культурами [111].

Підбиваючи першочергові підсумки можна зазначити, що інформаційні технології в міжнародних відносинах можуть змінюватись залежно від конкретного контексту та потреб сторін. Але вони сприяють покращенню та пришвидшенню комунікації, забезпечують людям доступ до великої кількості інформації, а також сприяють культурному обміну в рамках міжнародних відносин.

Окремої уваги заслуговує український досвід у використанні інформаційних технологій. В цьому розрізі не можна не наголосити на ролі особистості. Наприклад, під час повномасштабного вторгнення російських окупантів на перший план в українській та світовій політиці вийшов Президент України Володимир Зеленський. Він щодня у соцмережах записує звернення до народу, а також звітує про свою діяльність. Сьогодні завдяки дієвим інформаційним технологіям він має вплив та великі аудиторії, що позитивно позначається на міжнародній співпраці нашої країни.

Як вже зазначалося, в сучасних умовах життя політична інформація передається все швидше і великими обсягами, а мас-медіа мають все більше впливу на створення, поширення і фільтрацію цих потоків. Інтернет-комунікація, зокрема, відіграє важливу роль у політичному дискурсі, створюючи інформаційний контент, передаючи політичну інформацію і структуруючи політичний простір на всіх рівнях. Розвиток політичного дискурсу також викликає і зміни в політичній діяльності, перетворюючи реальну політику на символічну, що формується через медіа. Адже громадяни утворюють своє уявлення про політичних акторів через мас-медіа, де інтернет-комунікації, зокрема візуалізація політичної сфери, комунікативна підтримка політичних кампаній та формування символічного простору, набувають все більшої ваги. Все це приводить до переміщення

епіцентру політичних подій з ідеологій і партійних організацій на іміджеві стратегії конкретного політика чи кандидата.

Починаючи з 2014 р. після анексії Криму в Україні відбулися значущі зміни не лише у політиці пам'яті, але також і у системі ідентифікації. А вже з 24 лютого 2022 р. почався злам, який супроводжувався знищенням радянської моделі пам'яті. В цьому аспекті, повномасштабне вторгнення російських загарбників в Україну окрім великої кількості соціально-політичних та гуманітарних проблем відкрило й купу фронтів для боротьби з ворогом. Одним з таких є інформаційний аспект, тобто дієве використання інформації, як інструменту політичної, економічної, соціальної, військової та іншої боротьби. Через призму війни та плин часу міжнародні експерти відзначають значні досягнення України у боротьбі на інформаційному фронті [103].

В контексті розгляду сучасних інформаційних технологій України доцільно пригадати, що стало рушійною силою до позитивних перетворень. На мою думку, однією з перших вагомих перемог в розвитку сучасних інформаційних технологій України є створення так званої електронної держави, що, за допомогою використання нових інформаційних технологій, підвищує ефективність надання державних послуг, призводить до росту технологічної обізнаності громадян та інше. У цьому аспекті найвдалішим прикладом є нововведення президента України Володимира Зеленського у вигляді мобільного додатку державних онлайн-послуг під назвою «Дія», метою якого стало створення «держави у смартфоні» та полегшення отримання державних послуг. Вперше в цьому додатку були представлені посвідчення водія та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу в електронному варіанті [75].

Завдяки подальшій еволюції використання інформаційних технологій в Україні з'явилося таке поняття як «електронна» або «цифрова» дипломатія. У світі першим дієвим використанням цієї технології прийнято вважати кампанію Джорджа Буша-молодшого в США, який почав використовувати

кіберпростір в ролі п'ятого простору ведення війн, після морського, повітряного, наземного та космічного [79]. Також можна згадати передвиборчу кампанію Президента США Барака Обама, який зібрав гроші на неї за допомогою донатів у соцмережах.

Говорячи про сучасну Україну, яка вже майже 10 років (від анексії Криму) та після повномасштабного вторгнення відбивається від російських окупантів, треба відзначити важливу роль інформаційних технологій та їх ефективне використання. Для багатьох фахівців важливим маркером стало те, що в країні з початком великої війни принципово відмовилися вводити військову цензуру, тим самим зробили технологію створення інформації своєю потужною зброєю [57]. Вона полягає в тому, щоб зібрати та створити точну інформацію для власного населення, а також необхідну для військово-політичного керівництва картинку для ворога.

Коли інформація надає переваги та впливає на абсолютно всі сфери діяльності держави, перед представниками влади стає важливе питання, пов'язане з забезпеченням інформаційної безпеки, яка є основою національної безпеки країни. Тут головною загрозою є негативний вплив ворожої сторони на інформаційні ресурси країни з метою нав'язування потрібних поглядів, цінностей або навіть рішень, які суперечать національним інтересам держави-жертви та загрожують її суверенітету. Саме тому потрібно мати стратегічний план, який стосується захисту інформаційного простору держави.

Як Україна, так і РФ активно використовують так звані інформаційно-психологічні операції (ІПСО), які також є частиною сучасних інформаційних технологій. До елементів інформаційно-психологічної операції відносяться: дезінформація, пропаганда, перебільшення певної інформації або применшення іншої, диверсії в тилу, кібератаки тощо. Особливої уваги заслуговує використання окупантами фейків в російсько-українській війні. Фейк – це неправдива або маніпулятивна інформація, яка призначена обманювати читачів, слухачів або глядачів. Фейк може бути поширений у

вигляді фальшивих новин, фотографій, відео, статей чи інших матеріалів, які виглядають як правдиві, але насправді мають неправдивий зміст або є спеціально спотворені з метою введення в оману оточуючих.

Протягом останніх 10 років РФ активно поширюють у соціальних мережах та навіть офіційних джерелах низку фейкової інформації в рамках інформаційної війни проти нашої держави. Ця фейкова інформація використовується з різних метою насамперед як вплив на громадську думку, створення паніки серед населення, дискредитація українських владних структур тощо.

Одним із яскравих прикладів використання фейків була ситуація у 2014 році, коли російські ЗМІ та соціальні мережі поширили історію про якісь жахливі злочини, які, за їхніми словами, вчинені українськими націоналістами під час Майдану та після нього. Така інформаційна гібридна війна РФ проти України мала на меті розпалити ворожнечу до українських активістів та зміцнити антиукраїнський настрій в Росії. Через відсутність дієвої реакції на поширення фейків, РФ поширювала ненависть до України та українців, що з рештою і призвело до повномасштабного вторгнення. Погоджуючись з думкою науковця О. Ситника, зазначимо, що гібридна війна представляє собою суперництво, що виникло внаслідок технологічного розвитку та зростання рівня оборонних інструментів та наступального озброєння. Іншими словами, це зіткнення технологій у протистоянні та саме у гібридній війні основним завданням є вплив на масову свідомість суспільства, а не позбавлення життя солдатів і руйнування матеріальних об'єктів [100].

Сьогодні інформаційна війна РФ проти України включає себе використання різних методів для поширення фейків, такі як: розповсюдження непідтвердженої інформації через соціальні мережі, створення фейкових новинних історій, маніпуляція фото- та відеоматеріалами тощо. Інформаційний вплив Росії в Україні залишається дуже великим. Триває активна боротьба за мізки людей.

В свою чергу, комунікативні технології також активно використовуються у різних сферах життя, зокрема, у кризових ситуаціях. Кризовий період – це час, коли наше здоров'я, безпека та економіка перебувають під загрозою. Однак, завдяки розвитку технологій, ми маємо можливість використовувати різноманітні комунікаційні інструменти для ефективного управління кризовою ситуацією. Під час вирішення політичних, соціальних, економічних та інших проблем політики та державотворчі на всіх рівнях стикаються з низкою проблем, які потребують вирішення. Якщо на них оперативно не реагувати будуть виникати кризи, які можуть призвести до підвищення рівня стурбованості суспільства та поглиблення кризи в певних сферах життєдіяльності.

Одним з найважливіших інструментів зворотного зв'язку є комунікативні технології. Завдяки їх правильному використанню можна налагодити спілкування з аудиторією та у кризовий період міжнародних відносин не допустити загострення соціально-політичних проблем.

Дослідженням комунікативних технологій у кризовий період міжнародних відносин займались Маріан Токар, який виділив найбільш вразливі для сучасної України кризові ситуації, Валерій Дрешпак, котрий визначив кризу, як переломний стан у розвитку і функціонуванні політичної системи суспільства [40]. Також дослідженнями, пов'язаними з загальнометодологічними засадами та моделями комунікацій займалися Сем Блек, В. Королько, Ю. Коробанова, Є. Тихомирова та В. Мойсєєв.

Кризовий період може виникати у будь-якій сфері життя: в економіці, політиці, соціальній сфері, охороні здоров'я і т. д. Наприклад, комунікативні технології, які застосовуються в політиці та міжнародних відносинах, можна назвати соціально-комунікативними, оскільки процес, який підлягає технологізації, має соціальний характер, це процес впливу на масову свідомість, формування громадської думки, він реалізується на груповому або масово-психологічному рівні за умови обов'язкового застосування комунікації як інструменту досягнення поставленої мети [33, с. 242]. Таким

чином аналізуючи використання комунікативних технологій у політичному дискурсі перш за все треба утворити цілісну системну модель у межах якої встановити сутність та завдання, які треба вирішити для виходу з кризи, а також технології які будуть використовуватися.

Вважається, що кризова ситуація – це певний «переломний момент у функціонуванні будь-якої системи, у процесі якого вона піддається впливу ззовні чи зсередини, що вимагає якісно нового реагування з боку цієї системи» [54]. Вона може виникати через вплив як внутрішніх, так і зовнішніх чинників, які створюють потенційну загрозу діяльності певної компанії чи навіть життю громадян [33].

Так, науковець Маріан Токар виділив декілька найбільш вразливих для сучасної України кризових ситуацій, згрупувавши деякі з них за критерієм найбільшої подібності ознак, а саме:

- політична (економічна) криза;
- екологічна (техногенна) катастрофа;
- війна (інший вид збройного конфлікту);
- міжнаціональний (етнічний), мовний, конфесійний конфлікт;
- вірусна епідемія (масовий спалах будь-якої хвороби) та ін. [110].

Наприклад, на думку англійського фахівця з паблік рілейшнз Сема Блека, кризи можна розділити на «відоме невідоме» і «невідоме невідоме». «Відоме невідоме» – це такі неприємні події, що виникають через саму природу органу або служби. «Невідоме невідоме» – коли трапляються катастрофи чи аварії, які ніхто не може передбачити [130].

На думку Валерія Дрешпака, криза – це переломний стан у розвитку і функціонуванні політичної системи суспільства, або інших структур управління, який характеризується нестабільністю, розбалансованістю діяльності політичних інститутів, зниженням рівня керованості соціально-економічними процесами, загостренням конфліктів, а також підвищенням критичної активності щодо органів управління [40].

Сучасні реалії України характеризуються нестабільністю, і кризові ситуації час від часу виникають у всіх сферах сфері: від економічних та політичних до соціальних та природних. У таких умовах комунікація стає ключовим елементом управління кризою. Комунікація має будуватися зна засадах прозорості та достовірності. Адже чіткі та правдиві повідомлення є основою для формування правильного сприйняття ситуації та ухвалення ефективних рішень. Варто розуміти, що ефективна комунікація допомагає уникнути поширення негативної інформації та виправлення можливих непорозумінь. А керування інформаційним потоком дозволяє зберегти довіру громадськості та стейкхолдерів. Не менш важливими складовими є вдала координація дій. Комунікація грає важливу роль у гнучкості та швидкості реакції на кризові ситуації. Швидкий обмін інформацією дозволяє оперативно адаптуватися до змін та вживати необхідні заходи. Також ефективна комунікація забезпечує співпрацю та координацію між різними рівнями влади, громадськістю, бізнесом та іншими стейкхолдерами. Все це дуже необхідно для оптимального використання ресурсів та зосередженні зусиль задля розв'язання проблем.

Незалежно від того, яка сфера стала причиною кризи, комунікація є ключовим елементом управління кризою. Саме тому важливо проаналізувати, які комунікативні технології можуть бути використані у кризовий період, щоб забезпечити ефективне управління кризою.

Для цього перш за все маємо розглянути особливості комунікації в кризовий період міжнародних відносин. Так, кризовий період характеризується підвищеною невизначеністю, нестабільністю і загрозами. У таких умовах люди частіше за все відчують страх, тривогу та невпевненість. Комунікація в кризовий період повинна бути якісно іншою, ніж звичайна комунікація.

Для ефективної комунікації в кризовий період необхідно дотримуватися таких принципів:

- **транспарентність** – тобто робити все, щоб під час кризи інформація була максимально прозорою і доступною. Адже недостатня інформація або збільшення фактів можуть погіршити ситуацію і спричинити паніку.
- **чесність**, адже важливо, щоб інформація, що надходить від управлінців, була чесною і об'єктивною. Окрім того, необхідно дотримуватися гарантій конфіденційності та захисту персональних даних.
- **уникання чуток**. Варто уникати чуток, які можуть викликати паніку та звести нанівець всі ваші зусилля. Так, журналістка і дослідниця Лариса Мудрак вважає, що основними причинами розповсюдження чуток є різна інформація щодо однієї події, або явища, затримка в ухваленні рішення, наявність проблем з організацією, нестача ресурсів, а також недостатня кількість офіційної інформації з першоджерел [73].
- **адаптивність** – цей принцип необхідний, щоб управлінці могли швидко змінювати свої стратегії та дії в залежності від ситуації, що змінюється. Адже кризова ситуація передбачає велику кількість непередбачуваних ситуацій, які потребують швидкого і коректного вирішення.
- **співпраця і спільна робота** – цей принцип є також одним з найважливіших і виходить з попередніх. Кризова ситуація передбачає злагоджену роботу і потребує спільної діяльності всіх зацікавлених сторін. В такому випадку комунікація повинна бути спрямована на залучення різних груп людей до співпраці, координації зусиль та взаємодії між ними.

У ХХІ сторіччі ми маємо змогу використовувати велику кількість різноманітних комунікативних технологій для контролю і подолання кризи міжнародних відносин. Від використання соцмереж і месенджерів до криптографії та використання інших електронних систем. Сучасне середовище зовнішньополітичної комунікації можна визначити як віртуальне, яке має численні переваги порівняно з традиційним середовищем

зовнішньополітичної комунікації. Ці переваги включають низькі витрати ресурсів на комунікаційний процес, як-то: відсутність потреби в переміщенні осіб для здійснення комунікації, висока мобільність та швидкість реакції в інформаційному середовищі [95]. Однак, для ефективної комунікації у віртуальному середовищі важливо мати високий рівень освіченості та навичок у сфері інформаційно-комунікаційних технологій [83].

Наприклад, соціальні мережі можуть бути використані для швидкого та ефективного поширення інформації про кризу. Завдяки ним управлінці можуть створювати спеціальні сторінки або групи на платформах соціальних мереж, де надаватимуть оновлену інформацію про стан кризи та надаватимуть поради та рекомендації.

Окрім того, соціальні мережі можуть бути використані для збору даних про нагальні потреби та проблеми.

На прикладі України, особливо під час повномасштабного вторгнення окупантів, можна спостерігати підвищення рівня ефективності застосування новітніх інформаційно-комунікативних технологій. Так, використання різноманітних інтернет-технологій в Україні є надзвичайно перспективним, адже за даними компанії GfK Ukraine кількість користувачів Інтернету в нашій державі зростає на 25-30% за рік. При чому, щороку втричі збільшується кількість користувачів мережі віком від 40 до 60 років. Це говорить про вплив соціальних мереж на думки громадян [58, с. 27].

Месенджери й мобільні за стосунки також можуть бути використані для швидкого та ефективного обміну інформацією між управлінцями та групами, які займаються кризовим управлінням. Месенджери можуть бути дієвими для комунікації з громадськістю, а також надання рекомендацій та порад.

Однією з найефективніших технологій є використання мобільних додатків. Зокрема, у кризових ситуаціях можна використовувати додатки для моніторингу рівня забруднення повітря, а також для отримання найактуальнішої інформації про стан епідемії. Наприклад, в Україні за часів пандемії коронавірусу і мобільний додаток «Дія» допоміг жителям дізнатися

найактуальнішу інформацію про розповсюдження вірусу, місця тестування та гарячі лінії допомоги.

Більше того, навіть в умовах глобалізації та цифровізації саме месенджери вважаються одними з найбезпечніших інструментів комунікації в інтернеті.

Відеоконференції можуть бути використані для організації зустрічей та нарад, в яких беруть участь різні стейкхолдери. Це може бути ефективним інструментом для співпраці та координації дій між різними групами.

Електронні системи повідомлень також можуть стати у нагоді для передачі автоматичних повідомлень про стан кризи та надання рекомендацій щодо поведінки в кризовій ситуації [123]. Вони забезпечують широкий спектр можливостей для комунікації і взаємодії, зокрема:

Швидкість і миттєвість. Адже електронні системи повідомлень дозволяють миттєво передавати повідомлення у режимі реального часу. Ви можете надіслати повідомлення та отримати відповідь майже миттєво, що дозволяє швидко обмінюватися інформацією з колегами, друзями та рідними.

Доступність. Електронні системи повідомлень дозволяють спілкуватися з людьми по всьому світу без залежності від географічних відстаней. Це відкриває можливості для глобальної комунікації, співпраці та спілкування з представниками різних культур та національностей.

Різноманітність форматів. Електронні системи повідомлень підтримують різні формати комунікації, включаючи текстові повідомлення, зображення, відео, аудіо і документи. Це дозволяє передавати різноманітну інформацію та використовувати різні засоби виразності для кращого спілкування.

Все це може зменшити навантаження на фахівців відділу зв'язку, наприклад, якщо це велика компанія та ефективно допомоги тим, хто робить запит.

Криптографія у кризовий період має місце, адже дуже важливо забезпечити безпеку обміну інформацією. Криптографічні технології можуть

бути використані для захисту даних від несанкціонованого доступу та злочинних посягань [116, с. 106].

Криптографія - це наука про захист інформації шляхом шифрування та розшифрування даних. В контексті комунікативних технологій вона відіграє важливу роль у забезпеченні конфіденційності, цілісності та автентичності передачі інформації.

Криптографічні методи дозволяють шифрувати дані, що забезпечує їх конфіденційність. Тільки особи з належними ключами можуть розшифрувати дані й отримати доступ до зрозумілого тексту. Це особливо важливо при обміні чутливою інформацією, такою як фінансові дані або медична інформація. Криптографічні алгоритми також дозволяють перевірити цілісність даних. Це означає, що отримувач може впевнитися, що дані не були змінені під час передачі. Якщо дані були змінені, розшифрування не буде успішним або буде виявлено хибність.

До того ж криптографія дозволяє перевірити автентичність відправника та отримувача даних. Використовуючи підписи або цифрові сертифікати, можна підтвердити, що дані були створені або підписані відповідною особою, а також переконатися, що вони не були змінені після підпису.

Геоінформаційні системи можуть бути використані для візуалізації даних про стан кризи та її наслідки. Це може допомогти управлінцям та громадськості краще розуміти ситуацію та приймати рішення на основі актуальної та точної інформації [43, с. 10].

Варто зазначити, що ефективність використання комунікативних технологій значною мірою залежить від самих структур: компанії, комунального закладу, політичної партії тощо. Джерелами цього наповнення є суспільно значущі інформаційні ресурси, зосереджені в системі інформаційних баз, а також суспільна організація виробництва необхідної інформації.

В даному контексті особливої актуальності набуває інформаційне забезпечення. Доктор філософії Лариса Чубенко визначає його як динамічну

систему одержання, оцінки, зберігання та переробки даних, створена з метою вироблення управлінських рішень [122].

Варто не забувати, що у кризових ситуаціях існує чимало викликів та перешкод для використання комунікативних технологій. Аби уникнути, або мінімізувати наслідки такого явища пропонуємо розглянути його головні проблеми:

У деяких регіонах може бути недостатня інфраструктура для використання деяких комунікативних технологій, наприклад, швидкого Інтернет-з'єднання або доступу до електронних систем повідомлень.

Низький рівень грамотності може стати перешкодою для використання деяких комунікативних технологій, особливо серед старшого покоління. Необхідно враховувати цей фактор при розробці стратегії комунікації в кризовий період.

У кризовий період міжнародних відносин так званий інформаційний шум може стати перешкодою для ефективної комунікації. Люди можуть отримувати занадто багато повідомлень та не знати, які з них є актуальними та надійними. Саме тому необхідно забезпечувати якість та актуальність інформації, а також регулювати її обсяги.

У кризовий період злочинні елементи можуть намагатися використовувати комунікативні технології для здійснення шахрайства, фішингу та інших видів кіберзлочинності. Необхідно забезпечувати захист від цих посягань та підвищувати свідомість людей про ці ризики.

Використання комунікативних технологій може стати перешкодою для забезпечення приватності даних та особистої інформації. Для цього необхідно забезпечувати захист від несанкціонованого доступу до інформації та відновлювати довіру між користувачами та технологічними компаніями.

Окремо, одним з ефективних інструментів комунікативних технологій у кризовий період міжнародних відносин можемо визначити антикризовий PR. Він є важливим інструментом для захисту іміджу держави під час кризових ситуацій [5].

Адже криза може виникнути з різних причин, таких як нещасні випадки, скандали, фінансові проблеми або негативні відгуки в ЗМІ або соціальних мережах. Антикризовий PR допомагає керувати іміджевою політикою організації, зменшує негативні наслідки кризи та відновлює довіру громадськості. Серед основних факторів, що роблять антикризовий PR ефективним можемо виділити наступне:

Швидка реакція. Адже час є критичним чинником під час кризи. Організація повинна швидко реагувати на ситуацію, починаючи зі збору інформації, аналізу поточної ситуації й розробки стратегії комунікації. Швидка реакція демонструє відповідальність і встановлює контроль над ситуацією.

Відкритість і чесність. Під час кризи важливо бути відкритим та чесним з громадськістю. Комунікація повинна бути прямою, без зайвих викривлень і приховувань. Заохочується надавати достовірну інформацію про ситуацію, а також визнавати помилки, якщо вони були зроблені. Це допомагає заспокоїти громадськість і підтримує довіру до організації.

Гнучкість і адаптивність. Треба розуміти, що кожна криза є унікальною і вимагає індивідуального підходу. Антикризовий PR повинен бути гнучким і адаптуватися до обставин що змінюються. Стратегія комунікації повинна бути відповідно налаштована під кожну ситуацію і спрямована на досягнення мети організації.

Окремо варто відзначити GR-менеджмент, як дієвий механізм взаємодії органів влади з населенням. Адже, завдяки GR-менеджменту під час кризової ситуації можна ефективно і оперативно вирішувати поставленні завдання.

Зокрема, під час повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну розвиток взаємодії державних органів із населенням є одним з пріоритетних напрямів діяльності публічної влади. Насамперед це стосується доцільного використання коштів, підтримка армії, а також виділення коштів та грантів на реалізацію соціально важливих ініціатив.

GR-менеджмент за своєю суттю виступає комунікативним фактором між суспільством та публічною владою. В основі її методології стоять принципи взаємності співробітництва, координації та субсидіарності соціальної відповідальності. Характерним для такої діяльності є її різноманітність та динаміка, а також вплив політичного курсу, який проводиться в країні. На базі цього, можна зробити першочерговий висновок, щодо ефективності GR-менеджменту у творенні соціальної політики, адже GR, як багатофункціональна технологія публічної комунікації зацікавлених груп з органами державної влади виступає інструментом «зворотного зв'язку», що дозволяє доносити до влади певні запити, ефективно їх позиціонувати в публічній площині та забезпечувати баланс інтересів при прийнятті політичних рішень. У результаті компанія отримує лояльність регулятора, підвищення свого рейтингу, у тому числі на міжнародному рівні, у взаємодіях з іноземними бізнес-партнерами, непоганий громадський PR [105].

Саме цим і визначається набір компетенцій фахівців у сфері GR-менеджменту, здатних володіти особливими технологіями та вибудовувати ефективні комунікації груп інтересів із органами влади з метою перетворення їх запитів у політичні рішення.

Серед основних функцій, які повинен виконувати фахівець з GR можна виділити: формування позитивного іміджу компанії в урядових колах; вирішення всіх виникаючих питань з державними урядовими установами; налагодження взаємовідносин з основними держорганами; вирішення всіх судових питань; розв'язання питань, пов'язаних із виходом компанії на нові ринки.

Серед GR-менеджерів нерідко зустрічаються колишні державні службовці та політики або успішні топменеджери чи власники бізнесу. Останні часто виконують функцію GR-менеджменту безпосередньо самі, однак поширеною і доволі успішною є практика залучення GR-групи у складі юристів, андеррайтерів, фахівців з державного управління та інших [85].

Розглядаючи моделі взаємовідносин органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства, запропоновані Н. Розенблум, можна припустити, що для України оптимальним буде поєднання «демократичного» та «виборчого» громадянського суспільства, яке характеризується політичною участю громадян та наявністю опозиційних до владних структур об'єднань, що сприяє підвищенню економічної ефективності та загальному добробуту [92].

Такий вид ведення справ притаманний розвинутим європейським державам, як-то Польща, Чехія, Німеччина та інші. У цих країнах активні прошарки населення відіграють важливу роль в розвитку власного регіону. Завдяки комунікації із представниками влади у містах та областях проводяться різноманітні заходи, спрямовані на задоволення потреб більшості населення.

Як правило, діяльність органів влади супроводжується підтримкою та контролем представників громадських організацій, котрі за допомогою GR-менеджменту можуть брати активну участь у вирішенні нагальних питань.

Серед найпоширеніших форм комунікації можна виділити: зустрічі, громадські слухання, запити, пропозиції та інше. За такої моделі, усі отримують те, що їм потрібно. Влада має активні групи населення, котрі чітко відображають настрої городян, самі ж активісти відстоюють права всіх категорій населення, здійснюють контроль за діяльністю органів місцевого самоврядування, а також приймають участь у різноманітних заходах.

Загалом, у кризовий період комунікативні технології можуть відігравати важливу роль у забезпеченні ефективної комунікації та координації зусиль для подолання кризи. Проте, використання цих технологій пов'язано з викликами та перешкодами, які необхідно враховувати при розробці стратегії комунікації.

Наразі доречно об'єднувати сили ЗМІ та влади заради досягнення однієї мети – протистояння зовнішнім впливам на думки, ідеї та цінності населення країни в умовах конфліктів або кризи, а також регулярно

аналізувати стан всіх засобів комунікації країни [34]. Щоб запобігти інформаційним атакам потрібно регулярно підіймати кваліфікаційний рівень та обізнаність працівників, пов'язаних з інформаційною безпекою України, як-то: журналісти, політологи, блогери, лідери думок, політики тощо [92].

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що інформація протягом всього існування людства має важливе значення і впливає всі сфери життєдіяльності суспільства. Безпосередньо інформаційні-комунікаційні технології відіграють важливу роль в сучасних міжнародних відносинах та є важливою складовою зовнішньої політики. Соцмережі та офіційні електронні ресурси є важливим інструментом в політиці, вони сприяють зв'язку між державами, покращують доступ до даних і дозволяють проводити ефективну аналітику.

В рамках дослідження було здійснено аналіз інформаційно-комунікативних технологій в міжнародних відносинах України, що ґрунтуються на тенденціях цифровізації та розширення сфер впливу в зовнішній політиці країни. Було з'ясовано, що особливо з початком повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну збільшився вплив інформаційно-комунікативних технологій на маси людей. Ці технології докорінно змінили міжнародну політику, зробивши її більш відкритою та наочною. Інформаційно-комунікативні технології в Україні з початку повномасштабного вторгнення російських загарбників працюють на повну та з великою ефективністю. В країні ми маємо розгалужену мережу аналітиків, лідерів думок, професійних фахівців, громадських і політичних організацій, волонтерів, військових та інших. Все це суттєво дозволяє підвищити швидкість та якість комунікації один з одним, що є необхідним під час війни. Разом з цим це дозволяє боротися з маніпуляціями, пропагандою та ворожими наративами шляхом інформування і підвищення медійної грамотності серед населення.

Також сьогодні не менш важливими чинниками виступають PR-технології, а також особистість конкретних політичних діячів та лідерів думок. Їх соціальні мережі є платформами для інформування та висвітлення

нагальних питань, проблем тощо. Соцмережі сприяють покращенню та пришвидшенню комунікації, забезпечують доступ до значної кількості інформації в один клік, а також допомагають в культурному обміні в рамках міжнародних відносин.

З розвитком інформаційно-комунікативних технологій в Україні суттєво збільшилася кількість активних користувачів інтернет-мережі. Вагомий внесок в це внесли представники Міністерства цифрової політики України, які продовжують покращувати застосунок «Дія», а також банківські установи, які мають високий рівень інтернет-банкінгу навіть у порівнянні зі світовими лідерами цієї галузі. Разом з цим, під час війни все більше людей об'єднуються у спільноти в месенджерах і соцмережах, щоб отримувати корисну інформацію та стежити за перебігом бойових дій. Активні спільноти іноді організуються у громадські організації, а їх представники стають лідерами думок.

3.3. Легітимаційні та іміджеві технології міжнародних відносин України: синергія впливу на зовнішнє середовище

Міжнародний імідж держави в сучасному світі має велике значення. Він визначає сприйняття країни як політичного, економічного, культурного та туристичного партнера. Технології формування міжнародного іміджу держави є комплексними та різносторонніми, і вони залежать від низки факторів, таких як: історія країни, політика, економіка, культура, інноваційні досягнення та інше. Особливо під час великої війни в Україні важливим фактором для успішного розвитку країни на міжнародній арені є її імідж. Іміджева політика сприяє позитивному сприйняттю образу та бренду країни міжнародними гравцями, що є ключовою умовою для інтеграції України у світове співтовариство, особливо в Європейський союз (ЄС) та НАТО [42].

Необхідність створення позитивного іміджу країни в міжнародних відносинах проявляється у цілеспрямованому управлінні враженням, яке він справляє. Ця тематика особливо важлива в контексті розвитку сучасної

України, яка прагне зайняти гідне місце у світовому співтоваристві та зарекомендувати себе на міжнародній арені. В свою чергу, євроатлантична інтеграція України вимагає вирішення проблеми побудови позитивного іміджу країни на міжнародній арені, зберігаючи при цьому її культурну самобутність та ідентичність.

Позитивний імідж держави може проявлятися як у високому рейтингу популярності політичного лідера, так і у його здатності впливати на громадську думку та активно формувати політичну діяльність держави та суспільства загалом. Успішне створення та підтримка позитивного іміджу країни сприяють підтримці громадськості, залученню іноземних інвестицій, розвитку міжнародного співробітництва та підвищенню престижу держави у світі [44].

Не менш важливе значення у формуванні міжнародного іміджу держави мають й глобальні стандарти, які були прийняті міжнародною спільнотою та закріплені в міжнародному праві і документах міжнародних організацій, а також відображені в рейтингах організацій. Ці рейтинги спрямовані на глобальне порівняння рівня державного управління, економічної ситуації, рівня корупції, впровадження нових технологій та ступеня демократизації. Безпосередньо, економічні індикатори враховують добробут, якість життя, права людини, принципи управління, свободу преси та рівень корупції, що загалом відображає рівень привабливості або непривабливості держави. Серед ключових показників, які впливають на утворення враження про країну, можна виокремити:

- Індекс глобальної конкурентоспроможності: він складається щорічно Всесвітнім економічним форумом у Давосі (Швейцарія) та є одним з найбільш впливових світових індексів.
- Індекс сприйняття корупції (ІСК): цей індекс щорічно розраховується міжнародною організацією Transparency International і відображає рівень корупції у країні.

- Індекс економічної свободи: грає важливу роль у формуванні міжнародного іміджу держави.

Дослідженням ролі впливу зовнішньополітичних технологій на формування іміджу країни в міжнародному просторі займалися чимало провідних вітчизняних науковців, таких як: Н. Короленко [59], П. Петров [83], І. Єремєєва [42], А. Осмолівська [78], О. Солодуха [102], І. Овчар [76] та інші. Однак імідж є динамічним феноменом і постійно змінюється відповідно до різних подій. Ці події впливають на сприйняття нашої країни у світі, що означає, що іміджева політика України потребує постійної уваги та коригувань. Для більш чіткого визначення передових та дієвих технологій міжнародного іміджу України доцільно розглянути сутність та роль іміджу у зовнішній політиці України.

Міжнародний імідж держави є важливим аспектом сучасних міжнародних відносин та впливає на сприйняття країни світовою громадськістю. Це відображення та сприйняття країни на міжнародній арені. Образ, який інші країни, організації та актори міжнародних відносин мають про країну та їх політику. Міжнародний імідж може включати в себе різні аспекти, такі як: культурна спадщина, політична стабільність, економічний розвиток, наукові досягнення, захист прав людини, зовнішню політику та інші фактори, які впливають на сприйняття держави ззовні. Міжнародний імідж має великий вплив на міжнародні відносини, торгівлю, інвестиції та інші аспекти міжнародного співробітництва.

Серед основних складових міжнародного іміджу можна виділити:

- політичний імідж: сприйняття політичної системи та діяльності держави на міжнародній арені;
- економічний імідж: оцінка економічного потенціалу, інвестиційної привабливості та торговельних відносин;
- культурний імідж: поширення культурних цінностей, мови, традицій та мистецтва;

- соціальний імідж: ставлення до соціальних аспектів, включаючи права людини, освіти та соціальний захист.

Міжнародний імідж відіграє важливу роль у побудові міжнародних відносин, залученні інвестиції, а також розвитку культурних ініціатив та конкурентоспроможності держави.

Значення міжнародного іміджу:

1. Дипломатичний вплив: міжнародний імідж держави визначає її дипломатичний вплив, спрощує розв'язання міжнародних питань та сприяє партнерським відносинам.
2. Інвестиційна привабливість: позитивний імідж збільшує інвестиційну привабливість країни, привертає іноземних інвесторів та сприяє розвитку економіки.
3. Туризм та культурний обмін: привабливий імідж сприяє розвитку туризму та обміну культурою, зміцнюючи міжнародні зв'язки.
4. Глобальна конкурентоспроможність: позитивний імідж допомагає збільшити конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

Вже майже 10 років триває гібридна війна РФ проти України. Вона спрямована за знищення нашої держави в економічному, соціальному, політичному і навіть етнічному плані. Все це прямо загрожує безпеці та територіальній цілісності країни. Не виключенням є і робота ворога на міжнародній арені з метою дискредитації України на всіх рівнях.

На думку Віталія Кривошеїна, РФ веде проти України довготривалу гібридну війну протягом всього часу існування незалежної України. Протягом цього періоду було багато її проявів, як-то: Кримська криза у 1992–1994 роках, інцидент на острові Тузла у 2003 році та низка інших подій. Одне з найбільших загострень сталося у 2004–2005 роках, коли Україна активно намагалася приєднатися до європейської та євроатлантичної спільноти, що спричинило появу масштабної пропаганди «руського миру» та створення інших проросійських наративів. А вже відкритий етап конфлікту розпочався у лютому 2014 року з анексії Криму за якою у 2022 році

послідкувало і повномасштабне військове вторгнення російських загарбників на території суверенної України [61]. В цьому аспекті варто наголосити, що саме інформаційний вплив Росії є основним у конфлікті з Україною та спрямований на досягнення двох основних глобальних завдань: розпалюванні внутрішніх конфліктів в Україні та формуванні негативного враження про нашу державу у світовій спільноті [65].

З рештою, радянська модель пам'яті була зламана і попри значний тиск, українське суспільство продовжує супротив, проявляючи мужність та рішучість у захисті своїх прав і територіальної цілісності, а також приділяє велику увагу створенню позитивного іміджу держави на світовій арені. Великою запорукою цього є правильно вибудована міжнародна політика після повномасштабного вторгнення російських окупантів в Україну, яка націлена на повну відмову від радянської спадщини, яка принесла в нашу країну лише голодомори та розбрат, а також поставила під загрозу зникнення української ідентичності. Викреслення всього російського з української культури шляхом декомунізації та дерусифікації, як відповідь на збройну агресію РФ. Сьогодні риторика Кремля, яка спрямована на знищення чинного світового порядку змусила світову спільноту переосмислити ставлення до України, що опинилася в епіцентрі глобальних трансформацій.

Завдяки використанню низки технологій та активній інформаційній кампанії, Україна отримала надзвичайно високий рівень визнання у світі. Це привело до зростання інтересу до української культури, історії та географії. Люди дізналися про талановитих українських спортсменів, науковців, митців та інших представників українського народу, які внесли значний внесок у світову спадщину. Все це зумовило збільшення привабливості України та сприяло сприйняттю її як впливового міжнародного гравця. Наприклад, значущим кроком інституційного характеру в рамках роботи над іміджем України стало заснування у 2014 році Міністерства інформаційної політики, що спрямоване на забезпечення інформаційного суверенітету України. Це сприяло поширенню української мови та кінематографу, а також

популяризації країни у світі. Міністерство впровадило бренд «Ukraine Now», який став ключовим елементом у просуванні держави на міжнародній арені [96]. А безпосередньо під час великої війни найбільш яскравим прикладом підвищення іміджу країни можна вважати героїчну боротьбу українців та досягнення Збройних сил України. Вони сьогодні відіграють ключову роль у зміцненні національної сили та сприйняття України у світі. Відвага та героїзм українських військових у боротьбі з загарбниками стали символом сили, волі та стійкості українського народу про який вже знають у всьому світі. Завдяки боротьбі з загарбниками, які переважають у всіх засобах ведення війни, про ЗСУ та українське суспільство дізналися у всьому світі, що значно підвищило й рівень іміджу України.

Попри значні досягнення мусимо констатувати, що міжнародний імідж України все ще залишається не до кінця сформованим. Цьому, на думку багатьох закордонних фахівців, заважає великий рівень корупції, економічна і демографічна криза, спричинена повномасштабним вторгненням російських окупантів, а також зниження економічної привабливості нашої держави через війну. Саме тому наразі головною метою є аналіз процесів формування та складових іміджу України на міжнародній арені з метою підвищення привабливості держави.

Зокрема, не припиняється системна робота, спрямована на розвиток міжнародних відносин, залучення іноземних партнерів до співпраці та підвищенні іміджу української держави. Зокрема, серед основних технологій формування міжнародного іміджу на даному етапі можна виділити наступні:

По-перше, технології у дипломатії та зовнішній політиці. Адже країни використовують свою зовнішню політику для позиціонування себе на міжнародній арені. Це включає розвиток дружніх відносин з іншими країнами, участь у міжнародних організаціях, розвиток дипломатичних мереж, підписання міжнародних угод та договорів.

По-друге, технології в економічній діяльності. Успішна економіка є важливим фактором у формуванні міжнародного іміджу. Країна повинна

володіти конкурентоспроможною економікою, привабливими інвестиційними умовами, експортним потенціалом та інноваційними розробками. Важливо акцентувати увагу на досягненнях країни в галузі економіки та залученні іноземних інвесторів.

По-третє, якість технологій культурного обміну. Підтримка культурного обміну є важливою складовою формування міжнародного іміджу. Культурні заходи, фестивалі, виставки, книжкові ярмарки та інші події, які відображають національну культуру та традиції, сприяють підвищенню привабливості країни. Також важливо підтримувати високу якість освіти, науки, мистецтва та спорту, що сприяє позитивному сприйняттю держави.

По-четверте, медіатехнології та публічної дипломатії. Засоби масової інформації грають важливу роль у формуванні міжнародного іміджу. Розробка ефективних комунікаційних стратегій, використання соціальних мереж та інтернет-ресурсів, проведення PR-кампаній та медіатурів допомагають поширити позитивну інформацію про країну та її досягнення. У сучасному світі широкого використання інформаційних технологій, захист та підсилення національного іміджу надає країнам можливість збільшити свій геополітичний вплив на міжнародній арені [Короленко Н. Соломко В.:2018]. Також підтримка позитивного іміджу країни у засобах масової інформації може сприяти залученню інвестицій, розвитку туризму та підвищенню престижу країни на міжнародній арені. Проте, негативний імідж може значно пошкодити репутацію країни та мати негативні наслідки для її економіки та політики [83]. На думку дослідника Петрова, формування позитивного іміджу держави повинно базуватися на принципах прозорості та доступності у всіх сферах діяльності, сприяючи постійному діалогу з різними верствами населення. В свою чергу, він виділяє діяльність ЗМІ як одного з найефективніших засобів впливу на зовнішню та внутрішню спільноти [83].

У п'ятих, гуманітарна допомога та розвиток. Активна участь в гуманітарних програмах та проєктах розвитку сприяє підвищенню престижу

держави в міжнародному співтоваристві. Допомога в урядових та громадських ініціативах, таких як боротьба з бідністю, розвиток освіти, охорона здоров'я та екології, має позитивний вплив на імідж країни.

По-шосте, технології в освіті та науці. Як елемент «м'якої сили» може позитивно впливати на створення позитивного іміджу країни за рахунок залучення іноземних студентів до університетів країни, а також організації різноманітних наукових конференцій та обмінів досвідом із закордонними університетами.

Кожна з вище перелічених технологій є важливою складовою формування міжнародного іміджу, однак найбільш перспективними напрямками вважаються зовнішня політика, економічна діяльність, а також публічна дипломатія. Для побудови сильного міжнародного іміджу України доцільно буде використати досвід закордонних партнерів таких як: Велика Британія, Польща, та Швейцарія. В цих країнах основу іміджу складають: економічна сила, історико-культурні аспекти та унікальні риси держав. Ці країни формують позитивний вигляд про себе на міжнародній арені, враховуючи власний економічний розвиток, культурні особливості і сприйняття населенням власних унікальних особливостей. В свою чергу, це підвищує рівень іміджу країни, а також гуртує її населення навколо ідеї збільшення привабливості на міжнародній арені.

Безпосередньо в Україні цей процес вже реалізується за рахунок підвищення медіаграмотності суспільства, залучення його до міжнародних обмінів, зустрічей та інших заходів, що мають на меті підвищенні іміджу України. Однак ці процеси можуть бути посилені ще за рахунок економічної складової, зокрема завдяки створенню більш комфортних умов для бізнесу у сфері ІТ та агропромисловості навіть попри ризики, які несе військове вторгнення РФ. Вдале географічне розташування України та її агропромисловий потенціал мають заохочувати іноземний капітал та укорінити нашу державу як провідну в цьому економічному секторі.

Проте, для створення сильного та дієвого іміджу країни у довгостроковій перспективі й цього замало. Варто зосереджуватися на роботі в кожному з вище перелічених напрямках, щоб робити Україну більш привабливою як для жителів країни, так і для міжнародних партнерів.

Разом з тим, привабливий імідж країни разом з високою легітимністю її влади здатні синергійно впливати на зовнішню аудиторію та сприяти розвитку її міжнародних відносин [46, с.168].

Тож, сприяючи такому синергійному ефекту, технології легітимації також мають суттєвий вплив на міжнародні відносини, оскільки без легітимної влади неможливе нормальне існування держави, функціонування демократичних інститутів, розвиток громадянського суспільства тощо. Для більш чіткого розуміння ефективності використання легітимаційних технологій та їх ролі у міжнародних відносинах окреслимо поняття «легітимаційні технології», а також визначимо їх найефективніші види.

Так, Ж. Еллюль зазначає, що для нього особливою рисою технології є її ефективність, а безпосередньо технологія представляє собою «сукупність найбільш ефективних засобів в даний момент часу» [137]. В рамках технологічного підходу, легітимність за своєю сутністю є технологічною, оскільки є ресурсом, що дозволяє зменшувати ціну реалізації влади. Батьком легітимності називають М. Вебера. Саме він увів це поняття в науку, розуміючи під легітимністю виправданість і визнання домагань осіб, які претендують на панування, авторитет чи на право здійснення влади.

Легітимність – це стан або характеристика, яка вказує на законність, правомірність або прийнятність чого-небудь з точки зору юридичних, моральних або соціальних норм і стандартів. Вона позначає наявність підстав для визнання чого-небудь як правомірного, виправданого або морально припустимого. В свою чергу, «легітимація влади» – це процес, за допомогою якого влада, її дії, норми, інститути та посадові особи отримують властивості легітимності, що надає підстави громадянам вважати їх справедливими, законними та доцільними. Цей процес підтверджує юридичну природу влади,

обґрунтовує та виправдовує її рішення, створення владних структур, їх зміну та оновлення [54, с. 25-26]. Легітимація пов'язана з ідеологією, політичною культурою, політичною свідомістю, традиціями, громадянським суспільством. Це процедура суспільного визнання якої-небудь дії, діючої особи, факту, події.

Різниця між легітимністю та легітимацією – це різниця між результатом та процесом. Загалом проблема пошуку найбільш ефективної моделі забезпечення легітимності є однією з найбільш актуальних та найменш досліджених, як в площині теорії, так і стосовно практичних шляхів та методів. Складність проблеми полягає в тому, що процес легітимації в різних країнах має яскраво виражені індивідуальні особливості в системі владноуправлінських та легітимаційних процедур і дій.

Системних досліджень процесу легітимації у вітчизняній та зарубіжній політичній науці наразі обмаль. Тому ця проблема є відкритою для наукового пошуку з урахуванням класичних теорій, як це прослідковується в роботах Вебера, Істона, Франка, Еллюля та інших.

Наприклад, Т. Франк зазначив, що існують принаймні три розуміння легітимності у науці: інституціонально-процесуальне, процедурно-субстанційне та результативне [23, с. 131]. Однак, він підкреслює, що ці категорії легітимності не можуть охопити всю різноманітність її нюансів. В свою чергу, американський політичний аналітик Ф. Закарія вказує на те, що легітимність дозволяє встановлювати порядок денний, визначати кризу і мобілізувати підтримку політики як в межах країн, так і серед неурядових сил, таких як підприємницькі та масові організації [179, с. 247].

Міжнародна легітимність держави свідчить про сприйняття і визнання держави як законної та правомірної у міжнародному співтоваристві. Вона покладається на поняття правомірності, законності та прийнятності дій держави з точки зору міжнародних норм, принципів та стандартів. Міжнародна легітимність держави може бути підтримана або піддана сумніву в залежності від таких факторів як: ефективність, а також внутрішня

та зовнішня легітимність. В даному контексті ефективність — це здатність держави ефективно виконувати свої функції, забезпечувати безпеку та добробуту свого народу, а також здійснювати реформи та зовнішні дії відповідно до встановлених норм і процедур. Внутрішня легітимність — сприйняття держави як законної та легітимної з боку її внутрішнього суспільного середовища, а зовнішня легітимність — це сприйняття держави як законної та легітимної з боку міжнародного співтовариства.

В свою чергу технології легітимації в міжнародних відносинах можна визначити як політичні методи, процедури, прийоми та процеси, спрямовані на досягнення оптимальних та ефективних результатів у виконанні цілей та завдань певного суб'єкта міжнародно-політичної діяльності. Їх метою є здобуття, укріплення та розширення влади цього суб'єкта на міжнародній арені. Поняття «легітимаційні технології в міжнародних відносинах» або «технології міжнародної легітимації» охоплює всі можливі процеси, процедури та способи, пов'язані з легітимацією міжнародних відносин та спрямовані на отримання визнання політичної влади з метою задоволення інтересів різних учасників світової політики. На думку О. Висоцького, головна мета легітимаційних технологій полягає у встановленні значущості відносин, влади, інститутів, правил, принципів, рішень та символів [19]. Також він зазначає, що концепція легітимації політичної влади описує процес, який включає два взаємопов'язаних елементи. Перший — це постійна інституціолізована діяльність політичних суб'єктів, спрямована на забезпечення легітимності їх претензій до отримання, реалізації та розширення влади. Другий — це визнання суспільством важливості цих претензій, що виражається у вірі, довірі, погодженості та підтримці політичних суб'єктів у їх боротьбі за владу та її реалізацію [19].

В рамках політики та міжнародних відносин використовуються різноманітні легітимаційні технології, які допомагають політичним лідерам та організаціям набувати легітимності в очах громадськості. Серед найпоширеніших виділяють:

По-перше, виборчі процеси. Тобто проведення виборів та референдумів для легітимізації політичної влади. Адже прозорі виборчі процеси, дотримання вимог законодавства, незалежність виборчої комісії та спостерігачів є важливими елементами для забезпечення легітимності виборів. Варто розуміти, що легітимація носить виключно рефлексивний характер. Тобто суспільство легітимує чи делегітимізує владу лише за результатами її дії чи бездіяльності. Важливим є те, що на кінець 2022 року 72% населення світу (5,7 млрд) живе в автократіях; важливо, що 28% населення (2,2 млрд) живуть у закритих автократіях (диктатурах) і 13% (1 млрд) живуть у ліберальних демократіях. Кількість країн, що демократизуються за останні 10 років суттєво зменшилася. Все це є одним з чинників делегітимації влади в країнах світу [135].

По-друге, Конституція та правова база. Існування конституції, законів та правової системи, які визначають права та обов'язки громадян і обмежують політичну владу, є важливим елементом легітимації політичного режиму.

По-третє, громадська підтримка та легітимність. Підтримка суспільства є ключовою для легітимізації політичних лідерів. Політичні партії та лідери активно залучаються до громадського діалогу, вислуховують думки та потреби громадян, організовують зустрічі, дебати та громадські консультації, щоб збільшити свою легітимність.

По-четверте, виділимо чинник мас-медіа. На нашу думку, засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, газети та Інтернет, відіграють важливу роль у легітимації політичних процесів. Саме з їх допомогою політичні лідери транслюють свої ідеї, програми та досягнення до широкої аудиторії, що допомагає впливати на громадську думку.

У-п'ятих, однією з найефективніших легітимаційних технологій вважається технологія союзницького зв'язування [18]. Аналізуючи діяльність США на міжнародній арені дослідник Зб. Бжезинський зазначає, що американська гегемонія у світі підтримується складною системою союзів та

коаліцій, яка простягається по всьому світу. Він вказує на те, що НАТО зв'язує найбільш розвинені й впливові європейські держави зі Сполученими Штатами, надаючи США головну роль навіть у внутрішньо європейських справах. На його думку, США використовують легітимаційну технологію союзницького зв'язування, що дає їм можливість непомітно керувати процесами легітимації у світі шляхом діалогу, маневрування та досягнення формального консенсусу в рамках контрольованих американцями відносин у сфері колективної безпеки (НАТО, військові коаліції), економічного співробітництва (МВФ, Всесвітній банк, АТЕС) та прийняття правових рішень (Міжнародний суд ООН, Міжнародний трибунал по колишній Югославії (МТКЮ)). Таким чином США отримують міжнародне визнання своєї політики у світі.

Одним з яскравих прикладів невдалих союзницьких зв'язків можна назвати Російську Федерацію. Після розпаду СРСР, вона разом з Україною та Білоруссю заснувала Співдружність Незалежних Держав (СНД). На сьогодні до цього союзу входить 9 країн: Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Молдова, Російська Федерація, Таджикистан і Узбекистан. Проте, варто зауважити, що український парламент ніколи не ратифікував статут СНД, тому Україна ніколи не була її членом або навіть державою-учасницею, а лише мала статус держави-засновниці. Також відповідь Росії на існування НАТО було створення Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ). Це військово-політична міжнародна організація, до складу якої входять Білорусь, Вірменія, Казахстан, Киргизстан, Російська Федерація та Таджикистан. Проте, сама організація, як і багато інших російських інтеграційних проєктів, зазнає кризи через великі суперечності між її учасниками, кожен з яких має свої власні військово-політичні цілі в Центральній Азії та на Південному Кавказі. А після повномасштабного вторгнення в Україну, РФ остаточно втратила свої позиції на світовій арені та в міжнародних відносинах.

Щодо України, то використання технологій легітимації суб'єктами політичного процесу в Україні тут традиційно зумовлено боротьбою за владу. А одним з провідних гравців у змаганнях за владу з самого початку існування незалежної України виступає Президент. В рамках технології союзницького зв'язування Україна отримала великий поштовх лише після повномасштабного вторгнення російських загарбників. Зараз на міжнародній арені Президент країни є одним з найвпливовіших політиків, а держава проводить політику, спрямовану на європейську інтеграцію з залученням всіх інституцій. Так, в Конституції України визначений незворотний рух до Європейського союзу, а на міжнародній арені тривають активні обговорення щодо створення нових альянсів.

Зазначимо, що технологія союзницького зв'язування здійснюється на різних рівнях та формах. Наприклад, на міждержавному рівні вона охоплює укладання двосторонніх та багатосторонніх угод про різні форми співробітництва. На інституціональному рівні – створення та підтримку міжнародних організацій, які реалізують спільні інтереси союзників у певних сферах або щодо конкретних проблем. На політичному рівні включає реальну та ритуальну підтримку лідерів союзницьких країн, яка може виявлятися через надання експертної, гуманітарної та військової допомоги, висловлювання привітань та співчуттів. На економічному рівні включає виділення державної допомоги, кредитів через міжнародні фінансові організації, інвестиції в інфраструктурні проєкти. На громадянському рівні формує союзників серед громадян інших країн шляхом освітніх, наукових та культурних обмінів, а також використання різноманітних технологій м'якої влади.

Не слід забувати і про те, що з часів незалежності Україна активно вела політику двовекторності. Така технологія легітимації передбачає одночасну спрямованість на отримання легітимності як від країн пострадянського простору, так і від західних держав. На думку фахівців, головна перевага цього підходу полягає у тому, що успіхи в досягненні міжнародної

легітимності політичної влади в Україні на одному зовнішньополітичному напрямку можуть компенсувати невдачі і помилки на іншому. Однак, основний недолік полягає в тому, що ця двовекторність спричиняє недовіру з боку суб'єктів міжнародної легітимації української влади, оскільки вона проявляє непослідовність у розвитку відносин на кожному з цих напрямків і викликає певне вагання [16, с. 16]. Сьогодні ж через повномасштабне вторгнення окупантів, Україна намагається відсторонитися від Росії та відкривається до співпраці з США та країнами Європи, що говорить про перехід акцентів у міжнародних відносинах від двовекторності до європейської інтеграції.

Політика двовекторності, як технологія легітимації, на мою думку, запустила нові політичні процеси й показала свою неефективність. Бажання вести справи одночасно з Європою та РФ довгі роки було важливою складовою міжнародної політики України, але на практиці стало відправною точкою анексії Криму та повномасштабного вторгнення російських загарбників. Разом з цим зазначимо і позитивний момент. Він полягає у залученні США та Великої Британії до захисту України від російської агресії в обмін на відмову нашої держави від ядерної зброї. Аналіз ефективності та дієвості цієї допомоги залишимо для аналізу військовим фахівцям.

По-шосте, ще однією з провідних легітимаційних технологій в міжнародних відносинах вважається технологія «м'якої сили». Вона належить до стратегій і тактик, що застосовуються для досягнення політичних цілей шляхом впливу на інших акторів, не вдаючись до прямого застосування сили або примусу. Вона базується на здатності впливати на переконання, цінності, інтереси та поведінку інших людей, надаючи більше значення м'яким методам, таким як дипломатія, культурний обмін, економічна допомога та медіа. Основна ідея «м'якої сили» полягає в тому, що країна може бути більш успішною у досягненні своїх цілей, будуючи позитивні стосунки, співпрацю та взаємозалежність з іншими країнами. Замість використання загроз, примусу або економічного тиску, вона

намагається впливати на інших акторів шляхом привабливості своєї культури, політичної системи, економічного потенціалу, ідеалів та цінностей. «М'яка сила» може включати розповсюдження своєї мови та культури, демократичних цінностей, розвиток освіти та науки, сприяння гуманітарній допомозі, підтримку культурних обмінів, спортивну дипломатію, економічну допомогу та інші м'які інструменти впливу. Все це може сприяти створенню позитивного образу країни, залученню симпатій та сприяти більш глибокому розумінню та співпраці міжнародних акторів.

У професійну площину першим поняття «м'яка сила» ввів Джозеф Най із Гарвардського університету у першій половині 1990-х років. Однак, водночас він не заперечував корисності жорсткої сили. На думку дослідника, поєднання м'яких та жорстких владних ресурсів в ефективну стратегію є розумною владою. Серед основних принципів технології м'якої сили виділяють наступні:

Дипломатія та переговори. Основною сутністю є сприяння діалогу, вирішенню конфліктів і досягненню компромісу шляхом переговорів та дипломатичних зусиль.

Культурний обмін. Адже використання культурних обмінів, таких як музика, кіно, література і спорт, сприяє зміцненню міжнародних зв'язків та підвищення привабливості власної культури.

Економічна допомога. Надання фінансової та економічної допомоги іншим країнам вигідне тим, що може залучити з їх боку підтримку на міжнародній арені, та дозволить зорієнтувати ці країни щодо подальшої співпраці з Україною.

Публічна дипломатія. Тобто використання медіа, соцмереж та громадського простору для формування позитивного образу своєї країни та впливу на громадську думку.

Останній є одним з головних інструментів «м'якої сили», який впливає на політичні процеси в країні та по за неї. Саме публічна дипломатія використовується для сприяння зрозумінню, співробітництву та підтримці

міжнародних відносин. Вона включає в себе використання комунікаційних засобів та публічних виступів для побудови позитивного образу країни, сприяння довіри та залучення підтримки з боку інших націй. Вперше термін «публічна дипломатія» було використано в 1856 році в лондонській газеті Times, щоб описати культуру та ввічливість [146, с. 19]. У 1965 році Едмунд Гулліон вніс цей термін до наукового вжитку. Головною причиною використання нового терміну була необхідність замінити вислів «пропаганда», який мав негативний відтінок. Фахівці підкреслюють, що публічна дипломатія має взаємозв'язок з конструктивізмом, який розвинувся як окрема теорія міжнародних відносин у 1980-90-х роках. За цією теорією, міжнародні відносини розглядаються як соціальні інститути, а фактори, такі як ідеї, вірування, переконання та очікування, що безпосередньо пов'язані з іміджем країни, мають вплив на міжнародні відносини. В основі інтересу актора є його ідентичність, яка формується на основі уявлень про державу завдяки в тому числі впливу державних органів, засобів масової інформації, а також політичних партій та громадських організацій [113].

Головні принципи публічної дипломатії полягають у відкритості, прозорості та ефективному спілкуванні з громадськістю та міжнародними партнерами. Вона спрямована на залучення уваги до важливих питань, таких як мир, безпека, розвиток, права людини та інші глобальні проблеми.

Основні інструменти публічної дипломатії включають:

Комунікаційні канали, тобто використання мас-медіа, соціальних мереж, вебсайтів та інших засобів для поширення інформації та спілкування з аудиторією.

Культурну дипломатію. Іншими словами – організацію культурних заходів, обмінів митцями, літературними та художніми проектами, що допомагають залучати увагу та будувати позитивний образ країни.

Як соціальний інструмент публічної дипломатії використовуються громадськість та активісти. Їх діяльність спрямована на співпрацю з

недержавними організаціями, та іншими представниками громадськості для спільної роботи над важливими питаннями та залучення до них підтримки.

Дипломатичні установи. Неабияке значення має створення та підтримка дипломатичних мереж, таких як посольства, консульства, дипломатичні місії та інші, для сприяння комунікації, співпраці з іншими країнами.

У сучасному світі за допомогою «м'якої сили» ЄС створив привабливою ідею євроатлантичної інтеграції, а Франція зберігає свою національну ідентичність і вдало відстоює специфічні національні інтереси.

Щодо позитивного досвіду використання Україною «м'якої сили», варто відзначити, що країна активно бере участь у вирішенні міжнародних та внутрішніх конфліктів, а також врегулюванні кризових ситуацій. Україна, попри велику війну, продовжує надавати допомогу країнам третього світу, бере участь у проведенні глобальних міжнародних спортивних, культурних і соціальних заходах. Як приклади можна згадати велике бажання України продовжувати так звану «Зернову угоду» навіть у складні воєнні часи в умовах постійних атак з боку РФ. Все це значно підвищує імідж Україні на міжнародній арені, в тому числі і серед країн третього світу. Також, не дивлячись на повномасштабне вторгнення загарбників, Україна не відмовляється від участі в європейських та міжнародних спортивних змаганнях на найвищому рівні (окрім змагань, в яких приймають участь громадяни РФ). Таким чином, наша держава показує всьому світу стійкість та рішучість українського народу, а також показує жахи війни на весь світ.

Більше того, євроатлантична інтеграція стала позитивним досвідом для побудови громадянського суспільства в Україні та внутрішньополітичної інтеграції. Угода про асоціацію між Україною та ЄС була синхронно ратифікована Верховною Радою України та Європейським Парламентом 16 вересня 2014 року. Вона набула чинності у 2017 році після ратифікації країнами-членами ЄС. Попри непростий час для України, ці події мали позитивний вплив і посилили її імідж.

Вибори 2019 року в Україні показали відсутність у суспільстві кризи інституціональної легітимності влади. Оскільки після Революції гідності на хвилі піднесення населення усвідомило, що має можливість впливати на соціально-політичні процеси в державі, що і є проявом демократичних перетворень. На відміну від 2006 року, коли за даними досліджень Фонду «Демократичні ініціативи», більшість людей стверджувало, що «вибори проводяться лише для створення видимості демократії, якої немає (48%)» [55, с. 222]. Вищезгадані факти засвідчують, що «м'яка сила» як інструмент формування державної іміджевої політики має високу ефективність.

Зараз легітимаційні технології на міжнародній арені виступають як ефективні інструменти для регулювання міжнародних відносин. Завдяки ефективному використанню цих інструментів можна розвивати культурну, економічну, науково-освітню і спортивну співпраці з метою підвищення статусу держави на світовій арені та її легітимності. Сьогодні у глобальному світі найбільш ефективними та перспективними є легітимаційні технології союзницького зв'язування, а також технології «м'якої сили». Їх ефективне використання дає фундамент для успішної реалізації будь-яких інших легітимаційних заходів на світовій арені.

Задля підвищення іміджу і привабливості України на міжнародній арені пропонуємо активніше залучати молоде покоління до різноманітних культурно-соціальних міжнародних обмінів, а також створити на рівні обласних і міських осередків профільну раду, яка опікуватиметься питаннями проведення тематичних культурно-масових заходів та заохочуватиме туристів до дискусій про Україну.

Для цього треба політична воля представників місцевого самоврядування, а також залучення активної молоді до соціальної діяльності. Ризики полягають у залученні, як правило, некомпетентних, але активних людей до процесів державотворення тому така діяльність потребує кваліфікованого керівництва. Серед переваг підвищення іміджу і

привабливості України на міжнародній арені, обмін досвідом, створення спільних проєктів тощо.

Також в епоху цифрових технологій доцільно використовувати та підвищувати якість роботи медіа, соцмереж для формування позитивного образу країни і її впливу на громадську думку. Це можна робити на державному рівні шляхом проведення акцій, флешмобів, форумів, коворкінгів в тому числі із залученням іноземних фахівців. Такий елемент м'якої сили має чимало переваг, серед яких: заохочення до співпраці, розвиток міжнародних зв'язків, а також поглибленні співпраці на всіх рівнях, що сприяє легітимації держави на міжнародній арені та підвищує її привабливість.

Легітимаційна технологія «м'якої сили» на сьогодні є найбільш прогресуючою, адже більшість країн, в тому числі і Україна, зацікавлені у залученні розумних і працьовитих громадян, лідерів думок, інвесторів тощо. Всі вони є рушієм соціокультурних та економічних процесів

Підбиваючи підсумки варто зазначити, що легітимаційні та іміджеві технології міжнародних відносин України створюють синергію впливу на зовнішнє середовище. Особливо актуально це під час великої війни, адже Україна робить великі зусилля для покращення іміджу на міжнародній арені, навіть попри низку кризових чинників. Не припиняють роботу посольства, дипломатичні місії та культурний обмін. Українська держава стала на незворотній шлях до євроатлантичної інтеграції, в рамках цих процесів набуває рис сучасної європейської країни, що розвивається. Завдяки вірно встановленим акцентам у зовнішній політиці та ефективній діяльності у сфері публічної дипломатії вдалося чітко визначити вектор розвитку держави та виокремити основні цілі і завдання. Була представлена стратегія публічної дипломатії МЗС України до 2025 року, вона визначає 7 ключових напрямів публічної дипломатії: культурна, експертна, економічна, кулінарна, цифрова, науково-освітня та спортивна. В основі стратегії залишається й національний

бренд «Ukraine Now» для збереження сталості стратегічних комунікацій держави.

В свою чергу, дослідження розширює сприйняття іміджу в сучасному світі та свідчить про необхідність залучення досвіду розвинених європейських країн, зокрема: Великої Британії, Польщі та Швейцарії, а також підвищення індексів глобальної конкурентоспроможності, сприйняття корупції та економічної свободи. Все це є одними з ключових вимог для вступу України до Європейського Союзу. Для покращення іміджу України потрібна відповідальна політика та застосування сучасних наукових підходів. Ключове значення має пошук ефективних шляхів підвищення свідомості суспільства та створення привабливого іміджу України на міжнародній арені.

Разом з цим, інструменти публічної дипломатії дозволяють державним політичним інститутам впливати на свідомість громадськості, формувати позитивний імідж та сприяти підтримці своїх політичних, економічних та соціальних цілей. Вона також сприяє побудові довіри та розуміння між країнами, що відіграє важливу роль у врегулюванні конфліктів та сприяє співпраці.

За допомогою технологічного підходу було проаналізовано основні технології легітимації, що використовуються на міжнародній арені. Була окреслена ефективність використання різних технологій легітимації як регулюючих інструментів у міжнародних відносинах України. Також в рамках дослідження було окреслено синергію впливу легітимаційних та іміджевих технологій міжнародних відносин України. Зокрема, такі легітимаційні технології як: політика двовекторності, союзницького зв'язування і «м'якої сили» є найбільш дієвими в рамках міжнародних відносин. Кожна з них покликана всіма засобами збільшити привабливість і вагу країни в рамках міжнародних відносин.

Водночас, зворотні гібридні легітимаційні технології, що використовуються Росією у міжнародних відносинах, виявилися принципово безперспективними, оскільки вони не базуються на універсальності та

унікальності, а є лише невдалою копією втілення американських та європейських дослідників.

В свою чергу, проблема використання «м'якої сили» у контексті міжнародних відносин потребує подальшого вивчення, оскільки у сучасному світі цифрових технологій з'являються нові форми дієвої реалізації такої технології. Наприклад – створення міжнародних онлайн-курсів з вивчення іноземних мов, міжнародні поїздки за обміном досвіду, а також різноманітні форуми та заходи.

Проведене дослідження доводить необхідність посилення зусиль всіх політичних інститутів і акторів міжнародних відносин, громадян, лідерів думок та представників організацій на підвищенні іміджу і легітимності України. Для цього варто активніше залучати молоде покоління до культурно-соціальних міжнародних обмінів, а також створити на рівні обласних і міських осередків профільну раду, яка опікуватиметься питаннями проведення тематичних культурно-масових заходів, розповідатиме про нашу державу та заохочуватиме туристів до дискусій про Україну.

Висновки до розділу 3

Традиційна дипломатія між державами, здійснюється урядом та його установами за допомогою офіційних представників. Її технології мають давні традиції, що склалися віками. Не менш важливі певні формальні та неформальні правила в цих технологіях, пов'язані з умовами роботи дипломатів (дипломатичний імунітет), протокольні норми, можливість проведення переговорів і контактів на таємному або непублічному рівні, наявність офіційних і захищених каналів зв'язку тощо. Міжнародні правові норми здійснення такої дипломатії визначає Венська конвенція про дипломатичні відносини, ухвалена 1961 року. Але часи змінюються, змінюється й технології дипломатії. Міжнародні відносини ґрунтуються не тільки на традиційній дипломатії, суб'єктами якої є переважно урядові структури, в останні 10-20 років поряд із традиційною, тобто міжурядовою

дипломатією та її технологіями, розвиваються й інші, вони поширюються в міжнародних зв'язках і активно розвиваються в Україні. У цій роботі досліджено такі новітні технології міжнародних відносин, що стосуються публічної дипломатії. Актуальними у міжнародних відносинах сьогодення є інформаційно-комунікативні технології, а також іміджеві та легітимаційні технології. Вони також розглянуті в цьому розділі.

В основі дослідження лежить технологічний підхід, який дозволив вперше здійснити системний аналіз передових технологій міжнародних відносин України.

По-перше, визначено особливості публічної дипломатії як технології зовнішньої політики України та наголошено, що вона є необхідним інструментом для досягнення цілей сучасної України на міжнародній арені. Зокрема, визначено, що публічна дипломатія тісно пов'язана і з концепцією «м'якої сили» тобто здатності добиватися бажаного на основі добровільної участі інших країн, що є актуальним для країни під час великої війни з РФ.

По-друге, під час дослідження визначено, що в Україні публічна дипломатія як технологія зовнішньої політики вийшла на новий рівень з військовою агресією РФ. У порівнянні з довоєнним періодом (до 2014 року анексії Криму), українська держава пасивно себе вела на міжнародній арені, не приділяючи особливої уваги збільшенню привабливості та залученню підтримки. Наголошено на необхідності посилення зусиль всіх акторів міжнародних відносин, громадян, лідерів думок та представників організацій на підвищенні іміджу України та також її економічному, соціальному, політичному і культурному збагаченні. Для цього запропонували сформувані компетентні фахові групи, які підпорядковуватимуться профільним міністерствам, а також створити громадську інституцію з кібербезпеки.

По-третє, в рамках дослідження інформаційно-комунікативних технологій було з'ясовано, що електронні ресурси є важливим інструментом в політиці сучасної України та сприяють її зв'язку з іншими державами. З'ясовано, що особливо з початком повномасштабного вторгнення

російських окупантів в Україну збільшився вплив інформаційно-комунікативних технологій на маси людей. У зв'язку з чим, наголошено на необхідності цифровізації та розширення сфер впливу в зовнішній політиці країни. Наголошено й на необхідності дієвого використання PR-технологій та розвитку іміджу лідерів громадської думки, які є одними з ключових акторів зовнішньої політики України.

По-четверте, окреслено синергію впливу легітимаційних та іміджевих технологій міжнародних відносин України. На основі дослідження та власних спостережень визначено, що легітимаційні та іміджеві технології міжнародних відносин України однаково сильно впливають на зовнішнє середовище під час великої війни з РФ. Адже вони дозволяють мобілізувати закордонних партнерів у допомозі Україні, а також покращують імідж на міжнародній арені. Наголошено, що для покращення іміджу України потрібна відповідальна політика та застосування сучасних наукових підходів. Також визначено, що такі легітимаційні технології як: політика двовекторності, союзницького зв'язування і «м'якої сили» є найбільш дієвими в рамках міжнародних відносин.

По-п'яте, наголошено на необхідності посилення зусиль всіх політичних інститутів і акторів міжнародних відносин, громадян, лідерів думок та представників організацій на підвищенні іміджу і легітимності України. Для цього запропоновано активніше залучати молоде покоління до культурно-соціальних міжнародних обмінів, а також створити на рівні обласних і міських осередків профільну раду, яка опікуватиметься питаннями проведення тематичних культурно-масових заходів, розповідатиме про державу та заохочуватиме туристів до дискусій про Україну.

ВИСНОВКИ

Здійснення системного аналізу понятійно-категоріального комплексу технологій міжнародних відносин України з акцентуацією на взаємодію у кризовому стані, за якого міжнародний простір для України поляризований в координатах друг – ворог, виявило актуальність розгляду в сучасних наукових розвідках термінів «міжнародні відносини», «технології міжнародних відносин», «публічна дипломатія», «кібербезпека», «імідж держави» та інших, враховуючи спрямованість міжнародних акторів на певну теоретичну парадигму зовнішньої політики й міжнародних відносин. Відтак дружні стосунки між країнами можуть бути не тільки результатом ситуативної вигоди у підтриманні свого status quo і балансу сил на міжнародній арені, як найчастіше виглядає в політичному реалізмі. Дружні стосунки можуть бути результатом спільних інтересів, певного взаємного позиціонування країн, їх політичних лідерів, і попри тип їх політичних систем, у такому разі сторони досягають згоди щодо норм і правил відносин, тобто діють у парадигмі конструктивізму. Такі ж міркування справедливі й для іншої варіативної динаміки у контексті ворожих відносин між країнами. Іншими словами, необхідно враховувати, в рамках яких теоретичних парадигмальних ознак будують свої стосунки міжнародні актори.

Загалом, серед основних концепцій міжнародних відносин, з урахуванням ролі акторів у застосуванні технологій, проаналізовано наступні: 1. Ліберальний інтернаціоналізм і реалізм (у контексті сприяння демократизації пострадянських країн і експлікації синергетичної сутності варіативної динаміки технологій міжнародних відносин, експлануючих біхевіоральну спрямованість країн, так показано чотири варіанти виходу з біфуркації міжнародних відносин : силовий сценарій (за наявності ресурсів); технологією виживання (керувати за допомогою малих систематичних зусиль); сценарій шару, що перемішує (життя в кризі прогресує, тому доцільно задіяти змішаний варіант – силовий +виживання); технологія особливого пасивного пошуку-зустрічі (через невеликі ресурси слід чекати

зручного моменту, і за збігом позитивних умов – швидко діяти з концентрацією ресурсів). 2. Функціоналізм та неофункціоналізм, висновок з їх дослідження такий – для України зараз вкрай важливим є використання горизонтальних зв'язків на всіх континентах для всебічної допомоги, а будь-яка взаємодія має бути поступовою (концепція «переливання»). 3. Теорія трансакціоналізму (детермінує технології міжнародних відносин в напрямку докладання зусиль в міжнародній комунікації саме в тому секторі зв'язків з іншою країною, в якому найбільше шансів дійти згоди). 4. Конструктивізм (головним чинником міжнародних відносин виступає соціальний суб'єкт, саме він створює умови теоретичного обґрунтування своїх дій через інтереси, норми, його теоретики констатують, що міждержавні об'єднання матимуть більшу анархічність, коли сила держав приблизно рівна, і навпаки, асиметрія в силі взаємодіючих держав знижує анархічність і породжує ієрархічність).

Безпосередньо, технології міжнародних відносин України містять використання різних інформаційних, комунікаційних та аналітичних засобів для сприяння співпраці й розвитку, врегулюванню конфліктів між країнами та іншими міжнародними акторами. Тобто, їх синергія дає змогу досягати бажаного результату на міжнародній арені.

Дисертаційна праця виконана на основі принципів системного аналізу, історизму, та наукової об'єктивності. У дослідженні використано поряд з традиційними методами формальної логіки й інші методи, зокрема порівняльний, за його допомогою вдалося встановити відмінності між технологіями міжнародних відносин за вирішення конкретних завдань.

Використання методів моделювання та прогнозування, сприяло можливості побудувати схему впливу технологій міжнародних відносин на індивідів і груп внутрішнього, зовнішнього середовища, формулюванню рекомендацій щодо вдосконалення технологій міжнародних відносин. Останнє стало можливим завдяки ретроспекції становлення і розвитку технологій публічної дипломатії в Україні, аналізу існуючих тенденцій її розвитку в сучасності.

Наукові підходи, задіяні в дисертації, створили синергію досягнення поставленої мети. В основу проведеного дослідження покладено технологічний підхід, що дозволило проаналізувати найважливіші аспекти сучасних міжнародних відносин України в контексті мотивуючих інтеракцій.

До того ж сформульовано системно-структурний підхід до аналізу технологій міжнародних відносин України, що ґрунтується на структурному алгоритмі взаємодії суб'єктів та об'єктів в часовому вимірі, цей структурний алгоритм взаємодії полягає в поєднанні у систему суб'єктів, об'єктів міжнародних відносин і, в залежності від конгруентності їх ментального простору констеляції системи технологій взаємної біхевіоральності.

Синергетичний підхід допоміг змодельовати динаміку міжнародних відносин, окреслити дієвість поєднання легітимаційних та іміджевих технологій міжнародних відносин України, показати синергетичну сутність варіативної динаміки технологій міжнародних відносин в умовах реалізму і ліберального інтернаціоналізму, технологій подолання криз.

Соціально-психологічний вплив в міжнародних відносинах проявляється через різноманітних суб'єктів, які взаємодіють у глобальному світі. Серед таких виділяємо наступних: лідери країн, засоби масової інформації, міжнародні організації, міжнародні корпорації та ін., хоча є й інші суб'єкти, вплив перелічених суб'єктів є максимальним. Провідними інструментами соціально-психологічного впливу технологій міжнародних відносин виступають: використання соціальних мереж; такі напрями публічної дипломатії як цифрова дипломатія, культурна дипломатія; гібридні військові стратегії та інші сучасні методи. Соціально-психологічні особливості впливу технологій на міжнародні відносини, у позитивному прояві полягають у їх здатності формувати спільний ментальний простір у певному регіоні, зокрема на теренах Європейського Союзу і України; штучні негативні інтенції призводять до створення так званої соціально-психологічної інфраструктури конфлікту, вона потрібна для того, щоб адаптуватися до

затяжного, виснажливого конфлікту, до неї слід зарахувати колективну пам'ять, етос конфлікту та колективні емоційні орієнтації.

Враховуючи широке різноманіття суб'єктів технологій міжнародних відносин, зокрема України, існує чимало їх класифікацій в залежності від ракурсу дослідження цих суб'єктів. Однак спільний підхід до них полягає у визначенні їх місця в системі взаємодії – організатор-виконавець. У цьому контексті в більшості випадків, особливо в практичних дослідженнях, для аналізу конкретної взаємодії зазвичай використовується термін «суб'єкт» як особа, що має вплив на зовнішній світ, здатний впливати на міжнародні відносини, змінювати їх тенденції, тоді як учасник може виконувати будь-яку активність на міжнародній арені та мати виконавчий характер. Уточнення специфіки суб'єктів технологій міжнародних відносин України, а також їх діяльності, спрямованої на покращення іміджу держави показало, що навіть в умовах війни в Україні з'являється чимало інноваційних проєктів, а лідери думок на теренах нашої держави та за кордоном мотивують зовнішнє середовище до співпраці, тим самим сприяючи поживленню міжнародних відносин, розвитку економіки у цей складний час.

Аналіз об'єктності технологій міжнародних відносин України показав їх подвійний розподіл на внутрішніх та зовнішніх. Важливість синергетичного підходу до орієнтацій технологій міжнародних відносин пояснюється необхідністю пошуку ключових об'єктів, котрі мотивовані цим впливом, здатні, організувати політичний процес, економічні відносини, соціальне життя, активуючи міжнародні стосунки між Україною та зарубіжними партнерами. Тож уточнення схеми впливу технологій міжнародних відносин на індивідів і груп зовнішнього середовища показало, що вона полягає в активації соціальних об'єктів, які змінюють політичну спрямованість внутрішнього середовища як результат суб'єкт-об'єктних інтеракцій, що в свою чергу стимулює переорієнтацію економіки й соціальної сфери, налаштовуючи їх на плідні зовнішні відносини.

Сприяють цим процесам технології публічної дипломатії. Публічна дипломатія є важливим інструментом зовнішньої політики сучасних держав, в тому числі і України. Вона відіграє важливу роль у побудові позитивного іміджу держави, а також сприяє розумінню та сприянню її інтересам на міжнародній арені. Одним з основних завдань публічної дипломатії є підвищення інформованості та свідомості громадськості у світі про Україну, її культуру, історію, досягнення та виклики, з якими країна зіткнулася. Це досягається через активне використання засобів масової інформації, соціальних мереж, організацію культурних та освітніх заходів, виставок, фестивалів, конференцій та інших заходів з метою популяризації України.

Попри те, що від початку існування незалежної України у 1991 році зовнішня політика держави поступово вибудовувалася навколо країн колишнього СРСР, Україна, як новостворена держава мала з нуля вибудовувати взаємовідносини на міжнародній арені, знаходити друзів та поступово інтегруватися у соціально-політичні та економічні світові процеси.

Усвідомлення важливості розвитку публічної дипломатії як технології, мотивуючої закордонні країни до розвитку двосторонніх і багатосторонніх зв'язків з Україною прийшло не відразу, на державному рівні воно стало очевидним лише у 2015 році, коли в Міністерстві закордонних справ було створено Управління публічної дипломатії. У дисертації дослідження перспектив розвитку публічної дипломатії України виявило ряд слабких елементів її реалізації. Перш за все, не вистачає атрактивності та системності публічної дипломатії, попри вісім років фактичного існування в Україні, досвіду ефективної реалізації публічної дипломатії обмаль, про це свідчить організація та зміст міжнародних виставок, на яких демонструє свої досягнення Україна, тому МЗС країни варто забезпечити підготовку високопрофесійних кадрів у цій галузі технологій.

Інформаційно-комунікативні технології варто розглядати як основну складову технологій традиційної дипломатії, публічної дипломатії в її цифровому форматі. Вони допомагають створювати імідж України та

корегувати його, виходячи з поточних нагальних завдань. Останніми роками Україна значно просунулась, створюючи досконалі проекти у сфері технологій публічної дипломатії, оскільки культурний обмін між Україною та іншими країнами світу в сучасних умовах відбувається з використанням цифрових платформ. Яскравим прикладом є діяльність новоствореного Українського інституту. Його місія полягає у зміцненні міжнародної й внутрішньої суб'єктності України засобами культурної дипломатії. Крім того, є соціальний запит на активізацію економічної діяльності в кризових умовах, тому окрім цифрових додатків і платформ таких як «Дія», вдосконалюються й виникають інші технології.

Серед них дослідження виявило таку технологію як кризовий PR, її ефективність в контексті провідних рис корелюється з головними рисами, серед них: відкритість, чесність, гнучкість та адаптивність. Крім того, в умовах війни потрібен додатковий стимул-чинник, що може суттєво вплинути на розвиток міжнародних зв'язків в економіці, і таким новим напрямком діяльності є GR менеджмент. За вдалої GR діяльності, вони розвиватимуться більш успішно, через довіру до влади, а отже й спрощення регулюючих норм для компаній.

Технології формування міжнародного іміджу держави є комплексними та різносторонніми, і вони залежать від низки факторів, таких як: історія країни, політика, економіка, культура, інноваційні досягнення та інше. Особливо під час великої війни в Україні важливим фактором для успішного розвитку країни на міжнародній арені є її імідж. Не менш важливе значення у формуванні міжнародного іміджу держави мають й глобальні стандарти, які були прийняті міжнародною спільнотою та закріплені в міжнародному праві й документах міжнародних організацій, а також відображені в рейтингах організацій. В свою чергу, формуванню позитивного іміджу України на міжнародній арені протидіє Росія через свої маніпулятивні технології новітнього зразка, наприклад *deep fake* та ін.

Причому, легітимаційні технології у внутрішньому і зовнішньому середовищі неефективні без технологій створення іміджу, їх синергія дає бажаний ефект, що показано в дисертації. Технології легітимації також мають суттєвий вплив на міжнародні відносини, оскільки без легітимної влади неможливе нормальне існування держави, функціонування демократичних інститутів, розвиток громадянського суспільства тощо.

До того ж легітимність за своєю сутністю є технологічною, оскільки в її основі ресурс, що дозволяє зменшувати ціну реалізації влади. Найбільш значущою, з огляду на технологію що має цінність, виглядає така характеристика легітимності – легітимність дозволяє встановлювати порядок денний, визначати кризу і мобілізувати підтримку політики як в межах країн, так і серед неурядових сил, таких як підприємницькі та масові організації.

Міжнародна легітимність держави свідчить про сприйняття і визнання держави як законної та правомірної у міжнародному співтоваристві.

В свою чергу технології легітимації (набуття легітимності) в міжнародних відносинах можна визначити як політичні методи, процедури, прийоми та процеси, спрямовані на досягнення оптимальних та ефективних результатів у виконанні цілей та завдань певного суб'єкта міжнародно-політичної діяльності.

Отже, аналіз всього різноманіття технологій формування міжнародного іміджу України та технологій легітимації держави в міжнародних відносинах виявив специфіку синергії цих технологій, що залежить від ступеня персоніфікованої конгруентності іміджу та образу головних акторів зовнішньої політики України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєв В. (2019). Взаємовідносини держави та суспільства: навч. посіб. Дніпро: Грані, 172 с. URL: <https://grani-print.dp.ua/index.php/home/issue/view/33>.
2. Амро Т. (2023). Технології електронного урядування та комунікації публічного управління під час воєнного стану. Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління, Випуск 1 (67), с.5-8. URL: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1\(67\)-1](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2023-1(67)-1).
3. Андрійчук В. (2016). Сутнісний аспект методології наукових досліджень. Економіка АПК. № 7. С. 87-94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2016_7_14.
4. Анісімович-Шевчук О. (2022). Сучасні інформаційно-психологічні впливи в системі міжнародних відносин у контексті російсько-української війни 2014–2022 рр. Publishing House «Baltija Publishing». С. 99-119. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/276/7545/15720-1>.
5. Антикризовий PR: не панікувати, а діяти. (2023). Troubleshooter solutions. URL: <https://troubleshooter.com.ua/services/public-relations-all/anti-crisis-pr-do-not-panic-but-act/>.
6. Балабанов К. (2018). Публічна дипломатія як відповідь на виклики сучасності. Україна дипломатична: наук. щорічник. Київ, 2013. Вип. 14. С. 989–1007. URL: https://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/525/1/pd_yak_vidpo_vid.pdf.
7. Бандурка О., Головка О., Передерій О. (2018). Теорія держави і права: підручник. МВС України, Харків. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/6689>.

8. Барбашина К. (2021). Синергетичний підхід як інструмент дослідження міждержавних відносин. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, Том 13 № 2. С. 49-55. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/1071/1194>.
9. Басюк Т., Думанський Н., Пасічник О. (2020). Основи інформаційних технологій: навч. Посіб.; М-во освіти і науки України. Львів: Новий Світ-2000, 390 с. URL: https://ns2000.com.ua/wp-content/uploads/2019/07/Osnovy-inform_tekhnolohiy.pdf.
10. Белавіна Т. (2020). Проблеми соціально-психологічного супроводу неповнолітніх в період підготовки до звільнення з місць позбавлення волі. Теоретичні і прикладні проблеми психології. № 2(52). С. 322. URL: <https://doi.org/10.33216/2219-2654-2020-52-2>.
11. Богуславський Є., Дорохов Є. (2017). Концептуалізація невизначеності у сучасній економічній системі. вплив ефекту талеба на розвиток економіки України . Інвестиції: практика та досвід. № 17. С. 62–69. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/17_2017/13.pdf.
12. Боднар І. (2014). Інформаційна безпека як основа національної безпеки Mechanism of Economic Regulation. № 1. С. 68-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mre_2014_1_8.
13. Бурейко Н. Публічна дипломатія в українському контексті: як освоювали terraiacognita. Рада зовнішньої політики Українська призма: веб-сайт. URL: <http://prismua.org.tilda.ws/publicdiplomacyukraine>. (дата звернення: 26.08.2022).
14. Висоцький О. (2008). Інформаційні технології легітимаційної. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Сер.: Політологія. Т. 93, Вип. 80. С. 87-91. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2008_93_80_22.
15. Висоцький О. Технології легітимації політичної влади: теорія і практика. Пороги, 2010. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9401/1/M_Tur_TL_IS.pdf.

16. Висоцький О. (2012). Політична влада в Україні: проблеми легітимації та модернізації: монографія. Дніпропетровськ : Інновація. 132 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotskyi_Oleksandr/Politychna_vlada_v_Ukraini_problemy_lehitymatsii_ta_modernizatsii.pdf.
17. Висоцький О. (2016). Технологічний підхід до дослідження міжнародних відносин. Матеріали всеукраїнської наукової конференції. Частина II. – Дніпропетровськ: Роял Принт, С.8-13. URL: <https://www.academia.edu/61697934>.
18. Висоцький О. (2017). Легітимаційні технології в міжнародних відносинах. Науково-теоретичний альманах Грані, 20(10), 98-104. URL: <https://doi.org/10.15421/1717138>.
19. Висоцький О. (2017). Легітимація. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т.2: Філософія права. Х.: Право, 2017. С. 398-401. URL: https://www.academia.edu/35586791/Висоцький_О_Ю_Легітимація_Велика_українська_юридична_енциклопедія_у_20_т_Т_2_Філософія_права_Х_Право_2017_С_398_401.
20. Висоцький О. (2020). Публічна дипломатія: конспект лекцій. Частина I. Дніпро: СПД «Охотнік», 56. с. URL: https://www.academia.edu/42961187/Висоцький_О.Ю._Публічна_дипломатія_конспект_лекцій._Частина_1.
21. Висоцький, О., Висоцька, О. (2020). Технології публічної дипломатії: методологічні основи та практичний потенціал. Епістемологічні дослідження у філософії, соціальних і політичних науках, 3(1), 139-147. <https://doi.org/10.15421/342015>.
22. Висоцький О., Павлов Д. (2020). Простори пропаганди як структурно-функціональні виміри її розгортання у внутрішній політиці та на міжнародній арені. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 12 (1), 114-122. URL: <https://doi.org/10.15421/352013>.

23. Висоцький О. (2021). Теорія легітимності міжнародного права Томаса Франка. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. №7. С.129–140. URL: <https://doi.org/10.31866/2616-745x.7.2021.233313>.
24. Відділ зв'язків з інвесторами «Interpipe». URL: <https://interpipe.biz/contacts/contacts>.
25. Войтко М. (2021). Як соціальні мережі впливають на протести в Україні. Українська правда, 6 квітня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/04/6/7289180/>.
26. Волошенюк О. (2022). Гібридна агресія РФ: інформаційна війна та конструювання іміджу НАТО як агресора. The security architecture of European and Euro-Atlantic space. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/247/6952/14476-1>.
27. Воронкова В. (2008). Глобалізація як процес універсалізації стосунків між державою та ринком. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Вип. 35. С. 15-35. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/znpqgvzdia_2008_35_4.pdf.
28. Всеукраїнський ревматологічний форум - 2023 з міжнародною участю, 25 - 27 жовтня 2023 р. URL: <https://www.nuozu.edu.ua/n/p/11030-vseukrainskyi-revmatolohichniy-forum-2023-z-mizhnarodnoiu-uchastiu#gsc.tab=0>.
29. Гербеда С. (2015). Government Relations: Примирні процедури як спосіб цивілізованого лобювання. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2015-4/doc/1/02.pdf>.
30. Горбенко О. (2018). Нове регулювання кібербезпеки в контексті міжнародного досвіду. Юрист & закон, №21. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011604.
31. Гулай В., Базюк К. (2022). Інформаційно-психологічна складова гібридної війни Російської Федерації проти України (2014–2021 рр.): теоретико-методологічні засади дослідження. The Russian-Ukrainian

- war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6326/13362-1>.
32. Гупайло А. (2022). «Механізми взаємодії держави та суспільства: сутність та призначення». URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/47473/1/Гупайло%20А.pdf>.
33. Гута С. (2017). Поняття «кризова ситуація, зумовлена воєнно-політичними чинниками», «воєнно-політична криза» в теорії державного управління. Інвестиції: практика та досвід. № 7. С. 116-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_7_24.
34. Гуцал С. (2010). Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави. Стратегічні пріоритети. №3 (16). С. 106–113.
35. Департамент публічної дипломатії та комунікацій (2023). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/pro-ministerstvo/struktura/strukturni-pidrozdili/politichnij-departament>.
36. Децик О. (2019). Державний механізм координації діяльності суб'єктів публічної дипломатії в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Державне управління. Т. 30(69), № 3. С. 59-66. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30\(69\)_3_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/sntvupa_2019_30(69)_3_13).
37. Динник І. (2017). Взаємовідносини держави та суспільства в контексті сучасних дослідницьких підходів. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2017_9_12.
38. Дорош Л. (2012). Багатоманітність міжнародних акторів: проблеми класифікації. Наукові праці Чорноморського державного університету

- імені Петра Могили. Сер. : Політологія. Т. 182, Вип. 170. С. 14-18. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2012_182_170_5.
39. Доценко Н., Гончар, І., Скринник, А., & Жебель, Ю. (2015). Інструменти управління зацікавленими сторонами у рамках підвищення життєздатності проекту. Радіоелектронні та комп'ютерні системи. № 2. С. 150–154. URL: <http://dspace.library.khai.edu/xmlui/handle/123456789/4026>.
40. Дрешпак, В.М. (2015). Комунікації в публічному управлінні: навч. посіб. / В.М. Дрешпак. Д.: ДРІДУ НАДУ. 168 с. URL: <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/3136/1/Комунікації%20в%20публічному%20управлінні.pdf>.
41. Європейський банк реконструкції та розвитку виділить місту Дніпро 25 млн євро кредиту. 4.07.2023. URL: https://lb.ua/economics/2023/07/04/563606_ievropeyskiy_bank_rekonstrukt_sii.html.
42. Єремєєва І. (2021). Практичні аспекти формування міжнародного іміджу держави. Ужгород, Видавничий дім «Гельветика». Вип. 24. С. 123-127. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/39531>.
43. Іванов О. (2021). Моделі та методи аналізу зон ризику потенційно небезпечних об'єктів в геоінформаційних системах: дис. доктора філософії. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/dissphd/dysertaciya_ivanov_122.pdf.
44. Іванова Н. (2018). Механізми формування іміджу України у світовому інформаційному просторі. Молодий вчений, 6 (54), с. 382-386.
45. Іщенко І.В. Синергетична проекція політико-інституційної взаємодії у нестабільному середовищі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.політ.н.: спец. 23.00.28 «Політичні інститути та процеси». Дніпропетровськ, 2015.

46. Іщенко І., Висоцький О., Пермінов В. та ін. / Технології сучасних міжнародних відносин: колективна монографія за заг. ред. професора І.В.Іщенка. Дніпро: ТОВ «Акцент ПП», 2021, 292 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Vysotskyi_Oleksandr/Tekhnolohii_suchasnykh_mizhnarodnykh_vidnosyn.pdf.
47. Іщенко І., Башкеєва О. (2023). Комунікативні практики публічної дипломатії Ізраїлю: досвід для реалізації в Україні. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії, № 3(17). URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-260-278>.
48. ЗС України напрацювали нові стандарти НАТО, а українці – стандарти національного спротиву в боротьбі за незалежність (2023). Армія Inform, 5 груд. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/12/05/napraczyuvaly-novi-standarty-nato-a-ukrayinczi-standarty-naczionalnogo-sprotyvu-v-borotbi-za-nezalezhnist/>.
49. Камінська Т. (2011). Особливості міжнародної економічної інтеграції на сучасному етапі глобалізації. Науковий вісник Ужгородського університету, серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 1. С.122-127. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4547/1/ОСОБЛИВОСТІ%20МІЖНАРОДНОЇ%20ЕКОНОМІЧНОЇ%20ІНТЕГРАЦІЇ.pdf>.
50. Карпеченков М., Тулупов В. (2022). Кібербезпека в умовах війни: що, хто, як. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/240e2384-8312-46d0-817f-49bbb659ca6e/content>.
51. Ківалов С. (2020). Інформаційно-комунікативний чинник сучасної політики та його роль у сфері освіти, південноукр. центр гендер. проблем. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», Вип. 66. С. 5-10. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14866>.
52. Климаська Л. (2007). Соціально-комунікативні технології в політиці: Таємниці політичної «кухні»: Вид-во Національного університету

- «Львівська політехніка». – 332 с. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk/sk784339.pdf>.
53. Кобільник Б.Ю., Гізун А.І. (2016). Роль інформаційно-психологічних впливів у інформаційній війні. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки». С. 28–29. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84825493.pdf>.
54. Ковальчук В. (2011). Демократія участі як джерело легітимності державної влади. Вибори та демократія, 2(28), 25-33. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/1092/1/Koval_chuk_281011.pdf.
55. Кондратюк Т. (2017). Політичні партії, їх функції та роль в умовах політичних змін в Україні. URL: https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/2186/1/Zbirnik_politologiya_215-223.pdf.
56. Коптєв О. Функціональні можливості соціальних мереж в рамках виборчих кампаній. Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій. Матеріали II Всеукраїнської конференції. 26-27 жовтня 2018 р., м. Дніпро. Частина II. / Наук. Ред. О.Ю. Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотник», 2018, с. 27. URL: <https://er.chdtu.edu.ua/bitstream/ChSTU/3590/1/Частина%202.pdf#page=28>.
57. Коптєв О. Безпека української держави в умовах інформаційної війни. Безпека в сучасному світі. Матеріали Міжнародної наукової конференції. 27-28 вересня 2019 р., м. Дніпро. / Наук. ред. О.Ю. Висоцький. – Дніпро: СПД «Охотник», 2019, с. 24. URL: https://dakiro.kr-admin.gov.ua/news/2019/09-30/Safety_noteBook.pdf.
58. Коробанов Ю. (2010). Теорія і практика комунікацій: навч. посіб.: у 3 ч. ч. 2. Комунікації в теорії прийняття рішень та в кризових ситуаціях нац. ун-т кораблебудування ім. Макарова. - Миколаїв: НУК. 72 с.

59. Короленко Н. Соломко В. (2018). Міжнародна репутація країни як фактор підвищення міжнародної конкурентоспроможності: логістичний аспект. Науковий вісник Одеського національного економічного університету, 2, 95–107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_2_9.
60. Король А. (2015). Інформаційні технології в системі міжнародних відносин: проблема впровадження. Мультиверсум. Філософський альманах. Вип. 3-4, 141-142. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2015.3-4.05>.
61. Кривошеїн В. Іваненко В. Державна політика пам'яті в сучасній Україні в умовах інформаційної війни (2014–2021 рр.). Науково-теоретичний альманах Грані. 25, 2 (Квіт 2022), 16-21. 2022 р. URL: <https://doi.org/10.15421/172218>.
62. Кулеба Д. (2015). Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/>.
63. Лиховід Н. (2017). Дослідження наслідків та ефектів міграційних процесів України. Державне управління: удосконалення та розвиток № 4, URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1058>.
64. Лузан П., Сопівник І., Виговська С. (2010). Основи науково-педагогічних досліджень. К: Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 220 с. URL: https://bahmat.at.ua/MET_NAUK_DOSL/S.VYGOVSJKA_POSIBNYK.pdf.
65. Магда Є. (2015). Міжнародний імідж України в контексті гібридної війни. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. № 4. С. 232-240. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_4_34.

66. Мазаракі Н. (2018). Медіація в Україні: теорія та практика: монографія. Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 276 с. URL: <http://doi.org/10.31617/m.knute.2018-1155>
67. Мазур О. (2014). Методологія дослідження зовнішньої політики держав. Політологічні записки, №2(10), с. 93-109. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84593969.pdf>.
68. Мателешко, Ю. (2020). Теорія міжнародних відносин: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла». с. 8. ISBN 978-617-7825-30-1.
69. Мельник В., Андрущенко Т. (2021). Феномен політичного лідерства в міжнародних відносинах. НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/37016/Andrushchenko_Melnyk.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
70. Мельник С. (2013). Превентивна дипломатія: міф чи реальність? Зовнішні справи. № 3. С. 46-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_3_14.
71. Мельник С. (2023). Товарообіг України зростає. Держстат, 18 серпня, <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/18/703364/>.
72. Меньшакова Д. Ядерний статус Франції як чинник її публічного позиціонування в євроатлантичному безпековому середовищі. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Дніпро, Анотація. 2021. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/phd/DF08.051.013/annotation_60ae9cfa3e5f2.pdf.
73. Мудрак Л. Комунікація і криза: як громадам протистояти викликам і успішно діяти в період кризи : посіб-ник. Київ, 2020. 109 с. URL: <https://www.prostir.ua/?library=komunikatsiya-i-kryza-yak-hromadam-protystoyaty-vyklykam-i-uspishno-diyaty-v-period-kryzy-posibnyk>.

74. Мусієнко І. Культурна дипломатія України в контексті проблем євроінтеграції та міжнародних економічних стосунків. «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи». Львів, 2015. С.118-121. URL: <https://www.academia.edu/23912072>.
75. Некрасов. В. Держава у смартфоні: як працюватиме програма «Дія» і чи варто переживати за безпеку. Економічна правда. 7 Лютого 2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/02/7/656775/>.
76. Овчар І. (2012). Технології легітимації влади: правові механізми та суспільні можливості. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Вип. 6. С. 120-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzipiend_2012_6_12.
77. Опанасюк О. (2017). Особливості сучасної публічної. Гілея: науковий вісник. Вип. 117. С. 238-243. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_117_63.
78. Осмолівська А. Особливості формування іміджу України в інформаційному дискурсі зарубіжних держав. Соціологічні дискурси: Матеріали IV Всеукраїнської наукової конференції молодих учених (м. Дніпро, 4 грудня 2020 року). Дніпро, 2020. с. 69–71. URL: <https://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/2249>.
79. Осмолівська Н. (2019). Механізми формування іміджу України в Європейському союзі. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Політологічні науки, (311), с. 160-167. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/9790/9712>.
80. Партнерство заради миру (2019). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/partnerstvo-zaradi-miru>.
81. Перебийніс Є. (2013). Роль та місце публічної дипломатії у забезпеченні національних інтересів держави. Україна дипломатична. - Вип. 14. С. 915-925. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrdip_2013_14_56.

82. Петров В. (2019). Імідж України у світовому інформаційному просторі: транснаціональний підхід. Український інформаційний простір, 4 (7), с. 31-37.
83. Петров П. (2020). Процес формування іміджу транзитивних демократій: інструменти впливу на цільову аудиторію. Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках, 3(2), 139-146. URL: <https://doi.org/10.15421/342041>.
84. Піпченко Н., Макаренко Є., Рижков М. (2019). Цифрова дипломатія: навч. посіб. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ : ВАДЕКС. - 317 с.
85. Плєскач В. (2011). Інформаційні системи і технології на підприємствах: підручник. К.: Знання, 2011, 718 с.
86. Полішко Г. Національний брендинг у глобальній економічній системі: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.02. Дніпропетровськ, 2016. 19 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.02/2016/Dis_final_Polishko.PDF.
87. Почепцов Г. (1998). Інформаційна війна. Основи воєнно-комунікативних досліджень. К.: Вид-во «АДЕФ-Україна». 332 с
88. Про Національну програму інформатизації. Верховна Рада України. Законодавство України. 16 Жовтня 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80#Text>.
89. Процюк М. (2017). Роль публічної дипломатії у сучасних українсько-польських відносинах: дис. канд. політ. наук: 23.00.04 Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Чернівці. С. 225. URL: <https://www.academia.edu/38297217>.
90. Райт Т. (1994). Державне управління / пер. з англ. В. Івашка, О. Коваленка, С. Соколик. Київ: Основи, 191 с.
91. Рамач М. (2013). Події на Євромайдані – не революція – сербський активіст. Радіо Свобода, 23 грудня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25209210.html>.

92. Розенблюм Н. (2011). Громадянські суспільства: лібералізм і моральні впливи плюралізму // Культурологічний часопис «І»: Громадське суспільство. №21. С. 6–29.
93. Розробка мобільних додатків від А до Я: повний гайд (2021). [DAN.IT], <https://dan-it.com.ua/uk/blog/rozrobka-mobilnih-dodatkiv-vid-a-do-ja-povnij-gajd/>.
94. Романенко С. (2003). Методологія і методи наукового дослідження. К.: ІЕССУ. URL: shul.kdu.edu.ua/courses/NDRS/ek%203%20pdf
95. Рубцова М. (2020). Хмарні технології як інструмент поглиблення віртуалізації фінансового сектору. Ефективна економіка, 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8009> (дата звернення 23.06.2021).
96. Савон К. (2019). Міжнародний імідж України: сучасний стан та перспективи, Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Фенікс, Вип. 64. – С. 180-193. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14571>.
97. Сегеда О. (2020). Цифрова дипломатія України як елемент нової публічної дипломатії. URL: <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2020-3.21>.
98. Семьоркіна О.М. «Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_33679.
99. Синєокий О. (2010). Інформаційне право України та електронне право високих технологій: електронний курс лекцій українською мовою; Запорізький національний університет. Запоріжжя. URL: <http://www.nbuu.gov.ua>.
100. Ситник О. Гібридний характер російсько-української війни 2014–2017 років та пошук ефективних засобів протидії. URL: <http://dontsov-nic.com.ua/hibrydnyj-harakter-rosijsko-ukrajinskoji-vijny-2014-2017-rokiv-ta-poshuk-efektyvnyh-zasobiv-protydiji/>.

101. Скакун О. (2005). Теорія держави і права: підручник. [2-е вид./Пер. з рос.]. Харків: Консум, 656 с.
102. Солодуха О. (2020). Імідж України у світовому інформаційному просторі: сучасний стан та перспективи розвитку. Проблеми політичної психології, 18, с. 332-343.
103. Сорока М. (2023). Укрінформ, 10.03, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3680492-ukrainski-zurnalisti-na-informacijnomu-fronti.html>.
104. Стратегія публічної дипломатії міністерства закордонних справ України на 2021-2025 роки. За ред. Д. Кулеби та ін. Київ: МЗС, 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/Стратегії/public-diplomacy-strategy.pdf>.
105. Строкань О. (2020). GR-менеджмент як спосіб впливу для прийняття рішень, Mitrax, 19серп., <https://mitrax.com.ua/uk/blog/gr-menedzhment-kak-sposob-vliyaniya-dlya-prinyatiya-reshenij/>.
106. Сухорольська І. (2022). Громадська (публічна) дипломатія в сучасних міжнародних відносинах: нові тренди і особливості. Регіональні студії. № 30. С. 103–107. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/30/17.pdf>.
107. Сухорольська І. (2015). Нова громадська дипломатія та особливості її реалізації у сучасних умовах. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. Вип. 27. С. 136-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unir_2015_27_23.
108. Титаренко Т., Кочубейник О., Черемних К. (2014). Психологічні практики конструювання життя в умовах постмодернової соціальності: монографія. К: Міленіум, 206 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/04/monTytar-2014.pdf>.
109. Токар М. (2020). Громадські організації України в системі розвитку публічно управлінських відносин: монографія. Львів, 2020. 412 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35987>.

110. Токар М. Інституційна взаємодія в кризових ситуаціях: виклик для України. Розвиток публічного управ-ління в Україні: наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (28.05. 2021 р., м. Львів) / за наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського, доц. А. В. Ліпенцева. Львів: ЛПІДУ НАДУ, 2021. С. 41–44. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/35986>.
111. ТОП-5 експонатів першої Української бієнале цифрового та медіа мистецтва (2023). Укрінформ, 06.12, <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3355216-top5-eksponativ-persoi-ukrainskoi-bienale-cifrovogo-ta-media-mistectva.html>.
112. Туринська Х., Білас В., Вайнагій І. (2014). Вплив теорій функціоналізму та неофункціоналізму на формування інституційної основи європейських співтовариств. Регіональні студії, №9, с.121-129, <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/9/18.pdf>.
113. Туронок С. (2016). Політичний аналіз і прогнозування. URL: https://stud.com.ua/43949/politologiya/politichniy_analiz_i_prognozuvanny_a.
114. У Лондоні завершився Сезон культури Велика Британія/Україна, який об'єднав понад 1000 митців та дієвців культури з обох країн. (2023). Український інститут, 05 грудня. URL: <https://ui.org.ua/news/news-cross-sector-programmes/uk-ukraine-season-comes-to-a-close/>.
115. Український інститут. (2023). Місія. URL: <https://ui.org.ua/mission/>.
116. Хитра О. (2019). Реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України: адміністративно-правові засади реалізації теорії та досвіду: монографія. Львів: Растр-7, 398 с.. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/34547/1/РЕАГУВАННЯ%20ОНА%20КРИЗОВІ%20СИТУАЦІЇ%20ЩО%20ЗАГРОЖУЮТЬ.pdf>.

117. Цветкова Н. (2017). Програми Web 2.0 в публічній дипломатії США. США і Канада: Економіка, політика, культура. С. 87-111.
118. Ціватий В. (2014). Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України). UA Foreign Affairs. Вип. 6. С. 32–36.
119. Цифрові навички – зручно, корисно і вигідно (2021). Київський міський центр зайнятості, 20.12, <https://kie.dcz.gov.ua/novyna/cyfrovi-navychky-zruchno-korysno-i-vygidno>.
120. Чекалюк В. (2014). Позитивний імідж держави і суспільства – результат ефективних комунікацій. Наукові записки Інституту журналістики. Т. 57. С. 247-251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizh_2014_57_48.
121. Черненко Т. (2016). Сучасний вимір публічної дипломатії в системі стратегічних комунікацій. Стратегічні пріоритети. Серія: Політика. № 4. С. 64-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_10.
122. Чубенко Л. (2012). Аналіз підходів до побудови інформаційного забезпечення. URL: <http://khnu.km.ua/root/kaf/ksm/Chubenko.doc> (дата звернення 10.04.23).
123. Чуприна А. (2022). Роль соціальних мереж у кризовій комунікації в умовах війни. European BUbusiness Association, 05.07, <https://eba.com.ua/rol-sotsialnyh-merezh-u-kryzovij-komunikatsiyi-v-umovah-vijny/>.
124. Шевченко О. PR-технології формування міжнародного іміджу держави. URL: http://megalib.com.ua/content/4182_Shevchenko_OV_PR_tehnologii_formy_vannya_mijnarodnogo_imidju_derjavi_.html.
125. Шейко В., Філевська Т. (2020). Стратегія Українського інституту на 2020-2024 роки. Український інститут: веб-сайт. 50 с. URL: <https://ui.org.ua/strategy2020-2024> (дата звернення: 12.03.2021).

126. Щербак О. (2022). Електронна торгівля. Українська та світова практика правового регулювання. Юрист & закон, №43, https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA016163.
127. Юхименко І. (2023). Асиметрична дипломатія як технологія зовнішньої політики північної корей. Філософія та політологія в контексті сучасної культури, 15(1), 208-216. <https://doi.org/10.15421/352323>.
128. Яцина М. (2019). Ознаки «неурядової організації» у сфері протидії злочинності. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Івано-Франківськ, 2019. Вип. 51. С. 205–212. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/8739>.
129. Banfield J. (2005). Conflict-Sensitive Business Practice: Guidance for Extractive Industries. The project of International Alert. London, 195p.
130. Black S. (1989). Introduction to Public Relations Paperback. URL: <https://www.amazon.com/Introduction-Public-Relations-Sam-Black/dp/0903629038>.
131. Big Data. (2023). IT Enterprise, <https://www.it.ua/knowledge-base/technology-innovation/big-data-bolshie-dannye>.
132. Cohen A. (2015). The Willie Sutton Theory of Cyber Security. URL: <http://www.securityweek.com>.
133. Cull, J. N. (2009). Public diplomacy: Lessons from the past. Figueroa Press, LA. URL: http://uscpublicdiplomacy.org/publications/perspectives/CPDPerspectives_Lessons.pdf.
134. Cull N. (2019). Public diplomacy: foundations for global engagement in the digital age. UK: Polity Press. 272 p.
135. Democracy report 2023. Defiance in the face of autocratization. V-DEM Institution. Department of Political Science University of Gothenburg. 5 p. URL: https://www.v-dem.net/documents/29/V-dem_democracyreport2023_lowres.pdf (дата звернення: 14.03.2023).

136. Deutsch K. (1963). *The Nerves of Government: model of political communication and control*. New York: Free Press, 316 p.
137. Ellul, J. (1980). *The Technological System*. Trans. from the French by J. Neugroschel. New York: The Continuum Publishing Corporation. URL: http://www.newhumanityinstitute.org/pdf-articles/Jacques_Ellul-Technological-System.pdf.
138. Frank R. Barnett Carnes Lord (1989). *Political warfare and psychological operations: rethinking the US approach*. New York: National Defense University Press in cooperation with National Strategy Information Center? https://www.files.ethz.ch/isn/139664/1989-01_Political_Warfare_8-Chap.pdf.
139. Franck, Th.M. (1990). *The power of legitimacy among nations*. New York; Oxford: Oxford University Press.
140. Gilboa E. Public diplomacy. *The International Encyclopedia of Political Communication / general edition G. Mazzoleni*. John Wiley and Sons, 2015. P. 1–9. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc232>.
141. Griffiths M., O'Callaghan T., Roach S. C. (2008). Constructivism. *International Relations: The Key Concepts (Second Edition)*, London; New York: Routledge. P. 51-2.
142. Ishchenko I., Bashkeieva O., Zinukova N. (2021), Identification as an indicator of social entropy under globalization: Ukrainian Realities and International context, «Przegląd Strategiczny», №14, P.397-416. URL: <https://doi.org/10.14746/ps.2021.1.24>.
143. J., & Wang, R. (2005). Stakeholder perceptions presage holistic stakeholder relationship marketing performance. *European Journal of Marketing*, 39(9/10), 1049-1059. URL: <https://doi.org/10.1108/03090560510610716>.
144. Kaufmann, M., & Jeandesboz, J. (2017). Politics and ‘the digital’ From singularity to specificity. *European Journal of Social Theory*, 20(3), 309-328., c. 309–328.

145. Kenneth N. Waltz (1979). *Theory of International Politics*. University of California, Berkeley: Addison-Wesley Publishing Company, [https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf](https://d11.cuni.cz/pluginfile.php/486328/mod_resource/content/0/Kenneth%20N.%20Waltz%20Theory%20of%20International%20Politics%20Addison%20Wesley%20series%20in%20political%20science%20%20%20%201979.pdf).
146. Kim H. (2017). Bridging the Theoretical Gap between Public Diplomacy and Cultural Diplomacy. *The Korean Journal of International Studies*. Vol. 15, №2. P.293–326. URL: https://www.kjis.org/journal/download_pdf.php?doi=10.14731/kjis.2017.08.15.2.293.
147. Hayden C. (2016). Managing narratives versus building relations. *Routledge handbook of media, conflict and security*. Routledge. P. 142–155. <https://doi.org/10.4324/9781315850979.ch11>.
148. Huntington S. (1993). The Clash of Civilizations? *JSTOR*, Vol. 72, No. 3 (Summer, 1993), pp. 22-49. URL: <https://www.jstor.org/stable/200456219>.
149. Lankov, A. (2021). The Perspective from Pyongyang: Limits of Compromise. *Survival*, 63(6), 107-118. URL: <https://doi.org/10.1080/00396338.2021.2006447>.
150. Leonard M., Stead C., Smewing C. *Public Diplomacy*. London: Foreign Policy Centre, 2002. 183 p.
151. Manor I. (2019). The digitalization of public diplomacy. Oxford: Palgrave Macmillan. 356 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/330377221_The_Digitalization_of_Public_Diplomacy.
152. Marighella C. (1982). *Terror and urban guerrillas. A Study of Tactics and Documents*. University of Miami Press; Coral Gables, Florida. URL: <https://www.latinamericanstudies.org/book/Marighella.pdf>.

153. Michael S. Lund. (1996). Preventing Violent Conflicts: A Strategy for Preventive Diplomacy. – United States Institute of Peace Press, 1996. – URL: <https://www.usip.org/publications/1996/04/preventing-violent-conflicts>.
154. Mitrany D. (1975). The Functional Theory of Politics. New York: St. Martin's Press. 142 p.
155. Morgenthau Hans J. (1948). New York, Alfred A. Knopf. Politics Among Nations. xvi, p. 489. URL: <https://academic.oup.com/psq/article-abstract/64/2/290/7249673?redirectedFrom=fulltext>.
156. Morgenthau H. (1978). Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace. New York: Alfred A. Knopf. 550 p. URL: <https://www.academia.edu/37272138>.
157. Nye D. (2006). Technology matters: questions to live with. Cambridge, Mass.: MIT Press. XIV, 282 p. URL: <https://www.academia.edu/734389/>.
158. Nye J. New public diplomacy (2010). – №. 28. [in Russian]. [Най Джозеф. Новая публичная дипломатия [Электронный ресурс]. Най Джозеф. // День, 2010. – № 28 – URL: <https://www.project-syndicate.org/commentary/the-new-public-diplomacy-2010-02/russian?barrier=accesspaylog>].
159. Nye J. (2008). Public diplomacy and soft power. The annals of the American academy of political and social science, 616(1), 94-109; Nye, J.S. (1991). Soft power. Foreign policy, (80), 153-171.
160. Onuf N. (1989). World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations. Columbia: University of South Carolina Press. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203722428/world-making-nicholas-onuf>.
161. Oxford University Press (1995). Concise Oxford English Dictionary. «3 (also State) an organized political community under one government; a

- commonwealth; a nation. b such a community forming part of a federal republic, esp the United States of America».
162. Pamment J. *New public diplomacy in the 21st Century. A comparative study of policy and practice*. Oxon: Routledge, 2012. 165 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203096734/new-public-diplomacy-21st-century-james-pamment>.
163. Persaud, Randolph B. (2022). Ideology, Socialization and Hegemony in Disciplinary International Relations. *International Affairs* 98 (1). c. 105–123. ISSN 0020-5850. <https://doi.org/10.1093/ia/iiab200>.
164. Pierre L., Ritchie J. (2010). Culture of conflict: Evolvement, institutionalization and consequences. *International Journal of Psychology*. 2010. Vol. 53, Is. 3-4, November. P. 528.
165. Popiuk-Rysińska I., *Humanizacja pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego w działaniach Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych po «zimnej wojnie»// Stosunki Międzynarodowe – International Relations*. Warszawa, 2014, 2(50), 101-120. URL: <https://bazekon.uek.krakow.pl/rekord/171346377>.
166. R. Edward Freeman. (2010). Cambridge University Press, 11 бep.276p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Strategic_Management.html?hl=uk&id=NpmA_qEiOpkC&redir_esc=y.
167. Rosenau J. (1990). *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. — Princeton University Press. URL: <https://web.archive.org/web/20220313155756/https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=sites&srcid=ZGVmYXVsdGRvbWFpbnxwb2xpdGljYW1pcmF8Z3g6M2RjMWU2NjA1ODE1YW11Yw>.
168. Rosenau J. (2007). *People Count!: Networked Individuals in Global Politics*. Routledge, 200p.

169. Routledge handbook of public diplomacy / N. Snow, P. M. Taylor, ed. Abingdon: Routledge, 2009. 382 p. URL: <https://www.academia.edu/322384>.
170. Ross C. Pillars of public diplomacy, grappling with international public opinion. School of media and communication: web-site. URL: <https://universityofleeds.github.io/philtaylorpapers/vp017ee0.html> (last accessed: 26.08.2022).
171. Salomon J. (1984). What is technology: The Issue of its origins and definitions. *History of Technology: An International Journal*. Vol.1. Issue 2. P. 113-156.
172. Singer D. *The Global System and its Sub-System. A Developmental View*. New York, 1971, p. 132.
173. Sterling-Folker J. (2006). *Constructivist Approaches. International Relations Theory*, ed. by J. Sterling-Folker. Boulder, London: Lynne Rienner Publ. Inc. P. 115-122.
174. U.S. Department of State Information Technology Tactical Plan (ITTP). Fiscal Years 2011–2021) 382013. Strategic planning office, 37. URL: <https://2009-2017.state.gov/m/irm/rls/c47770.htm>.
175. Wallace W. (1971). *Foreign Policy and Political Process*. London, 200 p.
176. Wallerstein, I. (2004), "World-systems Analysis." In *World System History*, ed. George Modelski, in *Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS)*, Developed under the Auspices of the UNESCO, Eolss Publishers, Oxford, UK.
177. Wendt A. (1995). *Constructing International Politics. International Security*. Vol.20, №.1. P.71-81. URL: <https://www.jstor.org/stable/2539217?seq=1>.
178. Wendt A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge; New York; etc.: Cambridge University Press. 429 p. URL: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511612183>.

179. Zakaria, F. (2008). *The post-American world*. New York; London: W. W. Norton & Company.
180. Zaluzhny V. (2023). *Modern positional warfare and how to win in it*.
URL:
https://infographics.economist.com/2023/ExternalContent/ZALUZHNYI_FULL_VERSION.pdf.